

EINES

PER A L'ESQUERRA NACIONAL

NÚMERO 8 PRIMAVERA 2009 6 €

La construcció europea

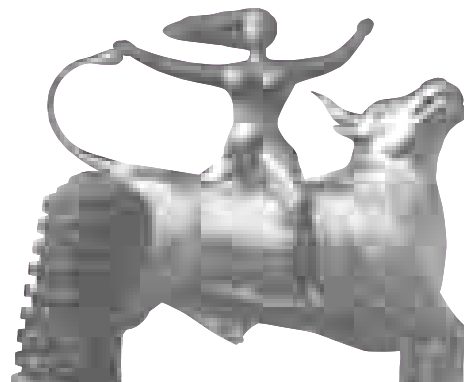
FÒRUM

Oriol Junqueras

**«La prioritat ha de ser
que ens reconegui Europa
no pas Espanya»**

Una conversa amb Marta Rovira

FINESTRA Elna Roig Josep Vall **CONNEXIONS** Bernat Joan
Daniel Innerarity Jordi Sabater Arnau Queralt Carles Riera
NAVEGADOR Lluís Foix **BLOC** Eduard López
FULL DE CÀLCUL Pau Caparrós **EXPLORADOR** Anna Herranz
ARXIU Ignasi Pérez **XARXA** Salva El Gharbi Ricard Torrents
Jordi Llavina Eudald Carbonell

President
Joan Ridao

Vicepresidenta
Isabel Nonell

Director
Josep Vall

Vocals
Pilar Albiol
Carles Bonet
Joan Casamitjana
Alba Castellví
Marina Llansana
Eduard López
Carmel Mòdol
Anna Simó
Víctor Torres

Administració
Joan Almacellas

Arxiu, Biblioteca i Documentació
Natàlia Lara
Maria Fontelles

Secció d'Estudis Històrics
Àngel Ramos

Secció d'Estudis Polítics
Arnau Albert

Secció d'Estudis Socioeconòmics
Bàrbara Lligadas

Fundació Josep Irla
Calàbria, 166 entresòl
08015 Barcelona
Telèfon 93 567 78 63
Fax 93 567 78 64
info@irla.cat

Director
Josep Vall

Coordinació
Arnau Albert

Agraïments
Joan Almacellas
Marta Barniol
Roger Buch
Roger Civit
Eliseu Climent
Jordi Muñoz
Jordi-Eduard Perales
Albert Royo
Quim Sangrà

Correcció lingüística
Xavier Sanz

Redacció
eines@irla.cat

Subscripcions
Joan Almacellas
Telèfon 93 567 78 63
jalmacellas@irla.cat

Projecte gràfic Jordi Vinyets
Impressió Comercial Gràfica Anmar
Dipòsit Legal B-31564-07
ISSN 2013-1518

El contingut dels articles és responsabilitat dels seus
autors i EINES no s'hi identifica necessàriament.

Per reproduir un article cal demanar
autorització per escrit a la redacció d'EINES.

SUMARI

PORTAL

- 7 **La nova frontera europea**

FINESTRA

- 11 **Els catalans i Europa.**
La influència del context regional
en la configuració d'actituds
Elna Roig

- 25 **Cal modificar la circumscripció**
única de l'Estat espanyol
a les eleccions al Parlament
Europeu?
Josep Vall

CONNEXIONS

- 37 **L'Europa en construcció:**
aportacions en un procés dinàmic
Bernat Joan
- 39 **La innovació política**
d'Europa
Daniel Innerarity
- 55 **Té futur el model social europeu?**
Jordi Sabater
- 71 **La UE i la crisi global:**
l'impuls de l'Europa sostenible
Arnau Queralt
- 85 **Una altra Europa és possible**
Carles Riera

NAVEGADOR

- 95 **Els Estats Units i Europa**
Lluís Foix

BLOC

- 109 **Europa, escenari**
per a un nou 'Estat emergent'
Eduard López

FÒRUM

- 113 **Oriol Junqueras**
«La prioritat ha de ser
que ens reconegui Europa
no pas Espanya»
Una conversa amb Marta Rovira

FULL DE CàLCUL

- 125 **Els espais euroregionals.**
Una opció per a l'espai
català-valencià-balear
Pau Caparrós

EXPLORADOR

- 137 **La Unió Europea al món:**
avenços, límits i alguns mites
de la política exterior europea
Anna Herranz

ARXIU

- 153 **El catalanisme i Europa:**
una relació ancestral
Ignasi Pérez

XARXA

- 164 **Jo també sóc catalana**
de Najat El Hachmi
Salwa El Gharbi
- 166 **Breviari de ciutadania**
de Carles Rahola
Ricard Torrents
- 168 **El factor humà. Nelson Mandela**
i el partit de rugbi que va
construir una nació
de John Carlin
Jordi Llavina
- 170 **Redes Complejas**
de Ricard Solé
Eudald Carbonell

PORTAL

La nova frontera europea

Èxit. Aquest qualificatiu és el que millor encaixa amb el projecte de reunificació pacífica d'Europa promogut, entre d'altres, per Jean Monnet (1888-1979), Robert Schumann (1886-1963), Alcide De Gasperi (1881-1954) i Paul Henri Spaak (1899-1972) després de la Segona Guerra Mundial (1939-1945). Només fa falta prendre qualsevol llibre d'història del vell continent per comprovar com hem estat capaços de superar la diplomàcia de les armes, dels conflictes, de les guerres, amb la negociació, l'acord i el treball comú. La substitució del conflicte per la política; de les imposicions per la democràcia.

Queda molt lluny el Tractat de Roma (1957) amb el qual es posa la primera pedra de la Comunitat Econòmica Europea, embrió de l'actual Unió Europea (UE). D'aleshores ençà, nus a nus, hem anat teixint una xarxa d'interdependència que ens fa més forts per afrontar reptes mundials com la crisi econòmica, el canvi climàtic o la gestió de la immigració. Qüestions que superen les fronteres dels estats, fent-los ineficients davant la globalització.

No ha estat un camí fàcil, i ni de bon tros l'hem de donar per conclòs. Perquè és evident que encara hem de fer molts passos per arribar a l'Europa que volem. Una Europa més social, sostenible i competitiva; més transparent i democràtica; més forta i solidària; que reconegui la seva diversitat cultural i lingüística. Una Europa més justa, més lliure i més solidària.

Aquest és el projecte que l'esquerra nacional dels Països Catalans comparteix amb la gran família de l'esquerra

europea i mundial: la socialdemocràcia. Partim dels principis comuns de justícia, llibertat i solidaritat. Justícia com a màxima expressió de la igualtat de tots en drets i oportunitats. Llibertat entesa com el dret de cada individu de poder lluitar pels seus propis objectius i de realitzar-se en tot el seu potencial personal. I solidaritat com la lluita contra la marginació dels sectors menys privilegiats. Tres conceptes inseparables, a un mateix ordre d'importància, que es complementen i retroalimenten.

L'esquerra nacional subscriu aquests principis. Compartim l'ideal del socialisme democràtic, però en completem el concepte de llibertat. I és que la llibertat no només s'ha de concebre des d'un punt de vista individual. La llibertat també és col·lectiva. El dret de cada poble a decidir els seus propis objectius i a realitzar-se en tot el seu potencial. El dret de cada poble a autodeterminar-se.

Europa és el marc per fer progressar la justícia, la llibertat i la solidaritat. La llibertat dels seus ciutadans i la llibertat dels seus pobles i nacions. Ben aviat, la UE haurà d'obrir les portes a Escòcia, Flandes, Catalunya... Nous estats nascuts en el si de la pròpia Unió. Perquè la plena llibertat passa per l'assumpció del dret a decidir com a garant de la llibertat col·lectiva. El dret a l'autodeterminació és la nova frontera europea a assolir. |

FINESTRA

Els catalans i Europa. La influència del context regional en la configuració d'actituds

Elna Roig* | eroig@march.es

VISTA PRÈVIA

Els catalans som europeistes? Aquest és el punt de partida d'Elna Roig per intentar esbrinar les claus de la configuració d'actituds europeistes en regions i en nacions sense estat com Catalunya. Perquè conèixer i entendre els factors que afavoreixen la identificació ciutadana amb Europa esdevé un element de primer ordre per a qualsevol nació sense estat que, com nosaltres, aspira a poder participar com un estat més en el procés de construcció europea.

En els últims anys, per una banda s'han commemorat els 50 anys d'existència de la Unió Europea (UE) i el 20è aniversari de l'entrada d'Espanya a la UE mentre que per l'altra s'ha intentat encaminar una Constitució Europea que ha topat amb el rebuig d'un ampli sector de la ciutadania i especialment, en el cas de l'Estat espanyol, entre els ciutadans de Catalunya i el País Basc.

En aquest context, és important valorar i conèixer o entendre en quina mesura els individus es senten identificats i vinculats amb aquesta UE, posant a prova les principals teories que s'han plantejat pel que fa als mecanismes explicatius que permeten entendre el suport a la UE.

Així, en vistes a una propera convocatòria d'eleccions europees on sembla del tot previsible que el nivell d'absència serà de nou molt elevat, ens plantejem com han evolucionat en els darrers anys les actituds dels europeus cap a Europa i, en concret, cap a on s'han situat els catalans en aquest nou marc Europeu. Podem seguir

* Doctora membre de l'Instituto Juan March de Estudios e Investigaciones en Ciencias Sociales

El context regional dels ciutadans pot determinar les actituds cap a Europa.

El sentiment de major proximitat amb la regió va unit a tendències més euroescèptiques

pensant que els catalans són clarament europeistes? O bé és possible i necessari començar a incloure certes matisacions a aquesta definició d'europeisme?

Un dels principals problemes quan es vol analitzar les actituds dels ciutadans cap a Europa considerant l'efecte del nivell regional, és el de la manca de dades i mostres suficients per extreure conclusions per a aquest nivell. Si bé les enquestes dels Eurobaròmetres han intentat definir l'opinió dels ciutadans europeus respecte a qüestions polítiques, socials i econòmiques, les mostres de treball utilitzades difícilment permeten extreure anàlisis comparatius entre regions com Catalunya, Escòcia o Còrsega. Aquesta manca de dades pel nivell subnacional ha fet que sovint s'ignori l'efecte de l'alt grau de diversitat regional d'Europa a l'hora d'explicar les actituds dels ciutadans.

En aquest sentit, el paper de les regions o entitats subnacionals ha passat per diverses etapes; des d'un període a la dècada de 1990 que es podria denominar de certa «eufòria regional» quan des de bona part dels líders regionals es transmetien les virtuts del procés d'integració europea per tal d'avançar en els reclams nacionals fins al context més recent on des del discurs d'alguns partits nacionalistes i independentistes s'ha començat a introduir un sentit més crític a tot el que suposa el context d'integració europea i el model d'UE actual.

Partint d'aquest context, com es defineixen les actituds dels propis ciutadans? S'observa també en ells aque-

ta evolució en el discurs o bé les tendències en les actituds mostrades segueixen un altre sentit? Per donar resposta a això ens centrarem en tres tipus d'anàlisi: per una banda en el marc comparatiu de la UE i utilitzant dades dels Eurobaròmetres, valorarem quines eren les actituds dels ciutadans en el conjunt de les regions d'Europa en plena dècada d'expansió regional centrant-nos especialment en les d'aquells individus amb una clara identitat regional. En segon lloc, introduïrem una comparació en l'evolució del sentiment de proximitat a Europa per part dels catalans durant els darrers deu anys, i finalment contrastarem quines són les principals problemàtiques i definicions d'Europa que planteja la ciutadania, no tan sols a nivell de Catalunya sinó també en comparació amb la resta de l'Estat.

Una Europa amb regions.

Fins a quin punt el nivell subestatal afecta la formació de les actituds europeistes dels ciutadans?

Com ja s'ha dit, a mitjans de la dècada de 1990 es va viure un període de màxima explosió regional a Europa; el Comitè de les Regions semblava agafar cada vegada més força i el principal discurs de les elits polítiques s'encaminava també en aquesta direcció. A Catalunya s'observa també una forta tendència europeista i sovint aquesta ha estat associada a les virtuts que la UE suposaria per una enti-

L'efecte de la identitat regional dels individus deixa d'incrementar les actituds euroescèptiques dels ciutadans en regions amb poders legislatius i llengua pròpia com Catalunya

tat subestatal com Catalunya. Tot i així, si s'analitzen específicament les actituds europeistes d'aquells que més pròxims se senten a la seva regió la tendència és clarament discutible o com a mínim matisable. Per analitzar aquest aspecte hem treballat amb l'*Eurobaròmetre mega-survey 42.2bis*, que és l'únic que s'ha fet ampliant la mostra d'enquestats. Per tal de reforçar encara més les conclusions a nivell regional, s'ha procedit a agregar alguns dels Eurobaròmetres propers a aquesta enquesta així com a introduir dades culturals i institucionals per a cadascuna de les regions d'Europa. Com a resultat d'això s'ha pogut treballar amb una base de dades que inclou informació individual, regional i estatal.

En aquest sentit, el primer que s'ha passat a valorar és en quina mesura el context regional és rellevant a l'hora d'explicar les actituds de suport a Europa. Per fer-ho s'han testat algunes regressions multinivell que permeten veure fins a quin punt existeix variació entre regions a l'hora d'explicar les actituds més o menys europeistes dels ciutadans i, posteriorment, s'han considerat alguns dels principals factors que poden definir el major o menor europeisme d'aquests. Com a variable dependent s'ha treballat amb la valoració de la velocitat desitjada d'integració per part dels enquestats; d'aquesta manera s'entendrà que, com més alta és la velocitat desitjada més europeista es mostra l'enquestat.

Així, com podem veure a la taula 1, la variança pendent per explicar a nivell regional és significativa i es redueix a

TAULA 1. IMPACTE DEL CONTEXT REGIONAL SOBRE LES ACTITUDS DE SUPORT A EUROPA

	Model «buit»	Amb variables individuals	Amb variables contextuals	Amb interaccions
Variança estatal	,501 (.179)	,36 (.093)	,129 (.048)	,144 (.059)
% explicat		28	74	71
Variança regional	,053 (.008)	,025 (.003)	,21 (.003)	,019 (.003)
% explicat		53	60	64
Variança Individual	2,843 (.013)	2,699 (.483)	2,766 (.501)	2,751 (.496)
% explicat		5,1	2	3

Font: Elaboració pròpia en base a les dades de l'*Eurobaròmetre mega-survey 42.2 bis*

El major o menor suport a la UE en contextos regionals també depèn de les expectatives d'aquests territoris en el marc de la integració europea

mesura que als nostres models d'anàlisi s'hi inclouen variables explicatives no tan sols a nivell individual, com serien els estudis, el sector d'ocupació o el grau d'identitat regional, sinó també aquelles que ens permeten definir el context i el seu efecte en la formació d'actituds, com pot ser el fet que les regions tinguin o no poders legislatius, comptin amb llengua pròpia o tinguin alts percentatges de ciutadans amb nivells educatius alts.¹

De fet, com podem veure a la mateixa taula, la introducció d'aquests elements explicatius a nivell regional permeten reduir molt significativament el percentatge de variació regional pendent per explicar. Es a dir, les actituds més o menys europeistes dels ciutadans no tan sols vénen definides per una valoració de costos i beneficis centrada en aspectes individuals com han defensat diversos autors, sinó que l'efecte del context regional en què es troben els ciutadans pot determinar molt significativament les actituds mostrades cap a Europa.² Un altre resultat molt rellevant que ens mostren les anàlisis realitza-

des, permet veure com, per si sol, el sentiment de major proximitat amb la regió va unit a mostrar tendències més euroescèptiques. És a dir, considerant aquesta base de dades, on podem comparar les actituds dels individus amb identitat regional per tot el conjunt de països de la UE-15, el coeficient que obtenim pel que fa al pes explicatiu de la variable d'identitat regional no tan sols resulta molt significatiu sinó que en tots els tests realitzats manté el signe negatiu. En altres paraules, com més pròxim es mostra l'individu a la seva regió, menys proeuropeista es declara. Recordem que aquestes dades corresponen al període de major esplendor regional a Europa durant el qual des de diversos cercles polítics i intel·lectuals europeus es començava a parlar de la viabilitat d'una «Europa de les Regions» o una «amb les regions». Les dades, en canvi, no semblen reflectir aquesta mateixa tendència en els ciutadans. Tot i així, com es pot, doncs, explicar l'alt europeisme detectat a Catalunya? O com afecta el context regional a la formació d'aquestes tendències?.

Com hem dit, l'efecte de factors institucionals i culturals apareix com un element clarament significatiu per explicar la variació en les tendències de suport a la UE. Es per això, que s'ha optat per explorar quins elements en la definició del context regional poden estar afectant aquesta formació d'actituds més o menys europeistes. En aquest sentit, partint dels mateixos models de regressió multinivell, s'han introduït un seguit d'interaccions entre el grau d'identitat regional dels individus i el fet de si

1 Per tal de limitar-se en l'espai, al llarg d'aquest breu assaig no es presentaran totes les taules de regressions que s'han realitzat sinó que s'ha optat per mostrar algunes de les prediccions finals dels models. Per a qualsevol informació més detallada veure la tesi doctoral **ROIG, E.**, *Europeísmo y regionalismo. Factores explicativos del apoyo a la Unión Europea*. Fundación Juan March. Madrid, 2008.

2 **GABEL, M.**, *Interests and integration: market liberalization, public opinion, and European Union*. University of Michigan Press. Ann Arbor, 1998; i **McLAREN, L. M.**, *Identity, interests and attitudes to European Integration*. Palgrave Macmillan. Nova York, 2006.

**El nivell educatiu, l'increment de l'edat
i la identificació amb Catalunya són
factores que resulten claus per definir el
major o menor europeisme dels catalans**

tuar-se en regions amb o sense poders legislatius propis o bé en regions amb una llengua pròpia.

Com podem veure a la taula 2, les prediccions d'aquest model explicatiu del suport a la Unió Europea, permeten extreure conclusions força significatives. En primer lloc, l'únic cas en què l'efecte de la identitat regional dels individus deixa d'incrementar les actituds euroescèptiques dels ciutadans el trobem entre aquells que viuen en regions amb poders legislatius i llengua pròpia (com pot ser Catalunya). En canvi, entre aquells que viuen en regions amb llengua pròpia però sense poders legislatius (com seria el cas de Còrsega), veiem com la probabilitat de mostrar actituds euroescèptiques s'incrementa molt significativament (-,901).

Veiem per tant com les actituds europeistes en contextos amb realitats nacionals diverses, no es poden valorar considerant únicament el fet que la gent es senti més o menys vinculada a la seva realitat nacional i a partir d'aquí mostri un major o menor suport a la UE, sinó que cal considerar també quines possibilitats té el propi context regional en el nou marc d'integració europea. Vist així, és lògic observar com en regions amb particularitats nacionals pròpies però sense forts poders regionals, pugui veure's amb certa desconfiança el sorgiment d'un nou ens supraestatal.

**TAULA 2. PREDICCIONS DE SUPORT A LA UE
ENTRE AQUELLS AMB IDENTITAT REGIONAL
I EN FUNCIÓ DEL CONTEXT SUBNACIONAL**

Regions	Sense llengua pròpia	Amb llengua pròpia
Sense poders	-,504	-,901
Amb poders	-,400	,058

Font: Elaboració pròpia en base a les dades de l'*Eurobaròmetre mega-survey 42.2bis*

Curiosament, l'interès per la política, que el 1996 era un factor molt important de l'uropeisme, actualment, va unit a un menor suport a Europa

Els catalans i Europa: un camí incert

Així, doncs, a nivell regional el fort europeisme o euroescepticisme que s'observa en determinades entitats subnacionals no es degut tan sols a aspectes com l'educació o una clara proximitat a la pròpia regió que pot portar a mostrar-se més favorable a les accions d'un ens supranacional, sinó que cal considerar també fins a quin punt el propi marc regional es defineix o no per tenir certa capacitat de presa de decisions.

Per tal d'analitzar breument l'evolució de les actituds més o menys europeistes dels catalans ens hem centrat en dades extretes dels sondejors realitzats per l'ICPS des de 1996 fins el 2006. L'elecció d'aquestes dues dates és significativa en tant que per una banda estarem treballant amb informació corresponent al període de màxima exaltació regional a Europa i just quan el Tractat de Maastricht (1993) comença a estar força assentat. D'altra banda la comparació amb les dades de 2006 ens permet extreure conclusions en relació a un moment d'importants canvis polítics a Catalunya, com són les eleccions al Parlament de Catalunya o el referèndum per l'Estatut, així com també coincideix amb el període posterior al referèndum sobre la Constitució Europea que a Catalunya va generar un intens debat amb posicions molt contraposades entre els partits catalans.³

A partir dels sondejors de l'ICPS es pot treballar amb dues variables que permeten valorar el grau d'uropeisme dels ciutadans: per una banda l'escala de proximitat comparativa entre sentir-se europeu o espanyol, i per l'altra la valoració del sentiment de proximitat a Europa. Ambdues qüestions presenten problemes en tant que pel primer cas l'enquesta no dóna opció per valorar un nivell d'identificació clau en el cas de Catalunya com és el fet de sentir-se més o menys català respecte a espanyol o europeu. En el segon cas, la pregunta no es presenta com una valoració del grau de proximitat amb la UE sinó amb Europa en general, cosa que s'ha de tenir en compte a l'hora de fer determinades interpretacions.

Les taules 3 i 4 mostren una comparació de totes dues variables pel 1996 i el 2006 mentre que el gràfic 1 ens en mostra l'evolució al llarg dels deu anys. D'entrada, pel que fa a l'escala de valoració entre sentir-se espanyol o europeu, podem veure com passats deu anys s'ha reduït molt considerablement el nombre de ciutadans que se senten només espanyols mentre que entre els que se senten tan espanyols com europeus o bé més europeus que espanyols el percentatge s'ha incrementat de manera força considerable. Aquesta escala d'ubicació nacional darrerament ha estat força qüestionada⁴ però tot i així ens permet detectar certa tendència creixent a identifi-

3 ROIG, E., «El debate para la ratificación del proyecto de Constitución Europea, ¿Un conflicto de Cataluña con Europa?» a *ARI*. Número 6. Real Instituto Elcano de Estudios Internacionales y Estratégicos. Madrid, 2005.

4 RUIZ-JIMÉNEZ, A., «Los instrumentos de medida de las identidades en los estudios del CIS y el Eurobarómetro: problemas de validez de la denominada escala Moreno» a *REIS*. Número 117. Pàgines 161-182. Madrid, 2007.

TAULA 3. ESCALA COMPARATIVA
D'IDENTIFICACIÓ AMB EUROPA – ESPANYA (%)

	1996	2006
Només espanyol	17.2	9.7
Més espanyol que europeu	26.2	22.1
Tant espanyol com europeu	43.9	49.9
Més europeu que espanyol	7.8	12.4
Nomes europeu	4.8	5.8
N	1166	1796
Valors perduts	34	204
Mitjana	2.57	2.82
Desviació Típica	1.018	.967

Font: Elaboració pròpia a partir dels Sondejos de l'ICPS

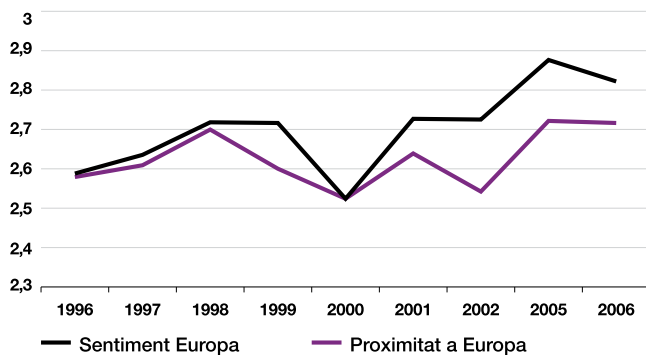
TAULA 4. SENTIMENT
DE PROXIMITAT A EUROPA (%)

	1996	2006
Gens proper	12.7	5.7
Poc proper	27.7	28.2
Bastant proper	48.3	54.7
Molt proper	11.3	11.9
N	1181	1981
Valors perduts	19	19
Mitjana	2.58	2.72
Desviació Típica	.851	.743

Font: Elaboració pròpia a partir dels Sondejos de l'ICPS

La probabilitat de sentir-se molt proper a Europa creix un 9% si observem individus que se senten molt propers a Catalunya respecte a aquells que s'hi senten gens identificats

GRÀFIC 1. GRAU D'EUROPEISME

Font: Elaboració pròpia a partir dels Sondejors de l'ICPS

car-se amb aquest nou nivell supraestatal. Aquesta mateixa tendència és la que veiem també en relació al sentiment de proximitat a Europa, tot i que el canvi més marcat entre els dos anys el trobem únicament en relació al fet de sentir-se «bastant proper».

A partir d'aquí, per tal d'explorar més a fons la formació d'actituds cap a la UE i l'evolució comparada entre 1996 i 2006, s'ha posat a prova un model explicatiu que inclou factors com el nivell educatiu, l'edat, la ideologia, el nivell d'ingressos, el sexe, el grau d'interès per la política i el grau de proximitat amb Catalunya i Espanya. Les anàlisis realitzades mostren el fort poder explicatiu del nivell d'estudis, l'interès per la política, l'edat i, de manera molt significativa, el grau de proximitat amb Catalunya. Tots ells són factors que resulten claus per definir el major o menor europeisme dels ciutadans i que no han perdut pes amb el pas del temps. Així, les dades mostren com increments en el nivell educatiu impliquen una major probabilitat de donar suport al procés d'integració i la mateixa tendència s'observa pel que fa als increments en l'edat i en el grau de proximitat amb Catalunya. Curiosament, l'interès per la política va unit a un menor suport a Europa i no tan sols això sinó que, a més a més, aquesta variable que resulta ser molt significativa al 1996, el 2006 deixa de tenir poder explicatiu. Com podem anar més enllà d'aquestes anàlisis? En primer lloc cal plantejar-se fins a quin punt i en quina direcció el sentiment de major o menor proximitat a Catalunya influeix en la probabilitat de sentir-

**El 56% dels votants d'Esquerra declaren
sentir-se bastant propers a Europa
mentre que un 26% dels electors s'hi
consideraven molt poc propers**

se més pròxim a Europa. Així, tal com s'observa a la taula 5, la probabilitat de sentir-se molt proper a Europa augmenta en un 9% si passem d'observar individus que no se senten gens propers a Catalunya respecte a aquells que s'hi senten molt propers.

Tot i així, el canvi més important s'observa pel que fa al sentiment de força proximitat a Europa. Un altre aspecte molt significatiu en aquesta evolució de les probabilitats de mostrar-se pròxim a Europa en funció del grau de proximitat a Catalunya, el trobem quan comparem les dades de 2006 amb les de les enquestes de 1996. En aquest sentit, la probabilitat de no mostrar-se gens proper a Europa entre aquells ciutadans que es consideren molt catalans, era molt superior al 1996 que no pas deu anys després.

Els gràfics 2 i 3 són una representació d'aquesta distribució de probabilitats on cada línia de punts representa un dels valors de la variable dependent. És a dir, es mostren les probabilitats de sentir-se molt, bastant, poc o gens proper a Europa en funció dels canvis que es produeixen en la variable representada a l'eix horitzontal. Cada gràfic representa també una determinada submostra d'enquestats. Així, al gràfic 2 s'analitza l'efecte del nivell d'estudis quan ens centrem en aquells ciutadans que no se senten gens catalans, mentre que el gràfic 3 mostra l'efecte del nivell d'estudis entre aquells que diuen sentir-se molt propers a Catalunya. Com es pot veure, entre els que no se senten gens catalans, la probabilitat de

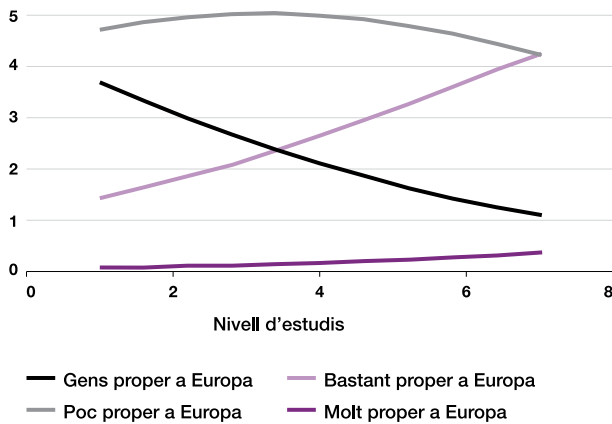
**TAULA 5. CANVIS EN LA PROBABILITAT DE NO SENTIR-SE
GENS PRÒXIM A EUROPA QUAN ES PASSA
DE NO SENTIR-SE GENS PROPER A CATALUNYA
A SENTIR-S'HI MOLT PROPER (1996 I 2006)**

	1996	2006
Gens proper	-,31	-,18
Poc proper	-,13	-,27
Bastant proper	,34	,36
Molt proper	,10	,09

Font: Elaboració pròpia a partir dels Sondejors de l'ICPS

Des de 1996, l'electorat d'Esquerra ha virat d'un posicionament marcadament europeista a anar-se'n allunyant lleugerament

GRÀFIC 2. SUPORT A LA UE EN FUNCIÓ DEL NIVELL D'ESTUDIS DELS CIUTADANS QUE NO SE SENTEN GENS PROPERS A CATALUNYA

Font: Elaboració pròpia a partir dels Sondejos de l'ICPS

sentir-se bastant proper a Europa s'incrementa a mesura que incrementem el nivell d'estudis dels enquestats. En canvi, entre aquells que diuen sentir-se molt catalans, la probabilitat de mostrar-se força proper a Europa es molt superior i es manté estable a mesura que s'incrementa el nivell d'estudis dels ciutadans. Tot i així, com es pot veure al segon gràfic, entre els més catalanistes quan s'incrementa el seu nivell d'estudis, es redueix lleugerament la probabilitat de mostrar actituds més europeistes.

Finalment, seguint amb la caracterització d'aquells que es mostren més o menys propers a Europa i considerant els canvis que s'han produït en els darrers anys en el discurs polític de les elits catalanes, és important valorar també com es distribueixen els votants de cada partit en funció del seu grau de proximitat o suport a Europa.

En aquest sentit, pel fet que els líders regionals, sobretot durant la dècada de 1990, defensaven àmpliament les virtuts d'una UE a l'hora d'afavorir les reivindicacions d'entitats subestats com Catalunya, s'esperaria que els votants d'aquests partits es mostressin també més europeistes. Per contra, al 2006 s'havia passat per un intens debat en relació a la ratificació de la Constitució Europea en què per primera vegada alguns partits polítics catalans es van posicionar explícitament en contra no tant de la UE però sí d'un model d'integració europea que no semblava defensar els interessos de les nacions sense estat d'Europa.

La taula 6 s'ha elaborat a partir d'anàlisis amb taules de contingència. En aquesta podem observar com amb

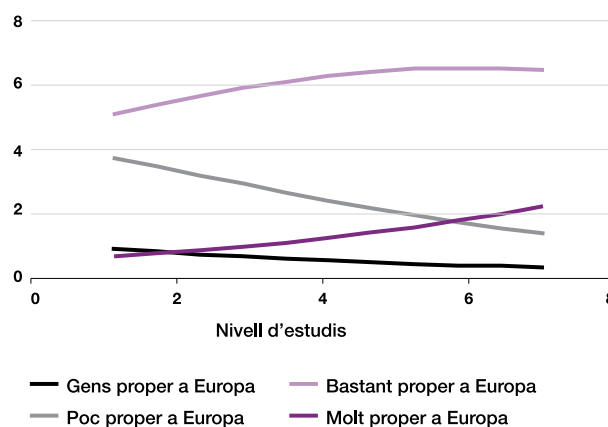
Pels ciutadans, les polítiques d'educació i defensa han de seguir en mans dels estats, mentre que prefereixen la gestió conjunta de la immigració, el medi ambient i la cooperació

les dades del 2006 el 56% dels votants d'Esquerra Republicana de Catalunya declaren sentir-se bastant propers a Europa mentre que un important 26% dels votants s'hi consideraven molt poc propers. Tot i així, el punt més destacable arriba quan es comparen aquests resultats amb els observats pel 1996. Segons les dades del sondeig de l'ICPS per aquell any, el 58% dels votants d'Esquerra es consideraven bastant propers a Europa (un percentatge similar al de el 2006) però, en canvi, per aquell mateix any hi havia un 23% de votants de la formació independentista que es sentien molt pròxims a Europa i només un 14% s'hi mostraven poc identificats. Per tant, durant aquest període de deu anys hi ha hagut un important moviment pel que fa al sentiment de proximitat a Europa entre els votants d'Esquerra passant de situar-se en punts molt propers a Europa a anar-se'n allunyant lleugerament.

Per contra, entre els votants del PSC l'evolució ha seguit una direcció diferent. El 1996 un 13% dels votants del PSC es consideraven molt propers a Europa i un 42% s'hi veien bastant pròxims mentre que el 2006, tot i que el percentatge de votants del PSC que es considera molt europeu ha passat a ser del 6%, s'han reduït a més de la meitat els que diuen no sentir-s'hi gens propers –ara són un 6,7% respecte el 15,6% del 1996– i han crescut els que s'hi consideren bastant propers –un 57,8%.

Finalment, mentre que entre els votants de CIU no s'han produït grans canvis en la distribució de «més a

GRÀFIC 3. SUPORT A LA UE EN FUNCIÓ DEL NIVELL D'ESTUDIS DELS CIUTADANS QUE SE SENTEN MOLT PROPER A CATALUNYA

Font: Elaboració pròpia a partir dels Sondejors de l'ICPS

Els ciutadans pensen que un dels col·lectius que més s’ha beneficiat de la UE són les grans empreses, mentre que els més perjudicats són els treballadors assalariats o els agricultors

TAULA 6. VOT A PARTIT A LES ELECCIONS
AL PARLAMENT DE CATALUNYA I PROXIMITAT A EUROPA

	Gens		Poc		Bastant		Molt	
	1996	2006	1996	2006	1996	2006	1996	2006
CIU	8.1	4.3	27.2	28.0	53.3	56.6	11.3	11.2
PSC	15.6	6.7	29.2	29.4	42.4	57.8	12.8	6.1
Esquerra	4.3	6.7	14.3	26.2	58.6	56.1	22.9	11.1
ICV-EUiA	10.0	2.5	27.1	19	60.0	62	2.9	16.5
PP	16.4	6.7	26.7	34.5	58.7	36.4	8.0	12.7

Font: Elaboració pròpia a partir dels Sondejors de l'ICPS

menys europeistes», entre els d'ICV-EUiA sí que hi trobem una important reducció dels que diuen no sentir-se gens propers a Europa i un molt considerable augment dels que es declaren molt europeistes. El cas dels votants del PP és també rellevant en tant que si bé el 1996 un 16% d'aquests es declaraven gens propers a Europa, el 2006 aquest percentatge era tan sols d'un 6,7%. Ara bé, el moviment més destacat entre els votants del PP és que s'ha passat d'un gairebé 59% de votants que es declaraven bastant propers a Europa a tan sols un 36% el 2006 mentre que han crescut els que s'hi senten poc propers. És a dir, entre els més euroescèptics semblen haver-se moderat les postures mentre que entre els més europeistes s'han radicalitzat.

Què esperen els ciutadans d'Europa?

Per últim, analitzem breument quines són les actituds mostrades pels catalans respecte a determinades qüestions com són el model d'UE desitjat, quines són les principals necessitats a les què s'hauria de donar resposta des d'institucions europees per avançar en el procés d'integració o en quins casos la UE hauria de prendre el relleu a l'Estat en la presa de decisions.

En aquest sentit, a finals de 2008 la Fundació Alternativas va promoure una enquesta que sota el títol de «¿Qué Europa queremos?» planteja un seguit de preguntes en

Gairebé un 50% associa la UE a la idea de mercat comú, mentre que tan sols un 8% la identifica amb la idea cultural comuna

aquesta línia. La mostra de treball inclou submostres significatives per Catalunya, de manera que és possible extreure conclusions comparatives també per a aquest nivell. En aquest sentit, una de les principals conclusions que es poden extreure d'aquestes dades és que en general l'actitud dels catalans respecte a aquestes qüestions no divergeix gaire de l'observada per la resta de ciutadans de l'Estat espanyol. Així, en general els ciutadans consideren que les polítiques d'immigració, medi ambient o ajuda al desenvolupament han de tendir a portar-se conjuntament entre l'Estat i la UE, mentre que pel que fa a les polítiques d'educació o seguretat i defensa es tendeix a preferir que segueixi en mans dels estats. Tampoc hi ha divergències entre els catalans i la resta de ciutadans de l'Estat espanyol en considerar, per exemple, que un dels col·lectius que més s'han beneficiat del procés d'integració europea són les grans empreses, mentre que entre els més perjudicats es mencionen els treballadors assalariats o els agricultors. Finalment, les dades que s'extreuen d'aquesta enquesta indiquen també que gairebé el 50% dels enquestats tendeixen a associar la UE bàsicament amb la idea d'un mercat comú, mentre que tan sols un 8% dels enquestats identifiquen la UE amb la idea d'una cultura en comú –tot i que gairebé un 20% sí que ho associa amb una comunitat de valors.

En definitiva, amb aquest breu assaig es pretén explorar tres qüestions ben diferenciades i a la vegada vinculades entre si: per una banda la importància que el context regio-

nal pot tenir en la definició de les actituds més o menys europeistes dels ciutadans; per l'altra la valoració del tipus de característiques individuals i regionals que afecten la formació d'actituds més o menys europeistes, centrant-se especialment en els canvis que s'han pogut observar al llarg dels darrers anys; i, finalment, l'anàlisi de qüestions específiques com són el tipus de definició que es fa del procés d'integració europea o de quins són els sectors més o menys beneficiats per aquest nou marc supraestatal.

Tots tres àmbits ens permeten a la vegada obrir nous interrogants i valorar fins a quin punt avui en dia qüestions com el nivell de poder legislatiu en mans de les regions, pot actuar encara com a catalitzador d'actituds en certa mesura més europeistes o si, pel contrari, el model d'Unió Europea actual s'allunya cada vegada més de les expectatives definides durant la dècada dels noranta.

L'absència de tendències diferenciades entre les actituds dels catalans respecte a les dels ciutadans de la resta de l'Estat espanyol és també una qüestió que obre les portes a nous plantejaments. Tot i així, cal també tenir en compte com aquest tipus d'enquestes han evitat plantejar algunes qüestions com per exemple en quina mesura les regions haurien de tenir un major o menor rol en el procés de construcció europea o fins a quin punt la UE dóna resposta a les peticions dels moviments nacionals. Possiblement el plantejament d'aquest tipus de preguntes ens permetria valorar més detalladament aspectes diferenciadors entre les actituds cap a Europa mostrades

+ INFO

Fonts

- ▮ *Eurobarometer 44.2BIS Mega-Survey: Policies and Practices in Building Europe and the European Union*. Estudi SN 3755. Comissió Europea. Gener – març de 1996.
- ▮ Sondejos ICPS 1996-2006
- ▮ *¿Qué Europa Queremos?*. Fundación Alternativas. Madrid, octubre de 2008.

Articles

- MCLAREN, L. M.**, «Public support for the European Union: cost/benefit analysis or perceived cultural threat?» a *Southern Political Science Association*. Número 64. Pàgines 551-566. Statesboro, 2002.
- ROIG, E.**, «El debate para la ratificación del proyecto de Constitución Europea, ¿Un conflicto de Cataluña con Europa?» a *ARI*. Número 6 Real Instituto Elcano de Estudios Internacionales y Estratégicos. Madrid, 2005.
- RUIZ-JIMÉNEZ, A.**, «Los instrumentos de medida de las identidades en los estudios del CIS y el Eurobarómetro: problemas de validez de la denominada escala Moreno» a *REIS*. Número 117. Pàgines 161-182. Madrid, 2007.

Articles

- GABEL, M.**, *Interests and integration: market liberalization, public opinion, and European Union*. University of Michigan Press. Ann Arbor, 1998.
- MCLAREN, L. M.**, *Identity, interests and attitudes to European Integration*. Palgrave Macmillan. Nova York, 2006.
- ROIG, E.**, *Europeísmo y regionalismo. Factores explicativos del apoyo a la Unión Europea*. Fundación Juan March. Madrid, 2008.

Enllaços

- Conferència de Regions Europees amb Poder Legislatiu (REGLEG)
www.regleg.eu
- Eurobaròmetre
ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm
- Fundación Alternativas
www.falternativas.org
- Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS)
www.icps.cat

Cal modificar la circumscripció única de l'Estat espanyol a les eleccions al Parlament Europeu?

Josep Vall* | jvall@irla.cat

VISTA PRÈVIA

Des dels Països Catalans, des de Galícia, des del País Basc, des d'Aragó... s'ha reclamat des de les primeres eleccions europees celebrades a l'Estat espanyol el 1987, que aquestes no tinguin lloc amb una circumscripció única, sinó que es tingui en compte la diversitat territorial de l'Estat. Una demanda que de ser atesa donaria uns resultats segurament indesitjats pels qui en fan la petició, si més no en base als resultats a les eleccions al Parlament Europeu del 2004.

Les eleccions al Parlament Europeu s'han celebrat des del 1979 amb una periodicitat de cinc anys, però encara és hora que existeixi una única normativa electoral per a tota la UE. Cada Estat celebra els comicis amb la seva pròpia normativa, que en el cas espanyol és el Títol VI de la Llei orgànica del Règim Electoral General (articles 210 a 227). Aquest títol es va incorporar a la Llei després de la integració, el 1986, de l'Estat espanyol a les comunitats europees.

Des de les primeres eleccions al Parlament Europeu celebrades a l'Estat espanyol el 1987, tot el procés electoral ha estat anàleg a l'utilitzat per a les eleccions al Congrés dels Diputats, excepte en tres qüestions: a) la circumscripció única estatal, enlloc de circumscripcions provincials; b) l'eliminació del llinar electoral del 3% dels vots per obtenir escons; c) i el número total d'escons atribuïts a cada convocatòria, força inferior als 350 del Congrés dels Diputats: 60 el 1987 i 1989; 64 a les eleccions del 1994 i 1999; 54 el 2004; i finalment 50 en la convocatòria d'enguany.

* Director de la Fundació Josep Irla

Sovint, les forces polítiques d'àmbit no estatal –CiU, PNV, Esquerra, BNG...– han reclamat que les eleccions europees se celebrin a l'Estat espanyol amb més d'una circumscripció

TAULA 1. ELECCIONS AL PARLAMENT EUROPEU 2004.
RESULTATS A L'ESTAT ESPANYOL

Cens electoral	34.706.044	
Votants	15.666.491	45,14%
Abstenció	19.039.553	54,86%
Vots vàlids	15.512.282	99,02%
Vots nuls	154.209	0,98%
Vots blancs	95.014	0,61%
Vots a candidatures	15.417.268	99,39%

	Vots	%	Escons
PSOE	6.741.112	43,46	25
PP	6.393.192	41,21	24
Galeusca	798.816	5,15	2
IU-ICV	643.136	4,15	2
Europa dels Pobles	380.709	2,45	1
Coalición Europea	197.231	1,27	-
Los Verdes	68.536	0,44	-
P.Cannabis	54.460	0,35	-
Altres	140.076	0,90	-

Font: Elaboració pròpia

Les forces polítiques d'àmbit no estatal (CiU, PNV, Esquerra, BNG, EA, CHA...), molt sovint han reclamat que aquestes eleccions se celebrin a l'Estat espanyol com la resta de convocatòries electorals, és a dir, amb més d'una circumscripció per atendre criteris territorials al marge de la proporcionalitat vot-escons. Davant la inviabilitat de les circumscripcions provincials, donat el nombre reduït d'escons a elegir, s'han proposat com a circumscripcions electorals tan l'àmbit de les comunitats autònomes com uns no especificats àmbits nacionals que recullin la pluralitat territorial de l'Estat.

Les raons polítiques per demanar aquest canvi es justifiquen per si soles. Si estats amb una llarga tradició centralista com França o d'altres com la Gran Bretanya, que tot just han començat a descentralitzar-se fa poc més d'una dècada –amb la instauració del Parlament Escocès i l'Assemblea de Gal·les–, celebren les eleccions al Parlament Europeu amb diverses circumscripcions, com és possible que un estat més descentralitzat que els esmentats, com l'Estat espanyol, que explicita a l'article 2 de la Constitució que aquesta «[...] reconeix i garanteix el dret a l'autonomia de les nacionalitats i de les regions que la integren [...]», conservi després de sis processos electorals, una única circumscripció?

Malgrat aquesta evidència, no està de menys reflexionar amb dades a la mà sobre la idoneïtat d'un tipus de circumscripció o d'un altre, si el que pretenem és que el resultat de les eleccions tradueixi el més fidelment pos-

En base als resultats del 2004,
paradoxalment és la circumscripció
única l'escenari que millor garanteix
la proporcionalitat i la visualització
de la pluralitat política de l'Estat espanyol

sible la força de cada formació política i la pluralitat de la
societat.

Escenaris

Per això ens hem proposat estudiar tres escenaris possi-
bles en la dimensió de les circumscripcions a unes elec-
cions al Parlament Europeu a l'Estat espanyol. Hem pres
com a base els resultats electorals del 2004 (Taula 1),
atribuint però 50 escons, els que ara s'escolliran, quatre
menys que a les eleccions de fa cinc anys.

Els tres escenaris estudiats són:

- A. Circumscripció única, de caràcter estatal, seguint el
model actual.
- B. Quatre circumscripcions de caràcter nacional: Espa-
nya, Països Catalans, Galícia i País Basc (inclosa Na-
varra). En aquest cas cada nació té atribuïts un núme-
ro d'escons proporcional a la seva població.
- C. Dinou circumscripcions de caràcter autonòmic: Andalusia,
Aragó, Astúries, Canàries, Cantàbria, Castella i
Lleó, Castella-la Manxa, Catalunya, Ceuta, Extremadu-
ra, Galícia, Illes Balears, La Rioja, Madrid, Melilla, Múr-
cia, Navarra, País Basc i País Valencià. En aquest cas
també cada comunitat autònoma té atribuïts un núme-
ro d'escons proporcional a la seva població, tot garan-
tint un mínim d'un escó a totes elles.

TAULA 2. ESCENARI A.
CIRCUMSCRIPCIÓ ÚNICA ESTATAL

Cens electoral	34.706.044	
Votants	15.666.491	45,14%
Abstenció	19.039.553	54,86%
Vots vàlids	15.512.282	99,02%
Vots nuls	154.209	0,98%
Vots blancs	95.014	0,61%
Vots a candidatures	15.417.268	99,39%

	Vots	%	Escons
PSOE	6.741.112	43,46	23
PP	6.393.192	41,21	22
Galeusca	798.816	5,15	2
IU-ICV	643.136	4,15	2
Europa dels Pobles	380.709	2,45	1
Coalición Europea	197.231	1,27	-
Los Verdes	68.536	0,44	-
P.Cannabis	54.460	0,35	-
Altres	140.076	0,90	-

Font: Elaboració pròpia

TAULA 3. ESCENARI B. QUATRE CIRCUMSCRIPCIONS NACIONALS

ESPANYA

Cens electoral	20.327.073	
Votants	9.354.851	46,02%
Abstenció	10.972.222	53,98%
Vots vàlids	9.329.736	99,73%
Vots nuls	25.115	0,27%
Vots blancs	58.672	0,63%
Vots a candidatures	9.271.064	99,37%

	Vots		Escons
PSOE	4.309.363	46,19	15
PP	4.237.527	45,42	14
IU	371.219	3,98	1
CHA+PSA+AA+CNC...	42.391	0,45	-
Los Verdes	37.563	0,40	-
P.Cannabis	27.371	0,29	-
Altres	245.630	2,63	-

Font: Elaboració pròpia

PAÏSOS CATALANS

Cens electoral	9.500.581	
Votants	4.136.501	43,54%
Abstenció	5.364.080	56,46%
Vots vàlids	4.125.857	99,74%
Vots nuls	10.644	0,26%
Vots blancs	22.808	0,55%
Vots a candidatures	4.103.049	99,45%

	Vots	%	Escons
PSOE	1.746.002	42,32	7
PP	1.367.639	33,15	5
CiU+BNV+PSM-EN	398.124	9,65	1
Esquerra	272.958	6,62	1
EU-ICV	216.291	5,24	-
Els Verds	24.559	0,60	-
P.Cannabis	19.372	0,47	-
Altres	58.104	1,41	-

Font: Elaboració pròpia

GALÍCIA

Cens electoral	2.607.391	
Votants	1.155.193	44,30%
Abstenció	1.452.198	55,70%
Vots vàlids	1.150.676	99,61%
Vots nuls	4.517	0,39%
Vots blancs	7.674	0,67%
Vots a candidatures	1.143.002	99,33%

	Vots	%	Escons
PP	549.073	47,72	2
PSOE	416.573	36,20	1
BNG	141.756	12,32	-
EU-IU	17.626	1,53	-
P.Cannabis	3.398	0,30	-
Os Verdes	2.677	0,23	-
Altres	11.899	1,03	-

Font: Elaboració pròpia

PAÍS BASC

Cens electoral	2.270.999	
Votants	1.019.946	44,91%
Abstenció	1.251.053	55,09%
Vots vàlids	906.013	88,83%
Vots nuls	113.933	11,17%
Vots blancs	5.860	0,65%
Vots a candidatures	900.153	99,35%

	Vots	%	Escons
PSOE	269.174	29,71	1
PNV	253.331	27,96	1
PP	238.953	26,37	1
EA	64.509	7,12	-
IU	38.000	4,19	-
Aralar	17.739	1,96	-
P.Cannabis	4.319	0,48	-
Los Verdes	3.737	0,41	-
Altres	10.391	1,15	-

Font: Elaboració pròpia

Amb circumscripcions autonòmiques, el PP hauria guanyat en nombre d'escons malgrat no ser la força més votada i IU-ICV esdevindria extraparlamentària

Resultats

Escenari A. Circumscripció única estatal (Taula 2)

El resultat d'atribuir 50 escons –en lloc dels 54 del 2004– dona el mateix nivell de representativitat i visualització de la pluralitat del mapa polític de l'Estat espanyol, que amb els resultats que efectivament es van produir el 2004. Continuarien sent cinc les formacions polítiques amb representació parlamentària: PSOE (23 escons), PP (22), Galeusca¹ (2), IU-ICV (2) i Europa dels Pobles² (1).

Els quatre escons «perduts» es reparteixen a parts iguals entre el PSOE i el PP. Galeusca, IU-ICV i Europa dels Pobles, conservarien els escons aconseguits.

Escenari B. Quatre circumscripcions nacionals (Taula 3)

En aquest cas hem entès que les anomenades coalicions electorals estratègiques perdrien la seva configuració. La coalició Galeusca quedaria transformada en tres opcions: CiU+BNV+PSM-EN als Països Catalans; PNV al País Basc; i BNG a Galícia. I Europa dels Pobles també en tres opcions: Esquerra, als Països Catalans; Eusko Alkartasuna, al País Basc; i CHA+PSA+AA+CNC+ICLR, a Espanya.

1 Galeusca estava formada per: Convergència i Unió, Partido Nacionalista Vasco, Bloque Nacionalista Galego, Bloc Nacionalista Valencià i Partit Socialista de Mallorca-Entesa Nacionalista.

2 Europa dels Pobles estava formada per: Esquerra Republicana de Catalunya, Eusko Alkartasuna, Chunta Aragonesista, Partido Socialista de Andalucía, Andecha Astur, Conceju Nacionalegu Cántabru i Iniciativa Ciudadana de la Rioja.

El resultat d'atribuir un número proporcional d'escons al pes poblacional de cada nació continua donant un escenari plural amb sis opcions electorals representades: PSOE (24 escons), PP (22), IU (1), CiU+BNV+PSM-EN (1), PNV (1) i Esquerra (1).

El PSOE guanyaria a tres de les circumscripcions nacionals: A Espanya amb 15 escons enfront els 14 del PP i 1 d'IU; als Països Catalans amb 7 escons, enfront 5 del PP, 1 de CiU i 1 d'Esquerra; i al País Basc, amb un triple empat a 1 escó amb PP i PNV. El PP ho faria en una, a Galícia, amb 2 escons enfront 1 del PSOE.

La fragmentació de la circumscripció única dona un número menor d'escons a escollir per a cada circumscripció i d'això en resulta perjudicada IU-ICV, una formació política de caràcter estatal però amb una limitada força electoral, per la qual cosa perdria la representació catalana de la seva coalició, ICV. Aquest escó aniria a parar a mans del PSOE.

Escenari C. Dinou circumscripcions autonòmiques (Taula 4)

L'escenari de màxima fragmentació en les circumscripcions dona el resultat més allunyat de la proporcionalitat i de la visualització de la pluralitat política estatal.

Fins i tot es produeix la paradoxa que la força amb més escons no seria el PSOE, la força més votada, sinó el PP.

TAULA 4. ESCENARI C. DINOU CIRCUMSCRIPCIONS AUTONÒMIQUES

	Escons a escollir	PSOE	PP	IU-ICV	CiU	PNV	Esquerra
Andalusía	9	6	3	-			
Catalunya	8	4	2	-	1		1
Madrid	6	3	3	-			
País Valencià	5	2	3	-			-
Galícia	3	1	2	-			
Castella i Lleó	3	1	2	-			
País Basc	2	1	-	-		1	
Canàries	2	1	1	-			
Castella-la Manxa	2	1	1	-			
Múrcia	1	-	1	-			
Aragó	1	1	-	-			
Astúries	1	1	-	-			
Extremadura	1	1	-	-			
Illes Balears	1	-	1	-			-
Navarra	1	-	1	-		-	
Cantàbria	1	-	1	-			
La Rioja	1	-	1	-			
Ceuta	1	-	1	-			
Melilla	1	-	1	-			
TOTAL	50	23	24	-	1	1	1

Font: Elaboració pròpia

En el cas particular d'Esquerra, és destacable que gràcies a la seva implantació a tots els Països Catalans, esdevé parlamentària en totes les tipologies de circumscripcions analitzades

Només cinc opcions electorals esdevindrien parlamentàries: PP (24 escons), PSOE (23), CiU (1), PNV (1) i Esquerra (1).

En aquest escenari, que prima la representativitat territorial, en surt beneficiat el PP, perquè guanya a set de les deu circumscripcions que, per la seva poca població, només escollirien un escó, com són: Múrcia, Illes Balears, Navarra, Cantàbria, la Rioja, Ceuta i Melilla. El PSOE ho faria en les tres restants: Aragó, Astúries i Extremadura.

En les tres comunitats que elegirien dos escons, País Basc, Canàries i Castella-la Manxa, es produirien sempre empats a un escó. Entre PNV i PSOE en el primer cas, i entre PP i PSOE en els altres dos.

En dues comunitats s'escollirien tres escons, Galícia i Castella i Lleó. En els dos casos el resultat seria el mateix: victòria del PP enfront del PSOE per dos escons a un.

Al País Valencià el PP es faria amb tres escons i el PSOE amb dos.

A Madrid, PP i PSOE empatarien a tres escons.

A Catalunya, guanyaria el PSC amb quatre escons, enfront dos del PP, un de CiU i un d'Esquerra.

I finalment a Andalusia el PSOE trauria sis escons, per tres del PP.

La principal víctima d'aquesta distribució seria IU, que desapareixeria del mapa electoral europeu, en no disposar d'una força electoral significativa a cap de les dinou circumscripcions.

Resistirien amb la mateixa representació, CiU, PNV i Esquerra, forces de caràcter no estatal però amb una forta implantació en dues de les circumscripcions autonòmiques: Catalunya i País Basc.

Val a dir que s'ha calculat aquest escenari de dinou circumscripcions amb el criteri d'atorgar una mínima representació a totes les comunitats autònomes, però alhora garantint la màxima proporcionalitat possible al pes demogràfic de cadascuna d'elles.

No seria gens descartable que si algun dia s'apliqués aquest sistema a l'Estat espanyol, s'adoptés una distribució on la proporcionalitat anés en detriment de les comunitats més poblades, donant encara més pes a les menys poblades, com passa a les eleccions al Congrés dels Diputats.

Conclusions

1. Paradoxalment l'escenari A, la circumscripció única, és l'escenari que millor garanteix la proporcionalitat i la visualització de la pluralitat política de l'Estat.
2. L'escenari B, les quatre circumscripcions nacionals, dona un resultat molt similar a l'escenari A, amb una lleugera pèrdua de la proporcionalitat i de la visualització de la pluralitat política de l'Estat.

Aquest escenari ha estat contemplat com a exercici pràctic, però no es pot obviar que la seva implementa-

Com més fragmentades estan les circumscripcions més s'enforteix el bipartidisme PSOE-PP

ció no gaudiria del consens de les dues grans forces estatals, PSOE i PP.

3. L'escenari C, les dinou circumscripcions autonòmiques, és el que distorsiona al màxim la proporcionalitat i la visualització de la pluralitat política de l'Estat, fins al punt que la força més votada, el PSOE, no és la força amb més escons, que passaria a ser el PP. I la tercera força en nombre de vots a nivell de l'Estat, IU-ICV, quedaria fora del Parlament Europeu.
4. Des del punt de vista de les forces d'àmbit no estatal, cal distingir dos nivells: les tres grans forces, CiU, PNV i Esquerra gaudirien de la mateixa representació en qualsevol dels tres escenaris; però les altres forces menors, EA, CHA, BNG... esdevindrien extraparlamentàries si no poden participar en alguna coalició electoral estratègica com Galeusca o Europa dels Pobles.
5. En el cas particular d'Esquerra, és destacable que gràcies a la seva implantació a tots els Països Catalans, esdevé en tots els escenaris força parlamentària. Si Esquerra només comptés amb els vots exclusius del Principat, esdevindria extraparlamentària a l'escenari B, i també a l'escenari A sense l'articulació de la coalició electoral estratègica Europa dels Pobles.
6. Les dues principals forces estatals, PSOE i PP, van assolir conjuntament un percentatge de vot del 84,67%. Però en percentatge d'escons, a l'escenari A, n'assolirien el 90%. A l'escenari B, el 92% i a l'escenari C, el 94%. En definitiva, com més fragmentades estan

les circumscripcions més s'enforteix el bipartidisme PSOE-PP.

7. Pels interessos particulars de les tres principals forces d'àmbit no estatal, CiU, PNV i Esquerra, és indiferent el tipus d'escenari, però si del que es tracta és de garantir, al màxim possible, la major proporcionalitat i visualització de la pluralitat política de l'Estat, l'escenari A, la circumscripció única, és la millor opció. |

+ INFO

Fonts

- 📄 *Constitució Espanyola*, de 27 de desembre de 1978.
- 📄 *Llei orgànica 5/1985, de 19 de juny, del Règim Electoral General*. Congrés dels Diputats

Articles

ROIG, R. M., «Quina normativa electoral per a les eleccions europees?» a *Àmbits*. Número 30. Pàgines 15-16. Col·legi de Politòlegs i Sociòlegs de Catalunya. Barcelona, 2004.

CONNEXIONS

L'Europa en construcció: aportacions en un procés dinàmic

Bernat Joan | Eurodiputat d'Esquerra (2004-2007) | bernati Joan@gencat.cat

La eleccions al Parlament Europeu constitueixen un bon marc per generar idees al voltant de la construcció europea. Es tracta d'aprofitar la revista **EINES** per introduir un debat profund, amb més possibilitats de matís del que permet habitualment la comunicació pública, i amb voluntat d'incidir en els aspectes fonamentals del projecte europeu.

Europa és vella, amb una llarga tradició d'enfrontaments entre els seus components, i amb un procés de construcció inacabat. Aquestes característiques diferencien un possible federalisme europeu del que constitueix l'essència del federalisme americà. Tal i com apunta el periodista Lluís Foix, els EUA són una nació nova, sense tradició, amb un procés de federació conclòs, mentre Europa constitueix un vell continent, encara en procés de bastiment de l'arquitectura institucional, així com de la cultura compartida i la ciutadania que el procés hauria de generar. Aquesta situació pot generar, com apunta el professor Daniel Innerarity, una manca de teoria sobre Europa, i la percepció que la UE no emet encara senyals sòlids per ella mateixa, sinó en funció de com les seves disposicions afecten cadascun dels estats nació. En part, això es deu a la manca d'homogeneïtat en el propi si de la UE i, com a conseqüència –i potser, també com a causa– existeix una pluralitat de lleialtats entre la ciutadania europea.

En aquest context, Carles Riera ens ofereix una visió alternativa de la construcció europea, tot apuntant que l'ar-

ticulació política va per darrere del projecte europeu en d'altres aspectes, com ara el referit al mercat. Critica el sobrepaper dels estats nació i propugna una refundació d'Europa. En la mateixa línia, Jordi Sabater advoca per la compatibilitat entre justícia social i competitivitat, i proposa un nou pacte social europeu,

tot tenint en compte elements com els nous rols d'homes i dones, les noves estructures familiars o la diversitat que generen les noves migracions. Tot plegat, com apunta Arnau Queralt, s'ha de fer compatible amb un sistema que resulti sostenible. Caldrà, doncs, articular un sistema productiu que sigui respectuós amb el medi ambient i generar mesures per modificar problemes fonamentals com el canvi climàtic.

Ens trobem davant d'un conjunt ben interessant per incidir en la construcció europea. Aportacions que es complementen amb la conversa de dos joves europeïstes, l'Oriol Junqueras i la Marta Rovira. Però aquest només és el dossier central. I és que el present **EINES** no es limita a parlar de la UE des del *Connexions*, sinó que la resta de seccions de la revista –des dels estudis demoscòpics a l'anàlisi historiogràfic, passant pels articles socioeconòmic i de política internacional– tenen com a denominador comú Europa. Perquè ens cal una UE que pugui respondre als reptes globals, que ens permeti avançar cap a la igualtat d'oportunitats, la minimització de l'exclusió social i el respecte del medi ambient. |

La innovació política d'Europa

Daniel Innerarity* | dinner@unizar.es

VISTA PRÈVIA

Què és Europa? Aquesta és la pregunta que es fa el professor Innerarity per intentar dirimir els dubtes que suscita el projecte de construcció política d'Europa entre l'opinió pública. Però definir Europa no és una tasca senzilla, sobretot perquè la qüestió inicial obre nous interrogants relatius a la identitat, l'espai, el govern, la mundialització o el concepte de ciutadania que cal respondre per entendre a què ens referim quan parlem d'Europa.

Si el mateix Jacques Delors (1925) va poder dir que érem davant d'un Objecte Polític No Identificat, no ens hauríem de sorprendre massa en comprovar que la percepció de l'opinió pública és vaga i confusa. La perplexitat seria mínima si es tractés d'una configuració que es pogués orientar per les categories tradicionals d'estat nacional a escala més àmplia o intensificant unes relacions entre estats sobirans. Però el procés d'integració és únic, inèdit; exigeix conceptes i actuacions originals. Per això el que ara duré a terme és una reflexió sobre Europa que no s'adreça tant a la manera de comunicar com al que s'ha d'haver entès per poder després comunicar, que no conté unes instruccions d'ús sinó unes indicacions per a la seva comprensió.

Es parla molt de dèficit democràtic, però crec que el problema més profund d'Europa és el seu *dèficit cognoscitiu*, la nostra manca de comprensió sobre el que la Unió Europea (UE) representa. Ens costa entendre que som davant una de les més grans innovacions polítiques de la nostra història recent, un veritable laboratori per assa-

* Professor de Filosofia a la Universidad de Zaragoza

Si Jacques Delors va dir que la UE és un Objecte Polític No Identificat, no ens hauríem de sorprendre que l'opinió pública tingui una percepció vaga i confusa de la construcció europea

jar una nova formulació de la identitat, el poder o la ciutadania en el context de la mundialització. La crisi que hi ha darrere del fracàs constitucional o la desafecció generalitzada davant la possibilitat d'avançar en la integració es deu fonamentalment a una deficient comprensió del que som i el que estem fent o, si se'm permet aquesta afirmació que algú pot considerar un excés filosòfic, a la manca d'una bona teoria sobre Europa. El dèficit del qual parlo no és una manca de comunicació que es pugui resoldre amb un millor màrqueting. És una manca de comprensió i de convicció (entre els seus ciutadans i els seus governants) quant a l'originalitat, subtilesa, significació i complexitat de la construcció europea. Així s'expliquen les pors dels ciutadans i les escasses ambicions de bona part dels seus dirigents. I és que la idea que es té de la UE està farcida de malentesos que la deixen a mercè d'una opinió pública superficial: com una escala de poder suplementari, com una estratègia per sobreviure enfront d'una globalització que és percebuda només com una amenaça, com una forma política sobre la que es projecta el model d'estat nació... I així passa sovint que uns països semblen molt europeistes perquè en el fons aprecien les subvencions que han rebut, mentre que altres veuen en Europa una amenaça i deixen de percebre l'opunitat que representa. Uns i altres tenen una percepció equivocada del que representa Europa i, mentre no es dissolgui aquest equivoc, l'adhesió al projecte polític de la UE seguirà sent dèbil o superficial.

El que Europa necessita és conèixer-se i renovar la seva coherència. No es pot avançar en la integració política si no abordem obertament la qüestió de la naturalesa d'Europa, si obviem les preguntes de fons referents al que és i pot arribar a ser. No cal dir que, sense aquest aclariment, les polítiques de comunicació en el si de la UE no podran ser eficaces, especialment en una societat que és madura i en la que cada vegada es poden fer menys coses sense donar raons convincents. Com deia Julia Kristeva¹ (1941): «Europa no només ha de ser útil, també ha de tenir sentit». Comprendre Europa és el primer pas per conferir-li un sentit i imprimir-li una direcció, per indicar a la ciutadania què és el que hauria de rebre el seu assentament després d'un debat públic. És possible que durant un temps aquesta clarificació es considerarà ociosa, però ara resulta ineludible tenir una idea d'Europa, que expliqui la seva peculiaritat i les possibilitats que conté.

Intentaré raonar aquesta originalitat de la UE en cinc aspectes: 1. La *identitat* europea, complexa i més diversa del que solem suposar; 2. L'*espai* europeu, que més que límits o fronteres té marges; 3. El *govern* europeu, que assaja una forma d'organització política més enllà de l'estat nacional i la sobirania; 4. Una Europa *mundialitzada* que podria servir de model per a un món interdependent; i 5. Una *ciutadania* europea que s'ha pluralitzat i l'adhesió de

1 KRISTEVA, J., *Crisis of the European Subject*. Other Press. New Cork, 2000.

Es parla molt de dèficit democràtic, però el problema més profund d'Europa és el seu *dèficit cognoscitiu*, la nostra manca de comprensió sobre el que la UE representa

la qual és necessària per avançar en el projecte d'integració. Proposo reflexionar sobre aquests cinc temes –identitat, espai, govern, mundialització, ciutadania– i explicar per què Europa, formulat d'una manera una mica paradoxal, té una identitat poc definida, un espai que no es tanca, una forma de govern que no és sobirana, un nosaltres sense altres i una ciutadania amb lleialtat condicional.

La identitat europea: un nosaltres fet d'altres

Europa ha estat definida sovint a partir de factors geogràfics, culturals, històrics i polítics que formarien la base d'una única civilització i de la qual en sorgiria un model occidental de modernitat. Però quan se l'examina detingudament, la qüestió de la identitat resulta més difícil de determinar. Des del punt de vista geogràfic, Europa no té unes fronteres naturals: l'Atlàntic no separa absolutament les seves ribes, sobretot per la peculiar relació que manté Gran Bretanya amb Estats Units d'Amèrica (EUA); el Mediterrani és un espai que separa tant com uneix i relaciona; cap a l'est Europa no té una frontera clara. Si l'entendem com un continent, Europa és encara més imprecisa, cosa que va comprendre molt bé Paul Valéry (1871-1945) en descriure-la com un petit promontori del continent asiàtic.² En

aquest sentit es pot afirmar que Europa té menys consistència geofísica que, per exemple, el subcontinent indi. En termes de civilització, Europa s'estén força cap al continent asiàtic i no cap excloure'n bona part del Mediterrani.

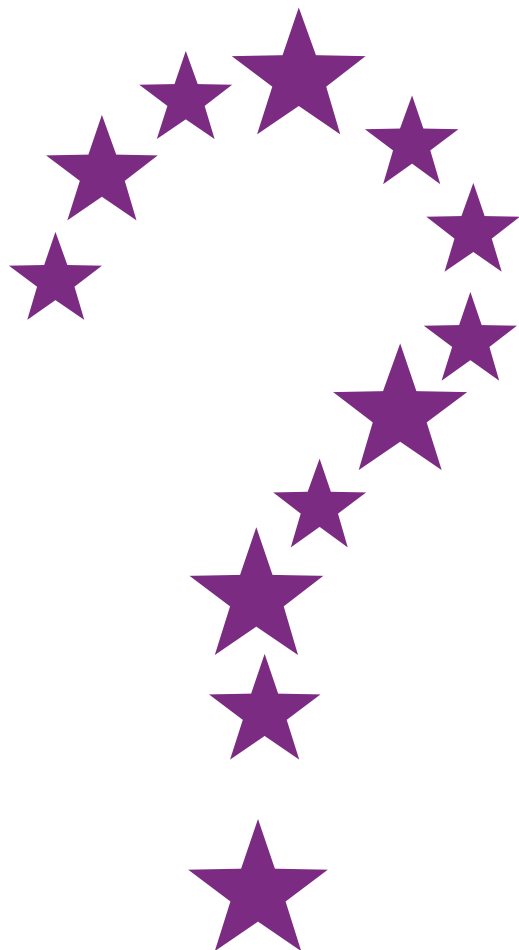
Des d'un punt de vista històric Europa no constitueix una civilització unitària que hagués desenvolupat una trajectòria singular i clarament diferenciada de la resta del món. La diversitat cultural d'Europa és més que la diversitat de les seves nacions; Europa ha estat formada en la interacció i fertilització mútua de les seves civilitzacions. Però se'n pot dir que, més que una civilització, és una «constel·lació civilitzatòria».³

Plantejades les coses des de la perspectiva de la identificació efectiva dels europeus, tampoc existeix una identitat omniabastant en què, per dir-ho així, estiguin tots els que són i siguin tots els que estan. Els europeus no estan especialment units i menys contra una alteritat per oposició a la qual es definirien a ells mateixos. Com ha dit Rémi Brague (1947), *el perill per a Europa no pot venir de fora per la senzilla raó que no es pot concebre a si mateixa com un dins*.⁴ Les forces que ens mantenen units no són especialment emfàtiques, com tampoc ho és allò que ens diferencia respecte a altres.

2 VALÉRY, P., «Note (ou L'Européen)» a *Œuvres*. Número I. Pàgines 1.000-1.014. La Pléiade. París, 1957.

3 DELANTY, G. i RUMFORD, Ch., *Rethinking Europe. Social Theory and the implications of Europeanization*. Routledge, Londres i Nova York, 2005. Pàgina, 37.

4 BRAGUE, R., *Eccentric Culture: A Theory of Western Civilization*. Augustine's Press. South Bend, 2002.

No es pot avançar en la integració política si no abordem obertament la qüestió de la naturalesa d'Europa, si obviem les preguntes de fons referents al que és i pot arribar a ser la UE

Tampoc es pot definir Europa com a Occident. Les arrels històriques de la civilització occidental –Atenes, Roma, Jerusalem– no van ser europees en el sentit occidental del terme. Solem oblidar que la cultura i la civilització occidentals van tenir el seu origen a Orient. El món antic era oriental, no occidental. L'antiguitat clàssica i els orígens del cristianisme eren mediterranis, en el sentit utilitzat per Fernand Braudel⁵ (1902-1985). Com els grecs, tampoc els romans van tenir un sentit clar d'identitat europea, que és una cosa més aviat pròpia de l'edat mitjana, sinó que van concebre Roma com el centre del món. Per la seva història i encara més pel moment present, Europa no equival a Occident.

Per els pobles antics la divisió entre el nord i el sud era més significativa que la de l'est i l'oest. Durant molt de temps els Alps van representar una frontera geogràfica i cultural molt més que el Mediterrani, que era el centre de la civilització. La contraposició entre l'est i l'oest té el seu origen en el moment en què, des del segle VII, la idea d'Europa va ser articulada contra l'islam, una contraposició que va continuar al llarg de l'edat mitjana, en l'era moderna i fins el final de la guerra freda.

L'ampliació de la UE cap a l'est és qualitativament diferent de les anteriors; no és només un augment significatiu dels estats membres, sinó una reconfiguració del seu marc civilitzatori. Amb el desplaçament de les fron-

5 **BRAUDEL**, F., *La méditerranée*. Flammarion. París, 1999.

Som davant una de les més grans innovacions polítiques de la història, un laboratori per assajar una nova formulació de la identitat, el poder i la ciutadania en el marc de la mundialització

teres d'Europa cap a Rússia i amb l'eventual entrada de Turquia, Europa es desplaça cap a Àsia i es fa cada cop més postoccidental i policèntrica. D'aquesta manera es fa possible superar la «petita Europa» de la guerra freda (1947-1991). L'ampliació no només fa a Europa més gran, també la transforma qualitativament. La caiguda del comunisme no ha suprimit l'est, sinó que l'ha reconfigurat. Un «est» que serà cada cop més rellevant en la nova Europa. A partir de 1989, després de la caiguda del mur de Berlín, ha desaparegut una contraposició amb l'est i ha començat l'era d'una Europa orientada cap a la construcció del món multipolar.

Europa no és una forma de vida, ni un poble, ni una civilització, ni un superestat, sinó una construcció especialment original pel que fa a la possibilitat que s'acceptin normes vinculants que procedeixen d'una articulació entre espais que no són homogenis ni estan plenament unificats. D'aquesta manera la UE es diferencia del constitucionalisme tradicional que exigia unitat de demos, el que moltes vegades suposava també unificació lingüística, cultural o religiosa. Aquesta dissociació d'allò identitari i allò polític constitueix una de les seves innovacions més interessants, plantejant-se així la possibilitat d'una democràcia sense demos o amb demoi diversos, amb un poble poc definit, mal limitat, porós, no contraposat necessàriament a d'altres.

Els espais europeus: uns marges que no limiten

Les qüestions de l'especialitat i el territori són claus per entendre el significat de la integració europea. També des d'aquest punt de vista ens trobem amb algunes peculiaritats que s'han d'entendre per comprendre la novetat de l'espai europeu. Europa és un espai singular. Com espai polític unificat representa una novetat que ens exigeix reconsiderar els pressupòsits sobre la manera de pensar la territorialitat en un esquema convencional. No és estrany que amb la UE hagi sorgit un nou vocabulari espacial: xarxes, geometria variable i nivells múltiples, entre altres termes. Aquesta innovació posa de manifest que estem assajant la possibilitat d'una ordenació de l'espai polític que superi també alguns pressupòsits territorials de la nació estat.⁶

La primera categoria que queda erosionada per la nova constel·lació és la idea d'un espai delimitat. Estem acostumats a pensar els espais com delimitats, estatalment articulats i dividits per les fronteres. En el cas d'Europa, el que tenim –cap endins, però també en un cert sentit cap enfora– és una pluralitat d'espais que es creuen i solapen. L'espai europeu més que límits té marges, *borderlands*. Des d'un punt de vista geopolític, la seva frontera oriental o la del Mediterrani no són pròpiament límits fi-

6 BARRY, A., *Political Machines: Governing a Technological Society*. Athlone Press. Londres, 2001.

Europa té una identitat poc definida, un espai que no es tanca, una forma de govern que no és sobirana, un nosaltres sense altres i una ciutadania amb lleialtat condicional

xos sinó marges que no limiten, lindars de pas de relativa porositat, zones dinàmiques en les quals s'articulen contínuament formes de connectivitat i discontinuïtat. Els marges no necessàriament divideixen els espais; també poden unificar-los d'alguna manera i actuar com a llocs de sutura.⁷ A Europa es dona amb una certa intensitat una cosa que també succeeix en altres llocs del món i en tot el món en general. La globalització suposa un continu entrecreuament dels espais, una dialèctica de limitació i delimitació. Les discontinuïtats es donen en un espai, més que reduir-se a una línia divisòria.⁸ És a causa d'això que les fronteres han perdut la seva antiga funció estratègica i que els nous conflictes no se susciten en les zones de contacte sinó en l'interior mateix dels espais suposadament delimitats.

Des d'aquest punt de vista es pot afirmar que la idea de marges s'assembla més al limes d'un imperi que a la frontera tradicional dels estats moderns. En aquest sentit resulta pertinent la comparació d'Europa amb els vells imperis, als que tal vegada s'assembla més que no pas als estats nacionals, des del punt de vista d'organització de l'espai. I és que les zones de contacte no delimiten els espais com ho feien les fronteres que salvaguardaven les integritats

territorials. A diferència dels límits, els marges no distingeixen completament als de dins i als de fora, no els delimiten amb absoluta nitidesa i definitivament. Els marges són espais que no estan completament integrats ni són absolutament exteriors, que no poden ser domesticats. La naturalesa de les vores es posa de manifest en el seu caràcter «ampliable» o en la possibilitat de tenir relacions privilegiades amb determinats entorns. És molt significatiu, a l'hora d'entendre quin tipus de fronteres té la UE, l'argument que es va fer l'ampliació perquè no hi havia motius per oposar-s'hi. Europa no té arguments incontrovertits per a la fixació dels seus límits a causa de la seva peculiar identitat.

Em sembla que en les actuals discussions sobre el futur d'Europa es tendeix a descuidar aquest tipus de qüestions que són decisives. Tot el discurs entorn a la «integració», per exemple, tendeix a ignorar altres qüestions importants que pertanyen a la seva forma espacial: si Europa és una xarxa, tan important com la coherència interna és l'articulació que s'estableix amb els seus voltants i la resta del món. L'espai europeu no s'entén bé si es redueix a un assumpte d'integració (interior) i es descuida la seva connectivitat (exterior), que el fa més complex i dinàmic. Precisament la idea dels «marges d'Europa» suggereix que hi ha una altra lògica en el procés d'integració: la seva incapacitat per unificar plenament els seus espais polítics, econòmics i socials o per delimitar-los cap enfora, procedeix del fet que la UE està menys separada de la resta del món del que solem pensar, i que la globalització

7 HANSER, P., «Fixed Borders or Moving Borderlands? A New Type of Border for a New Type of Entity» a ZIELONKA, J. (ed.), *Europe Unbound: Enlarging and Reshaping the Boundaries of the European Union*. Routledge. Londres, 2002.

8 SASSEN, S., «Spatialities and temporalities of the global: elements for a theorization» a APPADURAI, A. (ed.), *Globalization*. Duke University Press. Durham, 2001.

Europa és una pluralitat d'espais que es creuen i solapen. L'espai europeu més que límits té marges

no la diferencia d'altres regions del món, sinó que suposa la seva interpenetració.⁹ Potser per això tingui sentit definir la mateixa Europa, a tota ella, de «borderland», com a regió fronterera,¹⁰ en el sentit que ella mateixa és un lloc de creuament i conflicte, un espai on es donen amb especial intensitat les interdependències globals.

La European Neighborhood Policy (ENP) és la més clara manifestació de l'interès de la UE per actuar més enllà de la seva esfera immediata d'influència i assumir les seves responsabilitats en la governança de la civilització. La Comissió és cada cop més conscient que com a conseqüència de la globalització, els fluxos financers, les xarxes comunicatives i els mercats, els límits rígids són una font de potencial inestabilitat, més que no pas una garantia de seguretat. A això respon la intenció de la UE de desenvolupar una zona de prosperitat i un pacífic veïnatge –un «anell d'amics»– amb relacions cooperatives.¹¹ En reconèixer la interrelació entre el seu desenvolupament interior i l'entorn exterior, la UE admet que no es pot concebre a si mateixa a partir d'una rígida divisió entre allò

intern i allò extern. «La nostra tasca és promoure un anell de països ben governats a l'est d'Europa i en el Mediterrani amb els quals puguem mantenir relacions d'estreta cooperació».¹² No es pot reduir la seguretat interior de la UE a un assumpte de control de fronteres exteriors. Poc a poc ens anem adonant que hem de passar de la «fortalesa Europa» a una topografia de les zones frontereres que redueix la separació entre Europa i el món.

Governar sense sobirania: més enllà de l'estat nacional

Hi ha una dificultat per concebre la UE en altres termes que no siguin els de l'Estat, per no pensar-la com una variant peculiar del mateix esquema. Però no estem ni davant un superestat ni davant una simple articulació d'estats. Per als pioners de la idea europea era clar que del que es tractava era de substituir l'ordre de Westfàlia basat en el principi de sobirania il·limitada dels estats, en què les seves relacions eren governades per la força, i sotmetre'ls a uns principis reguladors comuns. Es tractava de superar els principis purament declaratius –com la *Declaració Universal dels Drets Humans*¹³ de 1948–

9 DELANTY, G. i RUMFORD, Ch., *Rethinking Europe. Social Theory and the implications of Europeanization*. Routledge. Londres i Nova York, 2005. Pàgina, 134.

10 BALIBAR, E., *We the People of Europe: Reflections on Transnational Citizenship*. Princeton University Press. Princeton, 2004. Pàgina 220.

11 COMISSIÓ EUROPEA, *Communication from the Comisión to the Council and the European Parliament: «wider Europe – neighbourhood: a new framework for relations with our eastern and southern neighbours»* COM, 104. Brussel·les, 2003.

12 CONSELL EUROPEU, *A secure Europa in a better world: European security strategy*. Brussel·les, 12 de desembre de 2003.

13 *Declaració Universal dels Drets Humans*. Assemblea General de les Nacions Unides. París, 10 de desembre de 1948.

Les fronteres han perdut l'antiga funció estratègica. Els nous conflictes no se susciten en les zones de contacte sinó a l'interior dels espais suposadament delimitats

i comprometre als estats de manera que aquests principis poguessin ser invocats per sancionar-los en cas que les seves actuacions atemptessin contra la democràcia i els drets fonamentals. Aquesta internacionalització dels drets fonamentals suposava erigir una regla superior per als estats, similar a la que les revolucions democràtiques havien imposat en el seu interior, i apuntava ja a un constitucionalisme transnacional.

D'ençà d'aleshores, l'evolució d'Europa ha anat acompanyada d'una discussió sobre la seva naturalesa. Els sobiranistes l'entenen com una mera federació d'Estats, o desitjarien limitar-la en aquesta direcció. Els federalistes subratllaran que, de fet, els jutges ja han adoptat criteris interpretatius més pròxims als dels tribunals constitucionals que a les de les jurisdiccions internacionals. El sistema institucional europeu té una autoritat particular, més pronunciada que la del dret internacional clàssic, encara que menys estable que la que deriva d'una constitució estatal. En qualsevol cas, comprendre la UE exigeix superar aquest dilema, tenint en compte tota l'adquisició institucional comunitària i construint una forma inèdita de poder polític no estatal o postestatal, a partir de les estructures existents que contenen elements de federació i de confederació.

És cert que la UE va sorgir en part per crear un marc d'acció gràcies al qual els estats europeus poguessin fer front a les exigències d'una economia globalitzada. La UE proporcionaria el que els estats nacionals ja no podien

assegurar, i d'aquesta manera salvaria els estats.¹⁴ Però aquesta salvació no s'ha pogut fer més que modificant radicalment el quadre definit pels estats, que han deixat de ser actors sobirans. Els estats nacionals ja no poden ser al centre de l'anàlisi per entendre el que significa Europa. La radical novetat de la UE no és reconeguda quan es divisa des del vell horitzó conceptual, per al que l'ampliació institucional i d'espais d'acció és entesa com a debilitament de les sobiranes. Les categories nacionals no són capaces de donar més que una definició negativa d'Europa. La possibilitat de concebre allò nou de la Unió Europea està impedita pel nacionalisme metodològic i la seva fixació en l'estat, el que limita l'horitzó i dirigeix l'atenció cap a falses alternatives, cap a joc de suma zero. Des d'aquestes categories, Europa és entesa o bé com un «superestat»¹⁵ que suprimiria les nacions o com una federació d'estats nacionals que defensarien gelosament les seves respectives sobiranes.

Per fer-se càrrec de la seva novetat cal haver comprès que la integració europea en el seu conjunt és un procés la dinàmica del qual resulta de la tensió entre la interestatalitat i la supraestatalitat, un moviment que protagonitzen els estats i que al mateix temps els supera. La successi-

14 MILWARD, A. S., *The European Rescue of the Nation-State*. Routledge. Londres, 1994.

15 SIEDENTOP, L., *Democracy in Europe*. Columbia University Press. Nova York, 2001.

Si Europa és una xarxa, tan important com la coherència interna és l'articulació que s'estableix amb els seus voltants i la resta del món

va adjudicació de polítiques, competències i espais d'acció a nivell europeu, la constitució de processos de decisió que ja no poden ser controlats exclusivament pels estats membres, sinó que obeeixen a la seva pròpia dinàmica; tot això crea una estructura que no és ni una rèplica dels estats nacionals, ni una variant de les organitzacions internacionals.¹⁶ Les millors definicions de la UE han tractat d'anomenar la seva radical novetat amb alguna categoria inèdita: com una xarxa o un «set of networks»,¹⁷ però també com un «sistema multinivell de governança» o «consociatiu». ¹⁸ També s'ha dit que Europa és «un equilibri de desequilibris». ¹⁹ Les innovacions institucionals i

procedimentals de l'experiment europeu tenen el seu origen en una manera de governar basada en la coordinació i en la interdependència. Correspon al tipus d'organització propi d'una societat que ja no tolera ser governada des d'un centre rígid, amb una jerarquia estricta i per tal de produir homogeneïtat.

La UE s'ha convertit en un ordre regulador que sosca la sobirania dels estats.²⁰ Segons el Tribunal de Justícia de la UE existeix fins i tot un límit quant al poder de revisió dels tractats constitutius i, per tant, una radical limitació de la sobirania dels estats. El principi de primacia, que no estava expressament recollit en els tractats constitutius, s'ha convertit en una formulació jurisprudencial incontestable. Fins i tot es discuteix si existeix un dret de secessió, sense consentiment de la resta i negociació complexa. Encara que la UE estigui mancada d'instruments de coerció, cal tenir en compte que es tracta d'un sistema politicojurídic original l'efectivitat del qual no necessita recolzar-se en la violència sinó en la interdependència.²¹

En qualsevol cas, la UE, a causa de la seva complexa estructura de govern, ha modificat la manera de concebre i exercir el poder. La mateixa idea de sobirania, tradicionalment absoluta i incompatible, es transforma, donant

16 TÖMMEL, I., *Das politische System der EU*. Oldenbourg. Munic, 2003. Pàgina 54.

17 ANSELL, Ch., «The Network Polity: Regional Development in Western Europe», a *Governance*. Blackwell Publishing. Número 13. Pàgines 303-333. 2000; CASTELLS, M., *La era de la informació* (3). *Fin del milenio*. Alianza. Madrid, 2001; KEHOHANE, R. i HOFFMANN, S., «Conclusions: Community politics and institutional change» a WALLACE, W. (ed.), *The Dynamics of European Integration*, Printer. Pàgines 276-300. Londres, 1990; i KOHLER-KOCH, B. (ed.), *The Transformation of Governance in the European Union*. Routledge. Londres, 1999.

18 BENZ, A., *Der moderne Staat. Grundlagen der politischen Analyse*. Oldenbourg. Munic, 2001; GRANDE, E., «Multi-Level Governance: Institutionelle Besonderheiten und Funktionsbedingungen des europäischen Mehrebenensystems» a GRANDE, E. i JACHTENFUCHS, M. (eds.), *Wie problemslösungsfähig ist die EU? Regieren im europäischen Mehrebenensystem*. Nomos. Baden-Baden, 2000; HOOGE, L. i MARKS, G., *Multi-Level Governance and European Integration*. Rowman & Littlefield. Lanham, 2001; i MARKS, G., SCHAPF, F., SCHMITTER, P. i STEECK, W., *Governance in the European Union*. Sage. Londres, 1996.

19 HOFFMANN, S., *The European Sisyphus. Essays on Europe*. Westview Press. Boulder, 1996

20 MAJONE, G. (ed.), *Regulating Europe*. Routledge. Londres, 1996.

21 Díez-PICAZO, L., «Les pièges de la souveraineté» a DEHOUSSE, R. (ed.), *Une constitution pour l'Europe*. Presses de Sciences Po. Pàgina 65. Paris, 2002.

La integració europea és un procés que resulta de la tensió entre la interestatalitat i la supraestatalitat, un moviment que protagonitzen els estats i que al mateix temps els supera

lloc al que alguns han anomenat «sobirania complexa»:²² la possibilitat paradoxal que pèrdues de sobirania proporcionin guanys de sobirania. És difícil comprendre aquesta peculiaritat del règim de la UE quan es fa un plantejament tradicional de la sobirania, en virtut del qual el que un perd altri ho guanya. Europa és un joc de cooperació que no deixa intactes als que intervenen en ell, sinó que els transforma fins al punt que acceptin les constriccions institucionalitzades de l'acció col·lectiva. Europa disciplina els interessos i modifica les preferències en la mesura en què els insereix en xarxes d'interdependència i els fa objecte de discussió i revisió permanent. Tot el geni del «mètode comunitari» consisteix en la seva capacitat d'impedir el lideratge solitari, l'hegemonia o la centralització.

Al mateix temps, el concepte de sobirania s'ha d'obrir cap als espais de poder de l'era global. La noció tradicional de sobirania no està en consonància amb el projecte polític de la ciutadania europea. Plantejades així les coses, té raó Ulrich Beck (1944) quan assegura que una Europa cosmopolita és avui l'última utopia política efectiva.²³ En haver de definir un nou bé comú europeu enfront els interessos més immediats del capital i dels estats, els europeus tenim l'oportunitat de descobrir les grans finalitats de la política. **Una Eu-**

ropa mundialitzada: un nosaltres sense altres

La qüestió al voltant de si existeix o no una ciutadania europea s'ha de plantejar també d'una manera original; més que una qüestió identitària, s'ha d'afrontar com un desafiament vinculat a la missió civilitzadora que podem afrontar. L'afany de la Comissió per construir «una societat civil organitzada a nivell europeu» s'ha d'entendre en el marc de la societat global constituïda de la qual en forma part. És una paradoxa el fet que l'impuls d'una veritable ciutadania europea a través de valors universals condueixi a una menor identificació exclusiva amb Europa, en la mesura en què aquests valors subministren als europeus raons per veure's a si mateixos com a part del món, d'una humanitat comuna.

El més interessant de la construcció europea és que permet superar la ficció que la societat pot ser construïda estatalment i amb independència d'altres societats. No existeix una societat civil europea que resulti de la simple agregació de societats nacionals i desconnectades de la resta del món. La societat europea forma part d'una societat global. És un error subratllar en excés la diferència entre Europa i la resta del món o pensar que tota l'estratègia de la integració es justifica per defensar-se d'un món vist com una realitat amenaçadora. Si per alguna cosa es justifica l'experiment europeu és perquè promou un model d'identitat que no només no requereix anul·lar la seva diversitat interior, sinó que tampoc necessita una

22 GRANDE, E. i PAULY, L. W. (eds.), *Reconstituting Political Authority: Complex Sovereignty and the Foundations of Global Governance*. University of Toronto Press. Toronto, 2004.

23 BECK, U. i GRANDE, E., *Das kosmopolitische Europa. Gesellschaft und Politik in der Zweiten Moderne*. Suhrkamp. Frankfurt, 2004. Pàgina 11.

L'experiment europeu correspon al tipus d'organització propi d'una societat que ja no tolera ser governada des d'un centre rígid, amb una jerarquia estricta i per tal de produir homogeneïtat

oposició a altres per la seva pròpia afirmació: és un no-saltres sense altres. Un dels valors fonamentals d'Europa és que la identificació amb allò propi es fa menys exclusiva i permet una gran complementarietat.

La construcció política d'Europa presenta unes singularitats que la diferencien de tots els projectes de construcció nacional. Probablement sigui la primera entitat política que es configuri sense necessitat d'un patriotisme ideològic dels que exigien un poble delimitat i homogeni, un origen comú, unitat de llengua i cultura i algun enemic exterior que fos útil per a la cohesió interna. Malgrat que hi hagi molta retòrica en aquesta direcció, la contraposició amb els EUA tracta de conferir a Europa una legitimitat que no necessita, ja que s'assenta en un altre tipus de valors. El projecte europeu no exigeix, com ha estat habitual en la configuració de les nacions, dramatitzar el perill exterior per assegurar la cohesió interior.

Europa no es pot concebre com una cosa separada del món. Aquest entrellaçament ha estat una constant històrica; aquí s'ha donat sempre amb una especial intensitat la consciència d'estar vinculats amb la resta del món. Aquesta referència, que en altres èpoques va tenir un impuls civilitzador, però també comercial i colonial, ha donat a Europa una força que continuament la sostreu del seu possible capficament. Per això es pot afirmar que l'impacte de la globalització no suposa cap trencament especialment original respecte a la seva història. Aquesta «Europa

cosmopolita»²⁴ s'accentua en el projecte de la UE. Enfront de la concepció d'una Europa com a unitat autàrquica clarament separada de la resta del món i en competència amb ell, l'experiment europeu no té altra justificació que representar l'embrió d'una veritable cosmopolítica. Europa, que ha tingut sempre una cultura expansiva, pot trobar aquí un horitzó de sentit. Enfront del tòpic que presenta la globalització com una amenaça, enfront de l'advertència que Europa no sigui el cavall de Troia de la mundialització –com va dir Nicolas Sarkozy (1955) durant la campanya a les presidencials franceses de 2007, coincidint en això, per cert, amb bona part de l'esquerra, doncs el propi Partit Socialista havia utilitzat aquesta mateixa expressió en el seu Congrés de Dijon de 2003–, urgeix «desprovincialitzar Europa»,²⁵ és a dir, posar-la en el context que li correspon i davant de les seves actuals responsabilitats.

La UE posa de manifest, encara que sigui de manera incipient, que la globalització no és una amenaça per a la democràcia sinó una oportunitat per estendre-la més enllà dels límits de l'estat nació. *Europa és una forma especialment intensa d'elaborar un sistema global*,²⁶ una

24 BECK, U. i GRANDE, E., *Das kosmopolitische Europa. Gesellschaft und Politik in der Zweiten Moderne*. Suhrkamp. Frankfurt, 2004.

25 CHAKARBARTY, D., *Deprovincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference*. Princeton University Press. Princeton, 2000.

26 MEYER, J., «The European Union and the globalization of culture» a ANDERSEN, S. (ed.), *Institutional Approaches to the European Union: Arena Report*. Número 3. Oslo, 2001. Pàgina 238.

L'experiment europeu promou un model d'identitat que no anul·la la diversitat interior ni necessita una oposició a altres per la seva pròpia afirmació: és un nosaltres sense altres

«*world polity*» en miniatura. La globalització, més que no pas una amenaça, com a desafiament o catalitzador, ha de ser vista com una possibilitat per definir el projecte europeu en termes globals. No es tractaria tant de prendre partit com a actor global sinó de promoure un altre mode d'organització de les relacions entre els actors. Estem tractant de buscar el significat de la societat en un món en què la coherència social, la participació democràtica i la legitimitat política estan sent redefinides.

Les pràctiques de govern de la UE cultiven una sèrie de disposicions d'abast universal: la facultat de veure la pròpia comunitat amb una certa distància, l'acceptació de les limitacions, la confiança mútua, la disposició a cooperar, un sentiment de solidaritat transnacional.²⁷ Europa no és exemplar per una superioritat d'algun tipus, sinó perquè l'espai públic europeu és un cas representatiu del fet que la major part de les decisions polítiques no poden adoptar-se sense examinar la seva consonància amb els interessos dels altres. En aquest sentit Europa es pot considerar com a paradigma de la nova política que està exigint un món independent. Europa ofereix una experimentació moderna de la formació d'un món veritablement 'multipolar' (...). És, sens dubte, un dels missatges que l'Europa política pot proposar: multipolar ella mateixa, pot promoure aquest mode d'organització; pro-

jectant a l'exterior la seva pròpia pràctica interna pot contribuir a 'civilitzar' la globalització.²⁸ El procés europeu d'integració política és una resposta inèdita, potser algun dia exemplar, a les circumstàncies que condicionen actualment l'exercici del poder al món.

La ciutadania europea: una pluralitat de lleialtats

El que podríem anomenar, si se'm permet la provocació, la deslleialtat de l'europeu, consisteix en què, gràcies a la innovació que Europa representa, tenim un espai en què la lleialtat política està pluralitzada, condicionada al dret i alliberada del monopoli estatal. Algunes d'aquestes coses s'havien donat ja, però mai s'havien articulat aquestes tres circumstàncies d'una manera tan equilibrada i en un marc original de ciutadania.

Per entendre bé aquesta novetat cal abandonar la idea que la societat depèn únicament i exclusivament de l'arquitectura de l'estat, que ja no té el monopoli del que ha gaudit sobre la identitat, pertinença, reconeixement i protecció. El que fa més visible aquesta dissociació és la possibilitat que els ciutadans recorrin als tribunals comunitaris contra decisions dels seus estats. Només això ja ens permet afirmar que Europa ha separat, per primera vegada, els drets humans de la nacionalitat i la ciutada-

²⁷ MAGNETTE, P., *Au nom des peuples. Le malentendu constitutionnel européen*. Cerf. París, 2006. Pàgina 154.

²⁸ FOUCHER, M., *La République européenne*. Berlin. París, 2000. Pàgina 137.

El projecte europeu no exigeix, com ha estat habitual en la configuració de les nacions, dramatitzar el perill exterior per assegurar la cohesió interior

nia. D'aquesta manera contravé les pretensions de l'estat de ser l'única instància per la qual els drets poden ser preservats.

La construcció Europa posa de manifest que el vincle entre nació i democràcia és de naturalesa conjuntural i no pas conceptual, el que ens permet concloure que són possibles identifications cíviues més àmplies, que el procés d'aprenentatge democràtic es pot perllongar més enllà de l'estat nació. Hem aconseguit dispersar la sobirania, multiplicar els espais de l'acció cívica, afavorint al mateix temps l'autogovern i la lleialtat cap a conjunts polítics més amplis.²⁹ Per això ens trobem davant una possibilitat d'inventar un nou tipus de ciutadania, més complexa, que no resultaria de la simple ampliació de les actuals fins a l'escala europea.

Les qüestions redistributives o la definició d'una comunitat política s'han jugat fins ara a l'interior dels estats. La temptació mimètica no dona més que motius per al pessimisme, però hi ha altres formes d'identificació i governança diferents de les de l'estat nacional. No s'ha de pensar la democràcia en els espais més amplis –a Europa o al món– com una reproducció a una altra escala dels mecanismes representatius de l'estat. L'avenir de la UE no passa per la construcció d'un gran estat, sigui federal o confederal, sinó per la invenció d'estructures inèdites que no

tenen un veritable precedent ni en les experiències estatals ni en la cooperació internacional organitzada.³⁰

És podria dir que Europa és un espai per a la redefinició d'allò comú i que la ciutadania europea es dirigeix precisament a la configuració democràtica d'allò comú. Es tracta d'una identificació difícil, a través dels procediments de la deliberació democràtica, i que no s'ha de reduir a una juxtaposició rudimentària dels interessos. Aquí es posa de manifest la contraposició que Benjamin Barber (1939) formulava, parlant del solapament dels interessos individuals, entre el seu «mutual advantage» i «the advantage of their mutuality».³¹ El vell principi ontològic que el tot és més que la suma de les parts es tradueix políticament en una esfera pública entesa com quelcom que no es limita a equilibrar sense més les preferències individuals. La grandesa del procés d'integració europea està precisament en el seu immens saber cooperatiu, però també en la seva fragilitat quan no es transcendeix el pla de l'adhesió implícita o merament interessada.

Però en darrera instància, el futur d'Europa passa per la recuperació de la seva força original que procedeix, no ho oblidem, del desig d'acabar amb la impotència de la diplomàcia tradicional entre els estats. El projecte eu-

29 **SANDEL, M.**, *Democracy's Discontent*. Belknap Press. Harvard, 1996. Pàgina 148.

30 **CONSTANTINESCO, V.**, «Europa fédérale ou fédération d'États-nations», a **DE-HOUSSE, R.** (ed.), *Une constitution pour l'Europe*. Presses de Sciences Po. Pàgina 139. París, 2002.

31 **BARBER, B.**, *Strong Democracy. Participatory Politics for a New Age*. University of California Press. Berkeley, 1984. Pàgina 118.

El futur d'Europa passa per la recuperació de la seva força original que procedeix, no ho oblidem, del desig d'acabar amb la impotència de la diplomàcia tradicional entre els estats

ropeu tindria més adhesió si fóssim capaços de comprendre i explicar la seva enorme capacitat innovadora. Governants i ciutadans han de dur a terme el salt conceptual que representa la UE. Als primers correspon fer comprendre les exigències de la interdependència, explicar els beneficis a llarg termini que poden justificar les concessions mútues i els sacrificis immediats. I els ciutadans desitgen que les eleccions s'adoptin de manera conscient, després d'un debat públic; rebutgen que, sota el pretext d'Europa o la mundialització, s'instal·li una irresponsabilitat o es deixin els assumptes polítics a la inèrcia, sense direcció. Fins i tot el «no» és una manifestació que l'espai europeu és considerat com una dimensió rellevant de la ciutadania.

En qualsevol cas, tota estratègia que s'adopti ha de combinar la recerca del consens i la convergència –sense la qual el procediment del referèndum està abocat al fracàs–, amb la capacitat decisòria dels ciutadans –on resideix la font de tota legitimitat–. Visió i participació són els dos principals elements que han de posar-se en joc en el que constitueix el laboratori de la major democràcia supranacional i pluricultural del món. |

+ INFO

Fonts

- ❏ **COMISSIÓ EUROPEA**, *Communication from the Comisión to the Council and the European Parliament: «wider Europe – neighbourhood: a new framework for relations with our eastern and southern neighbours»* COM, 104. Brussel·les, 2003.
- ❏ **CONSELL EUROPEU**, *A secure Europa in a better world: European security strategy*. Brussel·les, 12 de desembre de 2003.
- ❏ *Declaració Universal dels Drets Humans*. Assemblea General de les Nacions Unides. París, 10 de desembre de 1948.

Articles

- ANSELL**, Ch., «The Network Polity: Regional Development in Western Europe», a *Governance*. Blackwell Publishing. Número 13. Pàgines 303-333. 2000.
- VINK**, M., «What is Europeneisation? And other questions on a new research agenda». *European Political Science*. Número 3. Pàgines 63-74. 2003

Llibres

- BALIBAR**, E., *We the People of Europe: Reflections on Transnational Citizenship*. Princeton University Press. Princeton, 2004.

BARBER, B., *Strong Democracy. Participatory Politics for a New Age*. University of California Press. Berkeley, 1984.

BARRY, A., *Political Machines: Governing a Technological Society*. Athlone Press. Londres, 2001.

BECK, U. i **GRANDE, E.**, *Das kosmopolitische Europa. Gesellschaft und Politik in der Zweiten Moderne*. Suhrkamp. Frankfurt, 2004.

BENZ, A., *Der moderne Staat. Grundlagen der politischen Analyse*. Oldenburg. Munic, 2001.

BRAGUE, R., *Eccentric Culture: A Theory of Western Civilization*. Augustine's Press. South Bend, 2002.

BRAUDEL, F., *La méditerranée*. Flammarion. Paris, 1999.

CASTELLS, M., *La era de la información (3). Fin del milenio*. Alianza. Madrid, 2001.

CHAKARBARTY, D., *Deprovincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference*. Princeton University Press. Princeton, 2000.

CONSTANTINESCO, V., «Europa fédérale ou fédération d'États-nations», a **DEHOUSSE, R.** (ed.), *Une constitution pour l'Europe*. Presses de Sciences Po. Pages, 115-150. Paris, 2002.

DELANTY, G. i **RUMFORD, Ch.**, *Rethinking Europe. Social Theory and the implications of Europeanization*. Routledge. Londres i Nova York, 2005.

DÍEZ-PICAZO, L., «Les pièges de la souveraineté» a **DEHOUSSE, R.** (ed.), *Une constitution pour l'Europe*. Presses de Sciences Po. Pages, 39-68. Paris, 2002.

FOUCHER, M., *La République européenne*. Berlin. Paris, 2000.

GRANDE, E., «Multi-Level Governance: Institutionelle Besonderheiten und Funktionsbedingungen des europäischen Mehrebenensystems» a **GRANDE, E.** i **JACHTENFUCHS, M.** (eds.), *Wie problemslösungsfähig ist die EU? Regieren im europäischen Mehrebenensystem*. Nomos. Baden-Baden, 2000.

GRANDE, E. i **PAULY, L. W.** (eds.), *Reconstituting Political Authority: Complex Sovereignty and the Foundations of Global Governance*. University of Toronto Press. Toronto, 2004.

HANSER, P., «Fixed Borders or Moving Borderlands? A New Type of Border for a New Type of Entity» a **ZIELONKA, J.** (ed.), *Europe Unbound: Enlarging and Reshaping the Boundaries of the European Union*. Routledge. Londres, 2002.

HOFFMANN, S., *The European Sisyphus. Essays on Europe*. Westview Press. Boulder, 1996.

HOOGHE, L. i **MARKS, G.**, *Multi-Level Governance and European Integration*. Rowman & Littlefield. Lanham, 2001.

KEHOHANE, R. i **HOFFMANN, S.**, «Conclusions: Community politics and institutional change» a **WALLACE, W.** (ed.), *The Dynamics of European Integration*, Printer. Pàgines 276-300. Londres, 1990.

KOHLER-KOCH, B. (ed.), *The Transformation of Governance in the European Union*. Routledge. Londres, 1999.

KRISTEVA, J., *Crisis of the European Subject*. Other Press. New Cork, 2000.

MAGNETTE, P., *Au nom des peuples. Le malentendu constitutionnel européen*. Cerf. París, 2006.

MAJONE, G. (ed.), *Regulating Europe*. Routledge. Londres, 1996.

MARKS, G., **SCHAPF, F.**, **SCHMITTER, P.** i **STEECK, W.**, *Governance in the European Union*. Sage. Londres, 1996.

MEYER, J., «The European Union and the globalization of culture» a **ANDERSEN, S.** (ed.), *Institutional Approaches to the European Union: Arena Report*. Número 3. Oslo, 2001.

MILWARD, A. S., *The European Rescue of the Nation-State*. Routledge. Londres, 1994.

SANDEL, M., *Democracy's Discontent*. Belknap Press. Harvard, 1996.

SASSEN, S., «Spatialities and temporalities of the global: elements for a theorization» a **APPADURAI, A.** (ed.), *Globalization*. Duke University Press. Durhan, 2001.

SIEDENTOP, L., *Democracy in Europe*. Columbia University Press. Nova York, 2001.

TÖMMEL, I., *Das politische System der EU*. Oldenbourg. Múnic, 2003.

VALÉRY, P., «Note (ou L'Européen)» a *Œuvres*. Número I. Pàgines 1.000-1.014. La Pléiade. París, 1957.

Té futur el model social europeu?

Jordi Sabater* | jsabater@peretarres.org

VISTA PRÈVIA

Que la integració econòmica no s'ha acompanyat d'un impuls de l'Europa social és una realitat incontestable. I de fet, des de sectors neoliberals s'han vingut plantejant les estructures de protecció social característiques dels estats del benestar com un llast pel desenvolupament econòmic d'Europa. Lluny d'aquest discurs, el professor Sabater exposa com la integració europea ha de servir per assegurar i enfortir el model social europeu, repensant-se i redefinint-se, per continuar construint una societat inclusiva i cohesionada.

La pregunta no hauria d'estranyar. Des de fa gairebé tres dècades els discursos neoliberals han insistit en què el model social europeu no només no té futur, sinó ni tan sols present. L'Europa dels estats socials de dret, han vingut argumentant, és una rèmor del passat que impedeix ser competitius i créixer econòmicament. En contraposició als vicis europeus, les virtuts del model nord-americà s'han presentat com a indiscutibles, quan les taxes de pobresa i delinqüència, els problemes de cohesió, les grans desigualtats pel que fa a la salut o l'educació, entre d'altres indicadors, mostren més aviat el contrari.

Però si no estem per deixar el nostre futur individual i col·lectiu en mans de les forces del mercat, si volem una societat inclusiva i cohesionada, amb voluntat d'apostar per la compatibilitat entre justícia social i competitivitat i entre benestar i sostenibilitat, necessitem no menys, sinó millors polítiques socials; necessitem consolidar l'anomenat model social europeu. Però, per fer-ho, cal renovar-lo

* Professor de Política Social de la URL

La qüestió no és continuar fent el que es feia, ni tan sols gestionar millor, sinó redissenar unes institucions, unes polítiques i uns paradigmes que no es corresponen als nous riscos socials

profundament, adequar-lo a un món que no és el que va donar origen a l'Estat del Benestar clàssic. Aquesta és la qüestió fonamental, més enllà de les oscil·lacions econòmiques. L'actual crisi està tenint i tindrà greus efectes socials, però acabarà passant, encara que algunes de les conseqüències que ja s'intueixen poden tenir un efecte durador i marcar un cert canvi de tendència cap a un major intervencionisme de l'Estat en els mercats i cap a discursos i polítiques de contingut més social,¹ però també cap a conflictes distributius més durs.

Sigui com sigui, el problema és més de fons: per mantenir els objectius del model social de postguerra hem de revisar profundament els seus instruments, prioritats i lògiques. Si ho aconseguim, no només tindrà futur l'Europa social, sinó també, i sobretot, l'antiga lluita per alliberar a les persones de les necessitats i generar més igualtat.

Un article lògicament breu com aquest, obliga a una perspectiva panoràmica. Tanmateix, tot seguit intentarem plantejar els problemes i reptes claus i formular algunes línies d'actuació de futur prioritàries, si més no, per contribuir a un debat ideològic i polític, urgent i fonamental si volem que l'Estat del Benestar tingui continuïtat.

Un nou pacte social

Després de la Segona Guerra Mundial, els països democràtics de l'Europa Occidental construeixen el que habitualment denominem model social europeu, desenvolupant un conjunt de polítiques econòmiques i socials que pivoten a l'entorn de l'Estat del Benestar. Les arrels d'aquest són més antigues i cal buscar-les en la pressió del moviment obrer i en les necessitats del mateix creixement industrial que requeria una força de treball sana, formada, socialitzada en la disciplina laboral i amb una creixent capacitat de demanda.

Les primeres lleis d'assegurances socials obligatòries, el progressiu desenvolupament del dret laboral, les teories i polítiques econòmiques keynesianes, l'extensió de l'ensenyament i de la sanitat, marquen un camí, de cap manera irremeiable, que interrelacionat amb l'«Edat Daurada» del capitalisme industrial de les dècades de 1950 i 1960, porten a la definitiva configuració de l'Estat del Benestar i amb ell, d'un model social que intenta combinar desenvolupament econòmic, regulació del mercat, seguretat, cohesió i ciutadania.

Per tant, l'Estat del Benestar respon a les necessitats, problemes, conflictes i demandes d'una determinada fase del desenvolupament del capitalisme industrial. La seva és una època de plena ocupació; de relacions socials fordistes; de forts moviments obrers; d'una divisió sexual del treball que tendeix a reduir les dones a l'espai domèstic de

¹ Les polítiques i les expectatives generades per l'elecció de Barak Obama (1961) com a president dels Estats Units d'Amèrica (EUA) són un bon exemple d'aquest cert canvi de rumb, però també de les seves limitacions i contradiccions.

Una societat inclusiva i cohesionada, amb voluntat de comptabilitzar la justícia social i la competitivitat, el benestar i la sostenibilitat, necessita consolidar el model social europeu

reproducció social –amb major o menor grau, segons els països–; d'una piràmide d'edat relativament jove; de l'Estat nació com a model territorial hegemònic, i d'una cultura política que demanda un estat intervencionista, que considera que l'eficàcia econòmica i el progrés social no són incompatibles a curt termini i fa de valors com la igualtat i la solidaritat eixos vertebradors de la legitimitat democràtica.

Alhora, l'Estat del Benestar també és conseqüència d'un període anterior de gran conflictivitat social i d'un profund debat ideològic. És fruit d'un pacte social entre capital i treball i entre les tradicions liberal, demòcrata cristiana i socialdemòcrata, i la seva consolidació corre en paral·lel a un ampli consens polític, social i ciutadà.

En perspectiva, podem dir que l'Estat del Benestar ha estat especialment eficaç en canalitzar la conflictivitat social, desideologitzar el debat polític, dotar d'estabilitat les democràcies liberals i contribuir al desenvolupament econòmic. En canvi, no ha tingut tant d'èxit a l'hora de reduir les desigualtats i fer front a les necessitats. Tanmateix, en relació al passat i a altres models de capitalisme, ha significat un notable avenç per a la capacitat de les persones de construir els seus projectes de vida, per a fer-les sentir posseïdores de drets efectius i de tenir unes certes garanties davant les incerteses que els cicles vitals i econòmics produeixen, convertint-se, cal no oblidar-ho, en components estructurals de la democràcia als països del capitalisme avançat.

Des dels seus inicis, l'Estat del Benestar ha tingut problemes. Però aquests venien fonamentalment de dins, de

les seves pròpies febleses –burocratització, rigideses, dificultats fiscals... Però des de fa unes tres dècades, la situació ha canviat substancialment: ara l'amenaça ve de fora. El món que dona origen i desenvolupa els estats del benestar ja no existeix. Les bases materials de les nostres societats són capitalistes però no industrials; els mercats de treball s'han transformat enormement, com les famílies i els rols de gènere; la població s'envelleix; l'estat nació es veu erosionat per lògiques i pressions globals i locals; emergeixen demandes de reconeixement que no eren presents en l'agenda de les polítiques socials clàssiques; i es posa en qüestió la mateixa cultura política de l'Estat del Benestar.

Els antics riscos i necessitats prenen formes diferents i se n'hi afegeixen de nous; els eixos de desigualtat s'amplien i, en canvi, continuem operant amb eines del món anterior. Tenim una nova societat gestionada per velles institucions.

Un temps d'arquitectes i no de buròcrates²

La nostra és una època de canvis. En això no hi ha discussió. El debat se centra en si no només és una època de

2 La metàfora procedeix de Gøsta Esping-Andersen (1947), els arguments del qual segueixo en gran part. Vegis, per exemple **ESPING-ANDERSEN**, G., «Welfare states in the 21st Century» a **PIERSON**, C. i **CASTLES**, F. (eds.): *The Welfare State Reader*. Polity Press. Cambridge, 2006. i **ESPING-ANDERSEN**, G., «Rethinking the welfare state» a **PIERCE**, N. i **MARGO**, J. (eds.): *Politics for a New generation*. Palgrave – Macmillan. Hampshire, 2007.

[illegible]

Com apuntàvem, el que cada cop resulta més evident és que les necessitats i les condicions de risc, els conflictes i les bases materials que donen origen a l'Estat del Benestar, ara són ben diferents, i que per tant, la qüestió no és continuar fent el que es feia, ni tan sols gestionar millor —encara que calgui—, sinó redissenyar unes institucions, unes polítiques i fins i tot, uns paradigmes que no es corresponen als nous riscos socials. Més que de crisi, l'escenari és de reestructuració i emergència de noves polítiques socials. El gran repte és renovar l'Estat del Benestar perquè sigui capaç de donar resposta a les pro-

4 BAUMAN, Z., *Modernidad Líquida*. FCE. Mèxic, 2004.

Les polítiques socials no poden dependre d'un model territorial de poder pressionat pels fluxos globals i per les demandes locals. S'ha de globalitzar i ahora descentralitzar

fundes transformacions que s'estan donant, sense perdre els fonaments i els valors que el van constituir.

Però quines són aquestes dimensions de canvi? Quin és el seu abast i nivell d'impacte? En això tampoc hi ha consens ni una interpretació que hagi assolit l'estatus d'hegemonica. Evidentment aquest és un altre greu problema: sense un bon diagnòstic és impossible desenvolupar polítiques eficaces. Tanmateix, hi ha un conjunt de processos de transformació que cal considerar com a fonamentals:

a) *El pas a una societat postindustrial*

La revolució tecnològica que estem vivint en els darrers temps —l'origen de la qual hem de situar-lo en les estratègies del capital per fer front a la crisi de la dècada de 1970— ha proporcionat els fonaments per a una nova economia, que continua essent capitalista però no industrial. Aquesta profunda transformació de les bases materials de la nostra societat implica i requereix importants canvis socials i, fins i tot, culturals.

Un dels més importants té a veure amb els mercats de treball i amb la mateixa ocupació. L'enorme increment de la productivitat fruit de les noves tecnologies va portar a alguns a vaticinar un futur d'atur estructural i a assegurar que ens trobàvem davant la fi del treball, la qual cosa hagués significat la destrucció de la lògica sobre la qual es sostenen les polítiques socials clàssiques. Tanmateix, els estudis empírics han tendit a mostrar que no hi ha una relació sistemàtica entre la difusió de les noves tec-

nologies i l'evolució dels nivells d'ocupació en el conjunt de l'economia i que aquests depenen en canvi, cal des-tacar-ho, de decisions polítiques. Si estem assistint a un notable deteriorament de les condicions de vida i treball de les classes treballadores i a un increment de la polarització social i la pobresa, la resposta no està en la tecnologia sinó en la política, en l'enduriment de la lògica capitalista legitimada pel neoliberalisme.

Si hi ha arguments sòlids per qüestionar la tesi de la fi del treball, sobre allò que difícilment pot haver-hi dubte és que la manera com s'està gestionant el pas a una societat postindustrial, està transformant la qualitat i la mateixa naturalesa del treball, l'ocupació i l'organització de la producció, amb profunds efectes sobre la societat. Estem assistint a una nova divisió del treball que comporta noves formes i pautes d'inclusió i exclusió, a una creixent pressió flexibilitzadora que provoca l'individualització del treballador en el procés de treball, i a mercats laborals cada cop més precaritzats i segmentats.

En els darrers anys ha emergit un nou escenari dominat per la inestabilitat, en el qual els treballadors esdevenen més vulnerables, les relacions socials es polaritzen i creixen les desigualtats i la pobresa. No és la fi del treball, però sí la d'un model de treball lligat al capitalisme del benestar i al fordisme. El treball lucratiu perd la qualitat subjectiva de ser el centre organitzador de l'activitat vital, de la valoració social d'un mateix i dels altres i, àdhuc de les orientacions morals. O si es

Les noves estructures familiars tendeixen a estar més desprotegides i a perdre gran part de la seva capacitat assistencial. Cal impulsar polítiques familiars igualitàries i universals

vol, en uns altres termes, la societat salarial s'està desafiant: el món del treball deixa de ser l'espai de fixació i control social fonamental i la font essencial de cohesió i solidaritat social.

En definitiva, els mercats de treball no són el que eren i per tant, tampoc ho pot ser l'Estat del Benestar. S'imposa la necessitat de reformar les polítiques laborals i d'ocupació i els règims de protecció social i, alhora, de desenvolupar polítiques d'inclusió adequades als nous riscos i eixos de desigualtat.⁵

b) Globalització

La nova economia és postindustrial, però també global. En els darrers temps, la globalització ha esdevingut un dels temes de referència obligada i un dels motius de major debat acadèmic, polític i social. Malgrat això, continua essent un terme de límits imprecisos i definició confusa. Però de manera molt genèrica, i sense oblidar que continua essent font de discussió, podem partir d'una visió de la globalització com una transformació en l'escala de l'organització humana que enllaça comunitats distants i expandeix l'abast de les relacions de poder a través de regions i continents de tot

el món.⁶ En altres paraules, està desapareixent en tot un seguit d'àmbits –des de l'econòmic a l'informatiu, passant per l'ecològic o el cultural– l'estricta separació que es presumia entre afers interns i externs, entre les esferes domèstica i internacional, entre l'àmbit local i el global: estem començant a contemplar una realitat que supera la concepció existent de l'estat nació, erosiona la seva capacitat instrumental, obre el pas a iniciatives cosmopolites i canvia els paràmetres a partir dels quals es construeixen els processos identitaris.⁷ Però això no implica necessàriament que els estats no continuïn essent agents essencials de la vida econòmica i política i, paradoxalment, impulsors d'una globalització que els afebleix. El que ha canviat és que hi ha més actors, més diversitat i que les dimensions territorials, simbòliques i culturals prenen una renovada rellevància. Així, les polítiques socials no poden continuar lligades a un model territorial de poder que es veu pressionat per dalt pels fluxos globals i per baix per les demandes locals i de reconeixement de la diferència i la diversitat cultural. S'han de globalitzar i alhora descentralitzar; han de saber combinar igualtat amb diferència. Aquest és un dels grans reptes dels nostres temps.

5 Veure **CASTELLS**, M., *La Era de la Información: Economía, sociedad y cultura*. Alianza. Madrid, 1998; **CARNOY**, M., *El trabajo flexible en la era de la información*. Alianza. Madrid, 2001; i **PIERSON**, P. (ed.), *The New Politics of the Welfare State*. Oxford University Press. Oxford, 2001.

6 **HELD**, D., **MCGREW**, A., **GOLDBLATT**, D. i **PERRATON**, J., *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*. Polity. Oxford, 2006; i **HELD**, D. i **MCGREW**, A. (eds.), *Globalization Theory: Approaches and Controversies*. Polity Press. Cambridge, 2007.

7 **BECK**, U., *¿Qué es la globalización?*. Paidós. Barcelona, 2007.

Les polítiques socials de l'Estat del Benestar han tendit a confondre igualtat amb uniformitat, quan els receptors d'aquestes polítiques cada vegada són més heterogenis

Però no perdem la perspectiva. Com hem vist amb la revolució tecnològica, la qüestió clau no és la globalització, sinó com s'està gestionant. De nou el problema és polític: l'hegemonia de les tesis neoliberals que han impulsat un mercat global sense pràcticament institucions reguladores; un domini aclaparador de l'economia especulativa amb els efectes desestabilitzadors que mostra de manera clara l'actual crisi financera; una creixent polarització en la distribució de la riquesa entre països i grups socials; i un augment substancial de la pobresa i la misèria.

Tot plegat genera importants efectes negatius en les bases econòmiques i socials i en els objectius de l'Estat del Benestar. Tanmateix, l'impacte de la globalització neoliberal en l'Estat del Benestar encara és un tema controvertit, i sovint manipulat. Per a alguns, el problema clau rau en constrènyer les polítiques públiques, erosionar els fonaments de les polítiques de benestar i limitar la seva eficàcia. En altres paraules, es posa en qüestió el pacte keynesià convertint el món en un mercat lliure per al capital, sense pràcticament controls institucionals. D'aquesta manera tres dels pilars de les democràcies del benestar es veuen seriosament compromesos: la regulació política del mercat, l'esforç comú en el finançament públic a través dels impostos i l'estabilitat i la integració socials.

D'altra banda però, també es pot sostenir que la incompatibilitat entre una economia globalitzada i el

manteniment dels nivells de protecció social dels estats socials europeus és un «mite» alimentat des dels centres de poder econòmic per justificar polítiques liberalitzadores i desreguladores. Malgrat l'impacte espectacular a nivell local de les estratègies deslocalitzadores de les empreses multinacionals, el cert és que les economies del primer món en el seu conjunt competeixen fonamentalment entre elles i no amb les de països menys desenvolupats i amb menys costos laborals i drets socials. Sense oblidar, per exemple, que els països escandinaus tenen unes de les economies més competitives i obertes al mercat mundial i això no els impedeix tenir l'Estat del Benestar més desenvolupat. Per tant, la competitivitat global no exigeix necessàriament polítiques d'austeritat, de desregulació dels mercats laborals i de reducció dels nivells de seguretat social dels treballadors europeus. I, en tot cas, l'alternativa no sembla, si més no èticament, que hagi de passar per l'afebliment de l'Estat del Benestar, sinó per la globalització dels drets socials.

En definitiva, la direcció neoliberal de la globalització és un problema important, que exigeix noves lògiques i noves estratègies. Cal desenvolupar polítiques multinivell, impulsar mecanismes institucionals per controlar els efectes de la globalització financera, cal prendre's seriosament la cooperació per al desenvolupament, cal avançar cap a formes de democràcia cosmopolita i sobirania incloents i, sobretot, cal formular un Estat

L'Estat del Benestar també es veu qüestionat per les noves demandes i formes de participació, posant en entredit la mateixa cultura política del benestar

del Benestar que vagi més enllà dels marges i la lògica uniformadora dels estats nació. Però tot això no significa que la globalització sigui el problema; com hem vist i com veurem, n'hi ha d'altres.⁸

c) *Transformacions de les estructures familiars i noves relacions entre els rols d'homes i dones.*

Com ja hem comentat, el treball i les xarxes socials centrades en ell estan deixant de ser un dels factors claus d'integració social. El mateix està passant amb les famílies. Durant la revolució industrial, la família nuclear i la divisió sexual del treball van jugar un paper fonamental a l'hora de preservar la cohesió social. Però ara la situació està canviant substancialment. La incorporació massiva de les dones al mercat de treball remunerat —especialment intensa arran del desenvolupament de l'economia postindustrial— ha comportat una profunda transformació de les famílies i de les desigualtats de gènere. Alhora, estem assistint a l'aparició de múltiples i diverses formes de convivència i a la progressiva individualització de les relacions familiars i dels drets de ciutadania.

Aquestes noves estructures familiars tendeixen a estar més desprotegides i a perdre gran part de la seva capa-

citat assistencial, la qual cosa és especialment greu en països com el nostre, en el qual la família tradicional ha estat un dels eixos centrals del seu model de benestar. Per tant, una altra de les línies de futur que cal impulsar és el desenvolupament de polítiques familiars des d'una perspectiva igualitària i universalista i no per traslladar els costos de reproducció de l'Estat a la família.

D'altra banda, no només estem davant d'un canvi en els nuclis de convivència, sinó d'una profunda transformació de les relacions i posicions entre homes i dones. L'Estat del Benestar clàssic s'ha construït sense qüestionar les desigualtats per raons de gènere i les seves polítiques han tendit a reforçar el model patriarcal existent. La major consciència de les dimensions de gènere, un notable canvi de valors i el gran increment de la població femenina ocupada en el mercat de treball remunerat, també obliguen a reformular els paràmetres sobre els quals s'ha definit —encara que amb diferències importants segons els països— el model social europeu.⁹

d) *Envelliment de la població*

Els problemes derivats dels canvis familiars s'agreugen amb l'envelliment de la població. La situació no és uniforme a Europa però, en general, la combinació de bai-

8 BAUMAN, Z., *Globalització. Les conseqüències humanes*. Pòrtic – UOC. Barcelona, 2001; SYKES, R., PALIER, B. i PRIOR, P.M. (eds), *Globalization and European Welfare States*. Palgrave. Londres, 2001; i TAYLOR-GOODY, P. (ed.), *New Risks, New Welfare: The transformation of European Welfare State*. Oxford University Press. Oxford, 2004.

9 ESPING-ANDERSEN, G. (ed.), *Why we need a new Welfare State*. Oxford University Press. Oxford, 2002; i ESPING-ANDERSEN, G., *Families and the Revolution in Women's Roles*. DCPIS – UPF. Barcelona, 2008.

Tots som ciutadans de la UE, però els nostres drets socials són molt desiguals. Aquesta feblesa condiona la renovació del model social alhora que ens allunya del projecte europeu

xes taxes de natalitat amb notables augments de l'esperança de vida plantegen importants problemes per al finançament de les polítiques sanitàries i de protecció social. I no hem d'oblidar que la part més important de la despesa social se'n va a pensions. Per això resulta imprescindible no només unes polítiques que fomentin l'ocupació, sinó un replantejament global de les polítiques de vellesa. La lògica dominant no pot ser passiva —amb garantir rendes no n'hi ha prou, encara que cal fer-ho—, sinó que es necessiten més recursos i serveis per donar suport a les famílies i els individus. Cal buscar noves fórmules per situar la jubilació en una perspectiva més àmplia, la del cicle vital. Actualment, no es pot entendre el curs de la vida laboral com un procés lineal i estandarditzat. També aquí la realitat s'ha tornat més complexa i els riscos socials més diversos —aturats de llarga durada, desigualtats de gènere, allargament del període de recepció de la pensió, pobresa... S'imposa la necessitat d'una política de jubilació que vagi més enllà d'assegurar el cobrament de les pensions —la qual cosa, no cal ni dir-ho, és imprescindible—, que permeti una major flexibilitat: en l'edat, en la compatibilitat amb altres activitats, en les condicions i en la mateixa llibertat de decisió de les persones.¹⁰

e) Diversitat i noves migracions internacionals

Encara que per a la majoria dels habitants del planeta les fronteres continuen essent murs de difícil franqueig i la seva és una globalització sense llibertat real de moviment, el nostre és un món cada cop més multicultural i divers —i no només per la immigració. En canvi, les polítiques socials de l'Estat del Benestar han tendit a confondre igualtat amb uniformitat, quan els receptors d'aquestes polítiques són cada vegada més heterogenis. D'aquesta manera, un altre dels grans reptes que tenim per endavant és fer compatibles redistribució i reconeixement, així com gestionar eficaç i justament l'acomodació de la diversitat i repensar els mateixos conceptes de comunitat nacional i pertinença, essent conscients de la importància de les dimensions cultural i identitària.¹¹

f) Canvis polítics, ideològics i culturals

La necessitat de redefinir l'Estat del Benestar també es deu a factors que tenen a veure amb l'emergència de noves demandes i formes de participació, així com amb un qüestionament de la mateixa cultura política del benestar. Els processos de legitimació política es deterioren, es configuren noves formes d'acció col·lectiva, els actors polítics i socials es diversifiquen, els valors post-

¹⁰ ESPING-ANDERSEN, G., «La política familiar y la nueva demografía» a *Información Comercial Española*. Número 815. Pàgines 45-60. Madrid, 2004.

¹¹ CASTLES, S. i DAVIDSON, A., *Citizenship and Migration: Globalisation and the Politics of Belonging*. MacMillan. Londres, 2000; i ZAPATA, R., *Multiculturalidad e inmigración*. Síntesis. Madrid, 2004.

El futur del model social europeu està lligat a l'impuls que es doni a l'europeïtzació de les polítiques socials

materials prenen força, els paradigmes del benestar entren en crisi, l'hegemonia de l'individualisme creix i la incertesa esdevé l'horitzó de futur.¹² En aquest escenari, el que acaba estant en joc no és una qüestió simplement institucional sinó el mateix disseny de la societat.

Tot aquest conjunt de dimensions de canvi interactuen entre elles i encara que són presents a tots els països europeus, es manifesten amb intensitats i impactes diferents en relació a cada context. I no només això, sinó malgrat que els problemes siguin comuns, les respostes tendeixen a dependre del tipus d'Estat del Benestar de cada país.

El model social europeu presenta tot un seguit de trets comuns, però alhora unes evidents pautes de diversitat interna. Podem diferenciar-lo d'altres, però està lluny de ser una realitat uniforme. A Europa no hi ha un sol tipus d'Estat del Benestar, sinó diversos, amb estructures i dinàmiques diferents, conseqüència de la història i de la trajectòria socioeconòmica, política i cultural específica de cada estat nació. Una diversitat que en el nou escenari de processos de canvi s'està mostrant força persistent. Així, es pot afirmar que la transformació postindustrial està essent institucionalment dependent de les distintes trajectòries. Els diferents models de règims de benestar

estan exercint un enorme efecte sobre el tipus d'estratègies d'adaptació que s'estan seguint, incloses les polítiques de reforma dels estats del benestar. Per exemple, diversos estudis han mostrat que els retalls en polítiques socials són més fàcils en els estats del benestar liberals que en els socialdemòcrates i que en un marc estructural de transformacions dels mercats de treball i de les famílies, models familistes i dualitzadors com el de l'Estat espanyol tenen especials dificultats.¹³

Aquesta diversitat no es contradiu amb l'existència de la Unió Europea (UE). Com és sabut, el seu procés de construcció ha girat a l'entorn de l'objectiu hegemònic de construir un mercat interior comú i de la voluntat dels estats membres de no perdre el control del procés. Les conseqüències han estat forces i no precisament positives: des de l'anomenat «dèficit democràtic», fins al poc desenvolupament de la dimensió social, condicionada per la lògica mercantil i monetària dominant —els requisits de Maastricht en són un clar exemple.

L'aplicació del principi de subsidiarietat i l'adopció no més d'acords de mínims —tot i això, amb grans dificultats i amb països que en queden al marge— han configurat

¹² ADELANTADO, J. (coord.), *Cambios en el Estado del Bienestar*. Icaria. Barcelona, 2000.

¹³ ESPING-ANDERSEN, G., *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press. Cambridge, 1990; ESPING-ANDERSEN, G., *The Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford University Press. Oxford, 1999; PETERSON, P. (ed.), *The New Politics of the Welfare State*. Oxford University Press. Oxford, 2001; i SABATER, J., «The Social Welfare Regimes in Europe» a LITTELECHILD, B.; ERATH, P. i KELLER, J. (eds.), *De – and Reconstruction in European Social Work*. ISIS. Eichstätt, 2005.

Ens cal un règim de benestar menys estatalista, però per això cal una societat civil més activa i democràtica en les seves estructures i millor articulada amb els diferents nivells de govern

una ciutadania social limitada i asimètrica: tots som ciutadans de la UE, però els nostres drets socials són molt desiguals. A més, les polítiques d'estabilitat i d'implantació de l'euro han tingut greus efectes entre les classes populars i qüestions clau com la immigració es formulen només des d'una perspectiva policial. Aquesta feblesa condiciona notablement l'objectiu d'impulsar un model social europeu renovat, especialment en temps de globalització, i contribueix a allunyar els ciutadans del projecte europeu. Tanmateix, també és cert que malgrat les seves insuficiències, les polítiques socials de la UE han contribuït a proporcionar recursos i a incloure nous temes en l'agenda política a països amb règims de benestar tardans com el nostre; han generat una certa dimensió supranacional necessària per a problemes cada cop més globals i, si més no en alguns àmbits, han obligat a articulacions multinivell. D'aquí que es pugui afirmar que tot i algunes passes enrere que s'han donat en els últims temps i el biaix neoliberal de certes decisions, les polítiques socials europees continuen essent la base de l'única resposta en clau progressista realment existent al model de mercats desregulats.¹⁴

En gran mesura, el futur del model social europeu està lligat a l'impuls que es doni a l'uropeïtzació de les políti-

ques socials —la mateixa UE en depèn. Una Europa més democràtica i més social, una Europa més dels pobles i de les persones és una de les condicions necessàries per articular una alternativa al capitalisme global sense controls. Ha de ser i pot ser la base per recuperar i impulsar la noció de la res pública, de la solidaritat, de la lluita contra les injustícies i l'exclusió. Dependrà de les polítiques que es facin i aquestes de la nostra capacitat com a ciutadans i com a nacions de construir alternatives i canviar correlacions de forces. Les properes eleccions europees de juny de 2009 en són una nova oportunitat —encara que petita, reconeguem-ho.

Futurs incerts

El futur de l'Europa Social no pot ser més que incert, entre d'altres coses perquè la incertesa és un dels components de l'esperit de l'època. Però també perquè ni tan sols tenim un diagnòstic clar. Com hem vist, no hi ha consens polític ni acadèmic sobre les causes dels problemes dels estats del benestar clàssics. I, per tant, molt menys n'hi haurà sobre els camins a seguir.

Al llarg de les pàgines anteriors hem anat apuntant algunes línies d'acció fonamental: calen noves polítiques socials que no confonguin la flexibilitat amb la desregulació; que combinin la inversió en productivitat i en protecció social; que maximitzin l'ocupació de les dones; que

¹⁴ ADELANTADO, J. i GOMÀ, R., «Las políticas sociales: entre el Estado del Bienestar y el capitalismo global» a MORATA, F. (ed.), *Políticas públicas en la Unión Europea*. Ariel. Barcelona, 2000; i BECK, U., *Reinventar Europa: una visió cosmològica*. CCCB. Barcelona, 2006.

Els sistema educatiu és fonamental per ser competitius i lluitar contra les desigualtats en una societat on el capital cultural i humà és més decisiu en els processos d'inclusió i exclusió

democratitzin les oportunitats vitals perquè cada cop sigui més irrellevant on s'ha nascut i si s'és dona o home; que minimitzin els nous riscos socials; que permetin flexibilitzar els cicles de vida, desfamiliaritzar —en el sentit que no sigui l'únic recurs— i alhora capacitar les famílies per poder fer front de manera més efectiva a les seves necessitats; que impulsin la lluita contra les desigualtats de gènere; que es fonamentin en el diàleg social i en la participació; i que fins i tot es replantegin el tabú de la pressió fiscal, que no temin ser expansives.

Analitzar cadascuna d'aquestes propostes requeriria molt més espai del què disposem. Per tant, en aquest article només podem apuntar-les. Però hi ha unes quantes dimensions que voldria subratllar com a cloenda —que no com a conclusions—:

a) Ja ho dèiem al principi del text, ens cal un nou pacte social, però aquest ja no podrà ser només entre capital i treball, perquè els eixos de desigualtat s'han ampliat i els moviments socials, diversificat. En tot cas, hi ha força unanimitat en què cal donar un major protagonisme a la societat civil, avançar cap a un pluralisme del benestar. El problema és que aquest s'entén de manera molt diferent segons les opcions ideològiques i si l'Estat no continua essent el responsable de la gestió dels problemes socials podem retrocedir cap a noves formes de beneficència. A més, caldria impulsar una renovació de la societat civil i de les seves re-

lacions amb els poders públics. L'anomenat tercer sector és molt divers i, en general i segons els casos pot representar avantatges —des de la flexibilitat a la seva capacitat d'innovació; des del pluralisme al seu important paper a l'hora de generar capital social—, però també problemes: heterogeneïtat, fragmentació, manca de coordinació, voluntarisme, cobertura variable i incompleta... D'altra banda, sovint des de l'administració pública s'ha traspassat a les organitzacions sense afany de lucre l'oferta de serveis i el desenvolupament de programes d'acció social, però només per reduir costos i, fins i tot, per desresponsabilitzar-se i aquest, de cap de les maneres, pot ser el camí. En resum, el paper de l'economia i de la iniciativa socials ha de ser més important en el futur. Ens cal un règim de benestar menys estatalista, però per això cal una societat civil més activa i democràtica en les seves estructures i millor articulada amb els distints nivells de govern. I sobretot cal que això no signifiqui un retrocés en la garantia dels drets socials. La societat del benestar només pot ser una alternativa de progrés si l'Estat continua essent l'eix vertebrador com a encarnació de la responsabilitat pública i de la sobirania popular.

b) Una de les qüestions clau és la intervenció pública sobre les condicions socials de la productivitat i la reforma de les polítiques laborals i d'ocupació. Per un costat, encara que no s'ha de pensar que resoldria tots

El futur de l'Europa social no pot ser més que incert, entre d'altres coses perquè la incertesa és un dels components de l'esperit de l'època

els problemes, la millora dels sistemes educatius resulta fonamental no només per ser més competitiu sinó també per lluitar contra les desigualtats en una societat postindustrial en la qual el capital cultural i humà serà cada cop més decisiu en els processos d'inclusió i exclusió; per l'altre, en relació als mercats de treball, cal acabar amb la lògica passiva que caracteritzava l'Estat del Benestar clàssic, desenvolupant polítiques actives d'ocupació i alhora nous règims de relacions laborals capaços de combinar flexibilització amb la garantia de protecció social. I si parlem del cas específic de l'Estat espanyol, resulta necessari invertir molt més en recerca per al desenvolupament i en formació –sense estar canviant el sistema constantment– i reduir substancialment la temporalitat. Però tot plegat s'hauria de situar en un profund replantejament del nostre model de creixement: convertir-nos en el Miami d'Europa no és la millor perspectiva de futur.

- c) Com ja hem argumentat anteriorment, els canvis en les estructures demogràfiques i familiars i en les relacions de gènere són altres dels factors fonamentals que obliguen a redefinir les polítiques socials, especialment en models d'Estat del Benestar com el mediterrani. Per tant, no només és imprescindible arribar a acords i fer les reformes que calgui per garantir el sistema públic de pensions –la qual cosa pot incloure des de la flexibilització dels cicles de vida fins a replantejar la lògica

contributiva, assegurant una pensió bàsica per a tothom, hagi cotitzat o no, com fan alguns països escandinaus–, sinó també prendre's seriosament els problemes d'autonomia que provoca el creixent envelliment de la població i estimular la fecunditat amb la provisió de serveis públics per a les famílies i mesures efectives que permetin conciliar la vida familiar i la laboral, entre d'altres iniciatives, sense oblidar els problemes relacionats amb l'habitatge, l'atur i la precarietat laboral. En aquest línia, l'actual Llei de la dependència resulta clarament insuficient: cal redissenyar-la, administrar-la millor i, sobretot, dotar-la de més recursos.

- d) El futur del model social europeu també passa per saber gestionar la diversitat, en el sentit ampli del terme. Però el reconeixement del dret a la diferència no pot ser una excusa ni un obstacle per desenvolupar polítiques de caràcter universalista i redistributiu. En clau catalana i espanyola, l'enorme i ràpid creixement de la immigració constitueix un repte afegit d'una importància cabdal i no acabem de tenir els instruments adequats, ni un veritable model d'acomodació.
- e) Defensar la necessitat de l'Estat com hem fet al llarg de l'article, no vol dir que aquest no estigui canviant ja i que no calgui renovar-lo. L'Estat del segle XXI, ens agradi o no, cada cop és més diferent del que va presidir la modernitat. Però és que a més, s'imposa la

No és una qüestió tècnica, sinó de valors, de política. La pregunta continua essent quin model de societat volem. Una antiga pregunta per a una nova societat

necessitat de reformar-lo en una línia de major transparència i visibilitat social, d'eficiència administrativa –sense que això signifiqui mercantilitzar– i de configurar nous espais deliberatius i participatius.

- f) Les noves polítiques socials han d'anar més enllà de l'estat nació, han de ser capaces de respondre a la nova lògica »glocal« que cada cop més presideix la nostra realitat. Això significa que hem d'anar cap iniciatives transnacionals, però també que hem de descentralitzar les decisions i les implementacions. La globalització dels drets ha d'anar acompanyada del federalisme del benestar i d'una major participació de la ciutadania.
- g) En el fons, el que continua havent-hi és un debat d'idees. El problema és que molts dels referents dels quals partim no ens acaben de servir, perquè la realitat cada cop és més diferent. Hem de repensar què signifiquen conceptes com igualtat, solidaritat, identitat o necessitat en la nova societat postindustrial. No és una qüestió tècnica la que està en joc, sinó que torna a ser, si és que ho ha deixat mai de ser, una qüestió de valors, de política, en el sentit fort de la paraula. La pregunta continua essent quin model de societat volem. Una antiga pregunta per a una nova societat. |

+ INFO

Articles

ESPING-ANDERSEN, G., «La política familiar y la nueva demografía» a *Información Comercial Española*. Número 815. Pàgines 45-60. Madrid, 2004.

Llibres

ADELANTADO, J. (coord.), *Cambios en el Estado del Bienestar*. Icaria. Barcelona, 2000.

ADELANTADO, J. i GOMÀ, R., «Las políticas sociales: entre el Estado del Bienestar y el capitalismo global» a MORATA, F. (ed.), *Políticas públicas en la Unión Europea*. Ariel. Barcelona, 2000.

BAUMAN, Z., *Globalització. Les conseqüències humanes*. Pòrtic – UOC. Barcelona, 2001.

BAUMAN, Z., *Modernidad Líquida*. FCE. Mèxic, 2004.

BECK, U., *La sociedad del riesgo*. Paidós. Barcelona, 1998.

BECK, U., *Reinventar Europa: una visió cosmopolita*. CCCB. Barcelona, 2006.

BECK, U., *¿Qué es la globalización?*. Paidós. Barcelona, 2007.

CARNOY, M., *El trabajo flexible en la era de la información*. Alianza. Madrid, 2001.

CASTELLS, M., *La Era de la Información: Economía, sociedad y cultura*. Alianza. Madrid, 1998.

CASTLES, S. i **DAVIDSON, A.**, *Citizenship and Migration: Globalisation and the Politics of Belonging*. MacMillan. Londres, 2000.

ESPING-ANDERSEN, G., *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press. Cambridge, 1990.

ESPING-ANDERSEN, G., *The Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford University Press. Oxford, 1999.

ESPING-ANDERSEN, G. (ed.), *Why we need a new Welfare State*. Oxford University Press. Oxford, 2002.

ESPING-ANDERSEN, G., «Welfare states in the 21st Century» a **PIERSON, C.** i **CASTLES, F.** (eds.): *The Welfare State Reader*. Polity Press. Cambridge, 2006.

ESPING-ANDERSEN, G., «Rethinking the welfare state» a **PIERCE, N.** i **MARGO, J.** (eds.): *Politics for a New generation*. Palgrave – Macmillan. Hampshire, 2007.

ESPING-ANDERSEN, G., *Families and the Revolution in Women's Roles*. DCPIS – UPF. Barcelona, 2008.

HELD, D., **MCGREW, A.**, **GOLDBLATT, D.** i **PERRATON, J.**, *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*. Polity. Oxford, 2006.

HELD, D. i **MCGREW, A.** (eds.), *Globalization Theory: Approaches and Controversies*. Polity Press. Cambridge, 2007.

PIERSON, P. (ed.), *The New Politics of the Welfare State*. Oxford University Press. Oxford, 2001.

SABATER, J., «The Social Welfare Regimes in Europe» a **LITTELECHILD, B.**; **ERATH, P.** i **KELLER, J.** (eds.), *De – and Reconstruction in European Social Work*. ISIS. Eichstätt, 2005.

SYKES, R., **PALIER, B.** i **PRIOR, P.M.** (eds.), *Globalization and European Welfare States*. Palgrave. Londres, 2001.

TAYLOR-GOOBY, P. (ed.), *New Risks, New Welfare: The transformation of European Welfare State*. Oxford University Press. Oxford, 2004.

ZAPATA, R., *Multiculturalidad e inmigración*. Síntesis. Madrid, 2004.

La UE i la crisi global: l'impuls de l'Europa sostenible

Arnau Queralt* | arnau.queralt@gmail.com

VISTA PRÈVIA

Crisi vol dir canvi. Una oportunitat per transformar tot allò d'un model productiu que recentment s'ha mostrat obsolet per respondre a la crisi econòmica, però que ja fa dècades que constatem que és ineficient per combatre el canvi climàtic. I és que com planteja l'ambientòleg Arnau Queralt, en trobem davant d'una oportunitat històrica per construir un nou *New Deal*, un *Green New Deal* que basteixi un model econòmic més sòlid i més sostenible tant a nivell social com ambiental.

Crisi. Aquest ha estat, és, i segurament serà una de les paraules més utilitzades durant el 2008 i el 2009. Crisi econòmica. Crisi financera. Crisi immobiliària. Crisi energètica. Crisi global. Crisi de model. CRISI en majúscules. Crisi en minúscules. Crisi esperable. Crisi esperada. Crisi severa. Crisi dura. Crisi duradora? Crisi superable?

El lector haurà de disculpar el paràgraf inicial d'aquest article, segurament poc ortodox. Qui l'escriu n'és plenament conscient. No obstant això, aquestes primeres quatre ratlles permeten emmarcar un article que bé es podria titular «Temps de canvi en època de crisi», atès que l'actual situació requereix de canvis profunds en el sistema econòmic.

Uns canvis que permetin resoldre la situació actual, però que al mateix temps permetin construir un model econòmic sòlid per al futur, basat en el paradigma del desenvolupament sostenible. Un model econòmic, en definitiva, que generi riquesa, promogui el benestar de la població, el desenvolupament de les persones i la justícia

* Vicepresident del Col·legi d'Ambientòlegs de Catalunya

La crisi requereix canvis profunds en el sistema econòmic que permetin construir un model econòmic sòlid per al futur basat en el paradigma del desenvolupament sostenible

social i, al mateix temps, comporti un consum racional dels recursos naturals i contribueixi a la millora del medi ambient.

En els darrers mesos s'ha escrit molt sobre la crisi que ens afecta, els seus orígens, les seves conseqüències i els futurs escenaris de recuperació de l'economia mundial. En aquest article, doncs, no es pretén en cap cas aprofundir sobre aquests aspectes, sinó apuntar alguns dels canvis que caldria impulsar en el sistema econòmic per superar la crisi, tot transformant el sistema productiu actiu per fer-lo més respectuós amb el medi ambient i, en un sentit més ampli, construir un model productiu més sostenible.

Com escrivien a principis de març el premi Nobel d'Economia Joseph Stiglitz (1943) i l'execonomista en cap del Banc Mundial i director de l'Oficina Econòmica del govern britànic, Nicholas Stern (1946), en un article d'opinió publicat al *Financial Times*, «actualment el món ha de fer front a dues crisis: una profunda crisi financera, causada per una gestió inadequada del risc en el sector financer, i una crisi encara més profunda a nivell climàtic, els efectes de la qual semblen més llunyans però que estaran determinats per les accions que s'emprenquin actualment».¹

Enllaçant l'evidència manifestada per Stiglitz i Stern amb la necessitat de buscar un nou model productiu més

sostenible, aquest article descriurà, específicament, les mesures que està impulsant la Unió Europea (UE) per lluitar contra el canvi climàtic –tant pel que fa a la mitigació del canvi en si com a l'adaptació als seus possibles impactes– i com aquestes mesures poden contribuir a canviar el sistema econòmic i impulsar la recuperació de la crisi a la qual ha de fer front actualment la UE i els seus estats membres.

Però abans d'entrar a analitzar els aspectes anteriors, és important fer una breu pinzellada a la situació econòmica actual de la UE i els possibles escenaris per a un futur més o menys immediat. Durant els darrers mesos i setmanes s'han publicat informes rigorosos, elaborats per institucions de referència, que plantegen escenaris futurs poc coincidents, tant en terminis com en magnituds.

En aquest article però, s'utilitzaran com a referència les previsions de primavera de la Comissió Europea per al període 2009-2010 que apunten a l'inici d'una fase d'estabilització de l'economia de la UE² –vegeu la taula 1. D'acord amb aquestes previsions, enguany el PIB de la UE disminuirà un 4%, tot i que s'estabilitzarà, en termes generals, de cara al 2010 –vegeu figura 1. Els factors principals que expliquen aquesta recessió són els següents: l'empitjorament de la crisi financera a escala mundial, una contracció brusca del comerç mundial i

1 STIGLITZ, J. i STERN, N., «Obama's chance to lead the green recovery». *Financial Times*. Dilluns, 2 de març de 2009.

2 COMISSIÓ EUROPEA, *Economic Forecast. Spring 2009*. Brussel·les, març de 2009.

**Diverses veus estan parlant d'un nou
Green New Deal que introdueixi reformes
estructurals en el sistema econòmic
per sortir de la crisi actual i edificar
un model més sostenible**

les correccions que està experimentant el mercat de l'habitatge d'algunes economies. No obstant això, i d'acord amb les previsions de la Comissió Europea, s'espera que el creixement econòmic a la UE recuperi un cert impuls el proper any, en la mesura que les mesures d'estímul fiscal i monetàries que s'estan aplicant actualment tinguin efecte.

Un altre element destacat per la Comissió en les seves previsions és que els mercats laborals es veuran greument afectats, amb una taxa d'atur que arribarà a l'11% a la UE el 2010. A l'Estat espanyol, l'atur pot arribar fins al 20,5% de la població activa. D'altra banda, també es preveu que el dèficit públic augmenti bruscament, fins a situar-se al 7,25% del PIB en l'horitzó del 2010, com a resultat de la desacceleració i de les mesures adoptades per sostenir l'economia en el marc del Pla Europeu de Recuperació proposat per la Comissió.

És en el marc d'aquest context on cal emprendre mesures urgents per tal de poder recuperar l'economia i impulsar un sistema productiu més sostenible. En els apartats següents s'apunten algunes consideracions al respecte, introduint el concepte de *Green New Deal*, cada cop més utilitzat a escala internacional i europea i plantejant mesures per reformar el sistema econòmic amb mesures de caràcter ambiental i social.

L'explicació se centrarà, però, en el canvi climàtic, les mesures impulsades per la Comissió Europea en aquest àmbit i com aquestes poden ajudar a impulsar l'economia

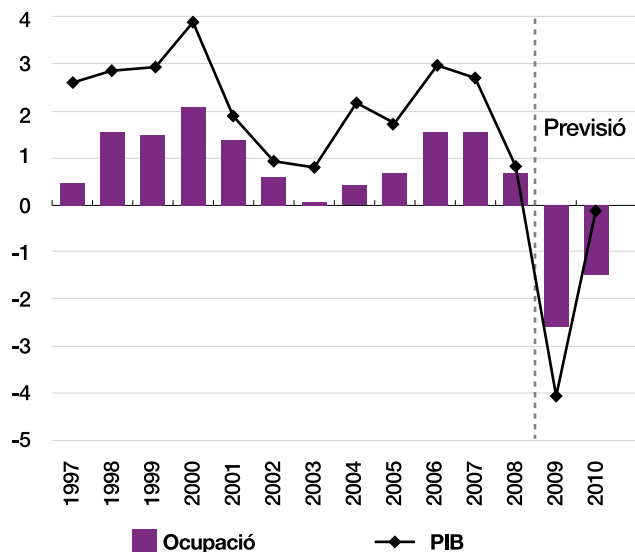
TAULA 1. PREVISIONS ECONÒMIQUES PRIMAVERA 2009 (%)

	2007	2008	2009	2010
Creixement PIB	3,7	1,2	-3,2	-1
Inflació	2,8	4,1	-0,1	1,4
Atur	8,3	11,3	17,3	20,5
Dèficit públic (del PIB)	2,2	-3,8	-8,6	-9,8
Balanç per compte corrent (del PIB)	-10,1	-9,5	-6,9	-6,3

Font: Comissió Europea, maig 2009.

Cal aplicar una transformació econòmica i social que generi ocupació, que compensi la caiguda de la demanda i que redueixi substancialment el consum de combustibles fòssils

FIGURA 1. EVOLUCIÓ DEL PIB I DE L'OCUPACIÓ A LA ZONA EURO (PERÍODE 1997-2008) I PREVISIÓ PEL 2009 I 2010

Font: Comissió Europea, maig 2009.

en el moment actual de crisi i, sobretot, com poden contribuir a configurar un sistema productiu que sigui més sostenible, des d'un punt de vista econòmic, social i ambiental.

Un Green New Deal per a una nova economia i per mitigar el canvi climàtic

El 1932, Franklin D. Roosevelt (1882-1945) va presentar la seva candidatura a les eleccions a la presidència dels Estats Units d'Amèrica (EUA) amb un nou concepte com a eix vertebrador de la seva campanya: el *New Deal*. Després de la depressió econòmica del 1929, aquest concepte volia significar una nova oportunitat per a l'economia i la societat nord-americanes.

Després de guanyar les eleccions, el president Roosevelt va posar el nom de New Deal a un conjunt de lleis d'àmbit federal que van permetre al govern federal dels EUA intervenir de forma important el sistema econòmic del país –que fins aleshores s'havia regit, de forma exclusiva, per la llei de l'oferta i la demanda. Amb l'aplicació d'aquesta política, Roosevelt va aconseguir crear més de tres milions de llocs de treball el 1938, gràcies a importants inversions en obra pública.

Actualment, diverses veus estan parlant de la necessitat d'un nou *New Deal* per introduir reformes estructurals en el sistema econòmic, les quals han de permetre sor-

Les tecnologies netes, la biotecnologia i la nanotecnologia seran tan crucials per a l'economia de la UE com ho van ser durant la dècada de 1990 les TIC

tir de la crisi actual i edificar un model més sostenible. Lligant aquesta necessitat amb la urgència d'actuar per mitigar el canvi climàtic i adaptar-se als seus impactes, es proposa –com apunten Stiglitz i Stern en l'article citat anteriorment– adoptar mesures per avançar vers una economia baixa en carboni.

Per fer-ho, caldrà invertir importants quantitats de diners per reduir les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle, per augmentar l'eficiència energètica –en els sistemes productius, en el transport, en el sector domèstic...– i per avançar en el desenvolupament i implantació generalitzada de fonts energètiques renovables. Serà necessari, doncs, impulsar de forma decidida la innovació en l'àmbit tecnològic. Totes aquestes actuacions permetran fer avançar l'economia, contribuint a sortir de la crisi actual, vertebrar un nou sistema econòmic més sostenible i, al mateix temps, lluitar contra el fenomen del canvi climàtic.

És per aquest motiu que ja s'ha qualificat aquest profund procés de transformació com a *Green New Deal*, un concepte que s'ha estès de forma ràpida i que s'ha introduït amb força en el discurs dels principals líders i institucions internacionals (en bona part gràcies al seu ús per part del nou president dels EUA, Barack Obama (1961) i d'alguns líders acadèmics i socials, com Stern i Stiglitz).

A Catalunya també s'han sentit veus autoritzades que demanen un *Green New Deal*. Marcel Coderch (1953), membre del Consell Assessor per al Desenvolupament

Sostenible de Catalunya,³ per exemple, apunta en un article publicat l'octubre de 2008,⁴ que la crisi que experimentem actualment té tres vessants o components: econòmica, financera i energètica.

Això fa que sigui totalment desaconsellable una política d'impuls de l'economia basada en les infraestructures tal i com han estat enteses fins ara i que, per contra, sigui necessari dissenyar i aplicar un procés de transformació econòmica i social que generi ocupació, que compensi la caiguda de la demanda actual i que, sobretot, redueixi substancialment el consum de combustibles fòssils en el futur.

Una prestigiosa institució britànica, la New Economics Foundation (NEF),⁵ en una recent publicació,⁶ fa una proposta d'actuacions concretes que haurien d'incloure's en la política del *Green New Deal* i que han de permetre, en essència, estabilitzar l'economia (a curt termini) i reestructurar els sistemes fiscal, financer i energètic (a llarg termini).

Tot i que la llista completa d'actuacions es pot trobar descrita a la publicació de la NEF, la seva proposta consisteix en:

3 www.cat-sostenible.org

4 CODERCH, M., «Evitar el crac del 2009». *Avui*, Dilluns, 20 d'octubre de 2008

5 www.neweconomics.org

6 GREEN NEW DEAL GROUP, *A Green New Deal. Joined-up policies to solve the triple crunch of the credit crisis, climate change and high oil prices*. New Economics Foundation. Londres, juliol de 2008.

Edificis energèticament eficients, cotxes verds i les fàbriques del futur són iniciatives en l'àmbit de les tecnologies netes que rebran una important inversió per part de la Comissió Europea

- Una inversió massiva en fonts d'energia renovables.
- Una profunda transformació de la política, la legislació i la planificació ambientals.
- La creació de milers de llocs de treball relacionats amb l'energia i el medi ambient (en anglès, *green collar jobs*).
- Una millora en la regulació del sector financer, per tal de controlar els comportaments o accions temeràries, i facilitar capital amb un interès molt baix per tal de finançar les inversions per aconseguir una economia més sostenible.
- L'establiment d'una nova aliança entre ecologistes, industrials, agricultors i associacions sindicals de cara a posar els interessos de l'economia real per davant dels interessos del sector financer.

Europa o el lideratge d'una revolució verda

En el moment d'escriure aquest article és difícil d'encertar quins seran els resultats de les eleccions al Parlament Europeu del dia 7 de juny de 2009, però tot apunta, malauradament, a un triomf clar de l'abstenció. Hi ha moltes raons que poden explicar –però no justificar– aquest fet.

En qualsevol cas, un increment de l'abstenció seria una notícia certament preocupant.

Tot i que la UE, com a projecte polític, fa alguns anys que no està passant un bon moment i, d'altra banda, molts dels habitants dels seus 27 estats membres encara no senten plenament la ciutadania europea, és cert que la UE està liderant, des de fa molts anys, la política global de desenvolupament sostenible i la lluita contra el canvi climàtic. En aquest sentit, encara que Obama ha anunciat un canvi en la política del seu país respecte a aquest tema, durant els dos mandats del seu antecessor George W. Bush (1946) la UE va maldar per impulsar l'aplicació del Protocol de Kyoto, amb totes les seves derivacions i els mecanismes que se'n desprenen.

Ara, i com a continuació de la feina feta fins ara, és el moment que Europa lideri una revolució verda, tal i com declarava Janez Potočnik (1958), comissari de Ciència i Recerca de la Comissió Europea en una entrevista concedida el passat 9 d'abril a EurActiv Slovakia.⁷ En aquesta línia, el comissari va apuntar que la UE ha de liderar la tercera revolució industrial, una revolució basada en les tecnologies verdes i que, sense cap mena de dubte, és una oportunitat per a millorar la competitivitat de les empreses europees. Segons Potočnik, les tecnologies netes, la biotecnologia i la nanotecnologia seran tan cru-

⁷ <http://www.euractiv.com/en/science/potonik-europe-lead-green-revolution/article-181224>

**El cost del canvi climàtic podria
representar un 5% del PIB global anual,
mentre que la reducció dràstica dels gasos
amb efecte d'hivernacle només requereix
la inversió de l'1% del PIB**

cials per a l'economia de la UE com ho van ser, durant la dècada de 1990 les tecnologies de la informació i de la comunicació (TIC). La idea de fons que hi ha darrere d'aquestes paraules és ben clara. En paraules del mateix comissari de Ciència i Recerca, «les tecnologies baixes en carboni representen un mercat clau per al demà i haurien de generar llocs de treball i un creixement sostenible. Si les empreses europees lideren les tecnologies per fer front al canvi climàtic i als reptes de l'energia, seran les primeres en entrar al mercat i podran treure profit de les innovacions realitzades».

Les afirmacions de Potočník tenen com a referent immediat el Pla de Recuperació Econòmica de la UE (*The European Union's Economic Recovery Plan*), adoptat el novembre de 2008 amb l'objectiu de resoldre els problemes financers i econòmics que la UE té plantejats a curt termini i, al mateix temps, fer front als reptes que caldrà superar a llarg termini, com ara el canvi climàtic i els seus efectes.

En aquest sentit, i per iniciar aquesta tercera revolució industrial, el pla preveu importants inversions en recerca en sectors que presenten un elevat potencial per al desenvolupament de tecnologies netes. Concretament, la Comissió Europea estableix tres iniciatives innovadores, que s'articularen a partir de partenariats entre el sector públic i el privat. Són les següents:

- Edificis Europeus Energèticament eficients (*European Energy-efficient Buildings*).

- Cotxes Europeus verds (*European Green Cars*)
- Fàbriques del Futur (*Factories of the Future*)

Aquestes iniciatives en l'àmbit de les tecnologies netes rebran, en els propers anys, un volum important d'inversió per part de la Comissió Europea, quantificada en diversos bilions d'euros. Una injecció important de capital públic per promoure un desenvolupament econòmic sostenible, facilitar la sortida de la crisi actual, millorar la competitivitat de les empreses europees i contribuir a mitigar el canvi climàtic.

**El canvi climàtic: una evidència,
un repte i una oportunitat**

El canvi climàtic és un fet. En tenim evidències empíriques i fa anys que ha estat acceptat pel conjunt de la comunitat científica internacional, reunida sota el paraigües institucional del Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic (IPCC).⁸ Els científics també han conclòs que, tot i l'existència d'una tendència natural de transformació de les condicions climàtiques del planeta, el canvi que experimentem actualment és fruit, en bona part, de l'acció de l'home.

⁸ En anglès, *International Panel on Climate Change* (IPCC).

Hem de poder convertir la crisi econòmica en una oportunitat, crear sinergies entre les activitats de mitigació del canvi climàtic i la recuperació econòmica

En aquest sentit, des de la revolució industrial s'observa l'emissió a l'atmosfera d'importants quantitats de gasos amb efecte d'hivernacle, especialment diòxid de carboni (CO_2) i òxid de nitrogen (N_2O), com a conseqüència de la crema de combustibles fòssils (fet que va fer augmentar la seva concentració a l'atmosfera, on ja eren presents, juntament amb el vapor d'aigua i l'ozó, dos altres gasos amb efecte d'hivernacle). Els halocarburs, entre els quals destaquen els hidrofluorcarburs (HCFC), els perfluorcarburs (PFC) i l'hexafluorur de sofre (SF_6). D'altra banda, són gasos que contribueixen de forma significativa al canvi climàtic i que tenen un origen clarament antropogènic, i la seva fabricació es va iniciar a la dècada de 1940. Finalment, també cal apuntar l'important contribució al canvi climàtic del metà (CH_4), que té el seu origen en l'activitat agrícola i ramadera.

A part de l'existència del canvi climàtic i de la contribució antròpica al mateix, un altre punt d'acord entre la major part de la comunitat científica internacional, els governs, el món empresarial i, cada cop més, la ciutadania en general és que el canvi climàtic pot tenir efectes negatius significatius sobre l'entorn d'àmplies àrees del planeta, així com sobre determinats sectors de l'economia i, per tant, sobre la població que en depèn.

Tenim estudis recents, com el Quart Informe de l'IPCC⁹

o l'Informe Stern,¹⁰ entre altres, que posen de manifest, amb dades concretes, aquesta realitat. En l'informe elaborat per Stern –fet públic a la tardor de 2006– es fa un càlcul de la repercussió econòmica del canvi climàtic, qualificat en el mateix informe com «la fallada de mercat més gran que el món ha vist mai». En essència, el document estima el cost dels efectes del canvi climàtic si continués la tendència actual d'emissions de gasos amb efecte d'hivernacle (la qual podria comportar, en termes de temperatura, un increment mitjà de com a mínim 2°C).

D'acord amb els càlculs d'Stern i el seu equip d'investigadors, aquest cost podria representar un 5% del PIB global anual (només tenint present els efectes econòmics). En canvi, la intervenció per reduir de forma dràstica les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle i evitar, així, incrementar el cost dels efectes del canvi climàtic, seria només de l'1% del PIB.

La reducció d'aquestes emissions requereix inversions importants per tal de canviar l'actual sistema de producció i consum, reduint de forma igualment dràstica el consum de combustibles fòssils, incrementant de forma molt significativa l'eficiència energètica (la revolució de l'eficiència és, en aquest sentit, un aspecte clau) i impulsant de forma decidida les fonts renovables d'energia.

9 ROMANÍ, J. M. i CAÑELLAS, S., *Canvi Climàtic 2007: informe de síntesi*. CADS – Generalitat de Catalunya. Barcelona, gener de 2009.
www15.gencat.net/cads/AppPHP/images/stories/publicacions/documentinternacionals/2009/di_18_per_al_web.pdf

10 STERN, N., *Aspectes econòmics del canvi climàtic: resum executiu*. Departament de Medi Ambient – Generalitat de Catalunya. Barcelona, gener de 2007.
www.mediambient.gencat.net/cat/el_medi/C_climatic/occc/docs/stern.pdf

Els esforços per reduir el canvi climàtic i els seus efectes estan generant nous llocs de treball en molts sectors i economies

Això reforça la idea, ja expressada en apartats precedents d'aquest article, que la lluita contra el canvi climàtic i l'adaptació als seus efectes s'ha de concebre –o s'hauria d'arribar a concebre– com una oportunitat per a la innovació, pel desenvolupament de certs sectors productius i, també, per a la generació de l'ocupació.

En aquest mateix sentit, Potočnik declarava en l'entrevista citada anteriorment que cal crear sinergies entre el canvi climàtic –entre les activitats de mitigació de les emissions i d'adaptació als seus efectes, s'entén– i la recuperació econòmica. En el marc d'una nova arquitectura financera i econòmica orientada al llarg termini, aquestes sinergies poden impulsar el creixement i el desenvolupament sostenible. I per aquest mateix motiu, es pot arribar a afirmar, segons les seves mateixes paraules, que és possible convertir l'actual crisi econòmica en una oportunitat.

Ja disposem d'alguns informes que apunten en aquest sentit. Un d'ells és l'estudi *Green Jobs: Towards Decent Work in a Sustainable, Low-Carbon World*,¹¹ elaborat pel prestigiós Worldwatch Institute a través d'un encàrrec conjunt del Programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient (PNUMA), la International Labour Office (ILO), la International Trade Union Confederation (ITUC) i

la International Organization of Employers (IOE). Aquest informe apunta que els esforços per reduir el canvi climàtic i els seus efectes estan generant –o poden generar– nous llocs de treball en molts sectors i economies. Milions de llocs de treball creats tant en estats desenvolupats com en vies de desenvolupament. Uns llocs de treball, és cert, amb uns nivells de qualificació, remuneració i estabilitat en el temps molt diferents en funció del país i del sector productiu.

Dos sectors on aquesta oportunitat és més evident és el de l'energia, tant pel que fa a la seva producció a través de les diverses fonts renovables, com pel que fa a l'eficiència en els edificis, a nivell domèstic i en l'àmbit industrial. Un altra font d'ocupació, segons el mateix estudi, és la reducció de les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle, tant en el transport com en la indústria. De la mateixa manera, també apunta com un àmbit de creació de llocs de treball amb vinculació al canvi climàtic el sector de l'agricultura, on cal buscar cultius adaptats al canvi de les condicions ambientals i garantir una bona conservació del sòl, i la silvicultura, on cal fer avenços en la lluita contra la desforestació i els processos de degradació del sòl, en la reforestació de determinades àrees i, en darrer lloc, en la gestió forestal sostenible.

Un segon informe, titulat *Climate Change and employment. Impact on employment in the European Union-25 of climate change and CO₂ emission reduction measu-*

¹¹ UNEP, *Green Jobs: towards decent work in a sustainable, low-carbon world*. Nova York, setembre de 2008.
www.unep.org/labour_environment/PDFs/Greenjobs/UNEP-Green-Jobs-Report.pdf

Cal introduir canvis importants en el sistema productiu i de consum per tal de bastir un model econòmic més sòlid i més sostenible tant a nivell social com ambiental

QUADRE 1. EL PAQUET SOBRE ENERGIA I CANVI CLIMÀTIC

El gener de 2008, la Comissió Europea va adoptar un paquet de propostes en matèria d'energia i canvi climàtic que han de permetre lluitar contra aquest fenomen i, al mateix temps, impulsar les energies renovables i reduir la dependència dels combustibles fòssils (àmbit en el qual presenta una gran dependència respecte d'altres estats).

Més concretament, aquest paquet, conegut com a Paquet 20-20-20, ha de permetre assolir, de cara el 2020, els objectius següents:

- 1. Reduir un 20%, com a mínim, les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle.**
- 2. Millorar un 20% l'eficiència energètica.**
- 3. Abastir, amb energies renovables, un 20% del consum energètic total.**

res by 2030,¹² elaborat i fet públic el febrer de 2007 per la European Trade Union Confederation (ETUC), l'Instituto Sindical de Trabajo, Ambiente y Salud (ISTAS), la Social Development Agency (SDA), Syndex i el Wuppertal Institute també apunta de forma clara la relació entre la lluita contra el canvi climàtic i la generació de llocs de treball (i, per tant, la recuperació econòmica).

Finalment, també és interessant apuntar un estudi elaborat el 2006 per una de les institucions anteriors,¹³ l'ISTAS, titulat *Empleo en PyME del sector de las energías renovables e industrias auxiliares en España*, el qual destaca que en l'horitzó del 2010, i a escala de la UE-15 s'estima que les fonts renovables d'energia tenen un potencial de creació d'ocupació de 950.000 llocs de treball a temps complet (tant directe com indirecte). De cara a el 2020, aquesta quantitat podria augmentar fins als 1.443.000 llocs de treball, és a dir, aproximadament un 0,8% de l'ocupació total.

No obstant això, si es fes una aposta més decidida per aquestes fonts d'energia –tal i com ja ha fet la UE a través de l'aprovació del paquet sobre energia i canvi climà-

12 **DD.AA.**, *Climate Change and employment. Impact on employment in the European Union-25 of climate change and CO₂ emission reduction measures by 2030*. ETUC, ISTAS, SDA, Syndex i Wuppertal Institute. Febrer de 2007. www.tradeunionpress.eu/Web/EN/Activities/Environment/Studyclimatechange/rapport.pdf

13 **SÁNCHEZ, A. B.**, *Empleo en PyME del sector de las energías renovables e industrias auxiliares en España*. ISTAS. Madrid, 2006.

La lluita contra el canvi climàtic i els seus efectes pot ser el motor d'aquesta revolució verda: el *Green New Deal*

tic, que s'explica en el quadre 1 – s'apunta que de cara al 2020 aquest sector podria generar un 1,3% del total de l'ocupació a l'àmbit UE-15, amb un total de 2.463.000 llocs de treball.

A més a més de la reducció de les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle, l'increment de l'eficiència energètica i el desenvolupament de les fonts renovables d'energia, l'adaptació als efectes del canvi climàtic també és un factor de desenvolupament econòmic important.

En aquest sentit, les estimacions fetes per la secretaria del Conveni Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic apunten que els recursos econòmics que caldrà mobilitzar per tal de fer front al desenvolupament de mesures i tecnologies per adaptar-se als efectes del canvi climàtic seran de 50.000 milions de dòlars anuals de cara al 2030.

El Llibre blanc sobre l'adaptació al canvi climàtic publicat per la Comissió Europea l'1 d'abril de 2009 ofereix un marc en el qual, a part d'identificar-se quins poden ser els principals impactes d'aquest fenomen sobre la UE, també s'apunten alguns dels sectors on l'esforç d'adaptació serà més important i, per tant, on es requerirà més inversió per al desenvolupament de tecnologies i processos innovadors –quadre 2.

QUADRE 2. EL LLIBRE BLANC SOBRE L'ADAPTACIÓ AL CANVI CLIMÀTIC

El passat 1 d'abril de 2009, la Comissió Europea va publicar el llibre blanc *Adapting to climate change: Towards a European framework for action*, amb l'objectiu d'establir un marc estratègic a partir del qual elaborar polítiques concretes d'adaptació al canvi climàtic en l'àmbit de la UE.

El *Llibre Blanc* preveu els possibles impactes del canvi climàtic a Europa centrats en tres blocs:

- **Impactes físics i meteorològics:** en funció dels escenaris es preveu un increment de la temperatura global mitjana d'entre 1°C i 5,5°C durant el s. XXI; increments de les precipitacions al nord d'Europa i la seva disminució durant l'estiu a la regió sud-europea; pujades del nivell del mar d'entre 0,18 i 0,59 metres de cara a l'any 2100; augment de la freqüència de fenòmens climàtics extrems (fortes precipitacions, sequeres); etc.
- **Impactes sobre la diversitat i els ecosistemes:** en funció dels diversos escenaris estudiats pels científics, pèrdua de diversitat i d'ecosistemes terrestres i marins, la mobilitat i nova distribució de les espècies, l'afectació de la qualitat i quantitat d'aigua i del sòl, etc.
- **Impactes socioeconòmics:** canvis en els ecosistemes, disminució de la productivitat de sectors com l'agricultura, la pesca o el turisme; efectes sobre la salut de les persones; etc.

Font: Departament de Medi Ambient i Habitatge, 2009.

La UE ha de liderar la transformació de l'economia mundial cap a una economia baixa en carboni i la revolució de les tecnologies verdes

A tall de cloenda

En un temps de crisi com l'actual, cal introduir canvis importants en el sistema productiu i de consum per tal de bastir un model econòmic més sòlid i més sostenible tant a nivell social com ambiental. I la lluita contra el canvi climàtic i els seus efectes –un dels principals reptes que té plantejats actualment el planeta– pot ser el motor d'aquesta revolució verda o d'aquest *Green New Deal* que s'està demanant, cada cop més, des de les diverses esferes de la societat.

Com s'ha apuntat repetidament al llarg d'aquest article, la UE ha mantingut el lideratge polític a escala internacional pel que fa la mitigació de les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle i a l'adaptació als potencials impactes del canvi climàtic per part dels governs, els sectors econòmics i la societat en general

Per aquest motiu, la UE ha de liderar, necessàriament, la transformació de l'economia mundial cap a una economia baixa en carboni i, a un nivell més tangible, la revolució de les tecnologies verdes, que permetin fer front al gran repte de l'eficiència energètica i, al mateix temps, reduir les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle. En aquest sentit, doncs, el «Yes, we can» d'Obama, ha de ser necessàriament europeu quan parlem de la sortida de la crisi econòmica i de la possibilitat d'impulsar aquest nou model de producció i consum pel segle XXI. |

+ INFO

Fonts

- ❑ **COMISSIÓ EUROPEA**, *Economic Forecast. Spring 2009*. Brussel·les, març de 2009.
- ❑ **COMISSIÓ EUROPEA**, *White Paper Adapting to climate change: Towards a European framework for action*. Brussel·les, 2009.
- ❑ **DD.AA.**, *Climate Change and employment. Impact on employment in the European Union-25 of climate change and CO2 emission reduction measures by 2030*. ETUC, ISTAS, SDA, Syndex i Wuppertal Institute. Febrer de 2007.
- ❑ **GREEN NEW DEAL GROUP**, *A Green New Deal. Joined-up policies to solve the triple crunch of the credit crisis, climate change and high oil prices*. New Economics Foundation. Londres, juliol de 2008.
- ❑ **ROMANÍ, J. M. i CAÑELLAS, S.**, *Canvi Climàtic 2007: informe de síntesi*. CADS – Generalitat de Catalunya. Barcelona, gener de 2009.
- ❑ **SÁNCHEZ, A. B.**, *Empleo en PyME del sector de las energías renovables e industrias auxiliares en España*. ISTAS. Madrid, 2006.
- ❑ **STERN, N.**, *Aspectes econòmics del canvi climàtic: resum executiu*. Departament de Medi Ambient – Generalitat de Catalunya. Barcelona, gener de 2007.

- 📄 **UNEP**, *Green Jobs: towards decent work in a sustainable, low-carbon world*. Nova York, setembre de 2008.

Articles

CODERCH, M., «Evitar el crac del 2009». *Avui*. Dilluns, 20 d'octubre de 2008.

STIGLITZ, J. i **STERN**, N., «Obama's chance to lead the green recovery». *Financial Times*. Dilluns, 2 de març de 2009.

Enllaços

- 🌐 Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible (CADS)
www.cat-sostenible.org
- 🌐 New Economics Foundation (NEF)
www.neweconomics.org

Una altra Europa és possible

Carles Riera* | carlesriera@ciemen.cat

VISTA PRÈVIA

A diferència d'altres països d'Europa, als Països Catalans difícilment trobem moviments socials i polítics antieuropeistes. Ans al contrari. Ens creiem Europa i hi volem participar en primera persona. Som conscients que és el nostre present i el nostre futur. Però una altra cosa és que aquesta realitat ens convenci. L'Europa actual no està al servei dels pobles i les persones que la configuren. Per això, aquesta no és la nostra Europa. Però lluny de conformar-nos, volem contribuir a transformar-la per construir una Europa més democràtica, més social, més cohesionada, més diversa i més solidària.

Una Europa que no hauria de ser

L'expectativa d'un nou ordre internacional i d'un nou equilibri geopolític basats en la justícia, la democràcia i la pau entre els pobles, encara no assolits des de la caiguda del mur de Berlín (1989), quan aquest plantejament va esdevenir central en els discursos sobre la nova política internacional, no es veurà satisfeta sense una Europa unida i forta.

La caiguda del mur va certificar el pas a un món multipolar, procés que no ha deixat de confirmar-se d'aleshores ençà i en què la gran absent és Europa. La incapacitat europea per exercir un paper determinant en conflictes com els de l'antiga Iugoslàvia o de Palestina demostra una feblesa en el terreny internacional que és resultat de la seva manca de cohesió i de consistència internes. L'intervencionisme dels Estats Units d'Amèrica (EUA) a la Mediterrània i en el si de la pròpia Europa, en funció dels seus interessos i sota el pretext de la complicitat i de l'ali-

* Vicepresident del CIEMEN

La persistència i la preeminència dels actuals estats nació dificulta que Europa sigui un contenidor polític cohesionat, incluiu i articulador de la veritable diversitat europea

ança, ocupa el buit que aquesta deixa. En aquest escenari és més determinant el projecte que els EUA tenen per a Europa que els que ella té per a si mateixa, condemnada, per ara, al seguidisme. El paper dominant de l'atlantisme és avui un obstacle per a Europa i un ajornament del seu propi projecte.

Podriem dir que en el nou escenari internacional destaquen la renovació del paper dels EUA de la mà de Barack Obama (1961), la força i presència creixents de la Xina, l'Índia, Rússia, Iran, Sud-àfrica i Brasil, els processos d'unitat africana i llatinoamericana o, fins i tot, de la regió del Pacífic, i les noves aliances entre l'Àsia, l'Àfrica i l'Amèrica Llatina, així com la persistent dificultat d'Europa per construir-se a si mateixa i per jugar un paper sòlid i creïble en l'escena internacional.

Cal parar compte, però, en el ritme desigual dels progressos en la construcció europea segons que es tracti d'unes o altres de les seves dimensions. Mentre han avançat considerablement els processos d'articulació a escala militar, policial i econòmica, l'articulació política ha experimentat progressos francament menors. Tanmateix, tampoc no cal fer-se grans il·lusions pel que fa a la unitat econòmica, ja que aquesta s'ha demostrat també feble tant en la seva capacitat de preveure i prevenir l'actual crisi econòmica com en la de donar-hi una resposta unitària i eficaç.

Aquests desequilibris i febleses posen de manifest que les elits que dirigeixen Europa estan més compromeses amb projectes i interessos globals que en la construcció

d'un escenari específicament europeu. Les classes dirigents europees cerquen més assegurar la seva pertinença a un conglomerat polític, econòmic i militar hegemònic a escala mundial, que no pas a un nou projecte europeu que pugui contribuir a una governança global veritablement democràtica, justa i multipolar.

Avui, els compromisos i interessos relacionats amb l'atlantisme, el sionisme, les transnacionals, el complex militar-industrial, el control dels epicentres i frontisses de la geopolítica mundial, l'economia financera, el poder mediàtic i el control dels recursos estratègics, científics i tècnics, dominen l'agenda d'aquest conglomerat al servei de l'actual model de desenvolupament i dels seus principals beneficiaris. Les elits europees posen els seus esforços més en la participació en aquesta agenda a escala mundial que no pas a construir-ne una de nova des d'una lògica europeïsta.

L'altre gran fre al progrés d'un projecte europeu sòlid és la pervivència dels estats nació. El nacionalisme dels estats i el seu corporativisme són un obstacle permanent a la construcció d'una Europa unida i políticament forta. La feblesa de les institucions polítiques europees i les grans dificultats per a avançar cap a un tractat constitucional europeu, cap a una veritable Constitució europea, són dues de les conseqüències d'aquest fre.

Un miratge va recórrer Europa entre les dècades de 1980 i 1990, amb l'emergència de nous estats fruit de la dissolució de la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques (URSS). Aquest miratge va generar dues il·lusions:

Europa està lluny de reconèixer, protegir i promoure la seva riquesa lingüística per fer d'aquest reconeixement un factor d'integració dels ciutadans i ciutadanes

- a) la creença que aquest fenomen facilitaria la sobirania de les velles nacions sense estat de l'Europa occidental, menystenint que la independència d'aquelles nacions es veia facilitada per la doctrina dels EUA de promoure processos d'autodeterminació amb la condició que aquests augmentessin la seva àrea d'influència i que, en les acaballes de l'URSS, contribuïssin a la seva descomposició i acceleressin el pas de més territoris a l'economia de mercat;
- b) la convicció que aquestes noves nacions sobiranes contribuirien a reforçar la Unió Europea (UE). Els fets posteriors han desmentit aquesta hipòtesi en força casos, ja que algunes de les noves nacions europees provinents de l'antic bloc de l'est han jugat un paper clarament obstaculitzador dels progressos polítics de la UE, fins i tot prioritzant les seves aliances amb els EUA.

Aquesta manca de consistència de l'Europa política, el nacionalisme dels estats, la llunyania i ineficiència de les institucions polítiques europees, la inexistència d'una Europa social que signifiqui un clar progrés en termes de drets democràtics i socials, i el seu feble paper internacional, fan que la ciutadania europea no percebi la UE com un projecte potent i important, amb la conseqüència d'una pertinença feble, quan no de la indiferència o, fins i tot, de l'oposició. La baixa participació en les eleccions al

Parlament Europeu i la poca expectativa pel que fa a les conseqüències dels seus resultats, no només vénen provocades per la desinformació, sinó també i principalment per la manca de consistència i credibilitat del projecte.

La persistència i la preeminència dels actuals estats nació dificulta que Europa sigui un contenidor polític cohesionat, inclús i articulador de la veritable diversitat europea. Desafecció, tendències centrífugues i nacionalismes excloents són algunes de les conseqüències derivades d'aquesta dificultat. El cas de les llengües n'és un bon exemple. Efectivament, per més que s'hagin produït alguns progressos en matèria de reconeixement i salvaguarda de la diversitat lingüística i que l'article 22 de la *Carta de Drets Fonamentals de la UE*¹ reconegui que el respecte per la diversitat lingüística és una de les bases democràtiques i culturals de la construcció europea, Europa està encara molt lluny de reconèixer, protegir i promoure tota la seva gran riquesa lingüística i de convertir aquest reconeixement en un factor d'integració dels ciutadans i ciutadanes que pertanyen a comunitats lingüístiques discriminades, malgrat tenir més parlants, com és el cas del català, que algunes de les llengües oficials pel fet de ser estatals. Malgrat això podem seguir afirmant que Europa és un escenari d'oportunitat per a seguir progressant en el reconeixement de les llengües de les nacions

¹ **CONSELL EUROPEU**, *Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea*. Niça, 26 de febrer de 2001.

Un nou discurs i un nou projecte per a Europa esdevenen reptes necessaris, tant per als pobles que en formem part com per a la governança democràtica mundial

sense estat i que aquests progressos faran Europa més forta i cohesionada.

Una altra de les conseqüències de la feblesa europea és la dificultat per a refundar i reimpulsar les institucions mundials multilaterals, com l'ONU. En aquests moments la feblesa d'aquestes institucions és, entre d'altres motius, resultat de la feblesa del bloc europeu i de la seva incapacitat per contribuir a fer de l'ONU un veritable sistema democràtic de governança mundial. La transformació i reforçament de les institucions internacionals necessita també d'una Europa políticament forta.

Aquestes mancances són també paleses si fem referència als moviments socials i a les organitzacions de la societat civil a Europa. Malgrat el miratge que encara sostenim sobre la seva fortalesa i importància, cada dia es mostren més desorientats i mancats d'energia, en comparació amb els moviments d'altres continents i regions, que mostren una capacitat creixent per a influir en les agendes nacionals, regionals i globals. La manca d'un projecte polític sòlid per a Europa està directament relacionada amb la feblesa i manca de projecte de gran part dels seus moviments socials. Paradoxalment, però, la majoria d'aquests moviments es mostren francament antieuropeistes, per la manca d'un projecte social i democràtic per a Europa, esdevenint internacionalistes a escala global —oblidant l'europea—, o nacionalistes i corporativistes. Això genera grans buits i mancances en els seus discursos i marcs de referència.

Una Europa que podria ser

Davant d'aquesta crisi, un nou discurs i un nou projecte per a Europa esdevenen reptes necessaris, tant per als pobles que en formem part com per a la governança democràtica mundial.

La resposta a aquests reptes requereix, en primer lloc, recuperar i actualitzar els vells valors que fundaren l'ideal europeu: humanisme, drets humans, unió en la diversitat, tolerància, democràcia, resolució pacífica de conflictes, superació de les fronteres, justícia i inclusió social, contribució a la pau mundial i cooperació. En la mesura que Europa intenti reprendre aquest camí anirà retrobant allò que, en realitat, és el fonament de la identitat de la societat europea. Una societat que s'ha anat forjant, des de fa més de 2000 anys, a partir de valors que l'han empès a desenvolupar-se en termes democràtics.

Estic pensant no tan sols en la tradició que ens ve dels filòsofs i dels polítics grecs, de les diverses dinàmiques que van permetre l'auge de les llibertats en l'anomenat Renaixement i del trencament de l'Antic Règim, que té un punt àlgid en la primacia de la sobirania en l'Home, sinó també en tot el procés que gira a l'entorn del que s'ha dit el principi de les nacionalitats. Aquest principi, a partir del qual es configuren les formulacions i els continguts dels drets dels pobles, han portat a elaborar una doctrina sobre la primacia dels pobles per damunt de les estructures que li han servit per a organitzar-se, si bé a hores d'ara resta l'assignatura pen-

Les nacions sense estat, si arriben a articular-se en una plataforma comuna, poden ser un dels motors de la nova Europa i d'un nou europeisme

dent de tants pobles que no han pogut encara accedir sobiranament a la pròpia organització. Aquest fet ha generat o alimentat els conflictes més violents que ha conegut Europa durant els últims 100 anys: les dues guerres mundials i les guerres locals que han tingut moments àlgids en els Balcons. A la vegada, aquests mateixos conflictes han ajudat a obrir els ulls dels més interessats en arribar a una pau duradora i justa dintre d'Europa, en el sentit que, d'una banda, no pot haver-hi pau si hom pretén reduir-la al silenci de les armes, i de l'altra, si no es posa damunt la taula de les negociacions el respecte universal dels drets humans individuals i col·lectius. Recordem com aquestes idees ja van aflorar en acabar-se les dues guerres mundials que tingueren l'epicentre a Europa. Després de la primera, amb els famosos catorze punts de Woodrow Wilson (1856–1924), en què el dret a l'autodeterminació dels pobles n'era un dels puntals, i després de la segona, amb el *Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals*² i el *Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics*³ (1966) de l'ONU complementant la *Declaració Universal dels Drets Humans*⁴ (1948) on figura també el dret a l'autodeterminació com un dels drets fonamentals per a construir un món democràtic i just.

2 *Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals*. Assemblea General de les Nacions Unides. Nova York, 16 de desembre de 1966.

3 *Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics*. Assemblea General de les Nacions Unides. Nova York, 16 de desembre de 1966.

4 *Declaració Universal dels Drets Humans*. Assemblea General de les Nacions Unides. París, 10 de desembre de 1948.

En el marc de la construcció d'una nova Europa, el dret a l'autodeterminació pot esdevenir un antídote dels nacionalismes reaccionaris i excloents d'alguns dels seus estats

En segon lloc, relacionat amb el que acabo de recordar, cal identificar cadascun dels actors que poden aportar un nou impuls a la renovació del projecte europeu, en termes d'aprofundiment de la pau i dels seus condicionants, com són la convivència democràtica i la mateixa construcció de la pau mitjançant la defensa dels drets dels pobles. Les nacions sense estat d'Europa poden ser actors destacats d'aquest procés de refundació i de reforçament d'Europa, així com uns dels seus principals beneficiaris. Efectivament, les nacions sense estat pateixen —com Europa— les conseqüències de la pervivència de les limitacions en l'aplicació dels drets dels pobles i les fronteres estatals que les fragmenten, marginen i impedeixen el reconeixement i exercici d'aquests drets, a la vegada que són una de les causes principals de tantes divisions que frenen la construcció de la UE. En tot cas, les nacions sense estat, siguin petites siguin grans, són les capdavanteres en la defensa dels drets dels pobles i, sovint, les úniques que en el panorama europeu tenen aquesta defensa com un tema prioritari en la seva agenda de reflexió i treball.

En definitiva, les nacions sense estat, si arriben a articular-se en una plataforma comuna, poden ser un dels motors de la nova Europa i d'un nou europeisme. Una Europa unida i veritablement democràtica, sense fronteres, en la qual tots els pobles tinguin reconeguts els seus drets col·lectius i, entre ells, el dret a decidir i on les idees bàsiques del federalisme i el principi de subsidiarietat prenguin el relleu que haurien de tenir i regulin les relacions polítiques.

Dintre d'aquesta línia, la construcció d'una Europa social, en què l'aprofundiment en els drets col·lectius fos també un motor per a progressar en el conjunt dels drets humans i dels drets socials, facilitaria una nova aliança europeïsta, en la qual podrien confluïr nacions sense estat i moviments socials compartint l'objectiu de construir una Europa unida, democràtica, inclusiva, social i solidària.

Paradoxalment, en el marc de la construcció d'una nova Europa, el dret a l'autodeterminació de les nacions sense estat podria esdevenir un antídote dels nacionalismes reaccionaris i excloents d'alguns dels seus estats.

Sens dubte, la construcció i aplicació d'aquesta estratègia requereix l'articulació de diverses iniciatives polítiques: aliances, en primer lloc, amb les nacions sense estat més consolidades d'Europa, potenciació d'una xarxa amb totes les nacions sense estat europees, aliances extensives als moviments socials i polítics europeus i a escala global.

D'aquí, d'aquests plantejaments, n'hauria de néixer un nou discurs sobre Europa. En particular ara que es troba en via morta el muntatge del discurs que hom vol transmetre a través de l'anomenada Constitució Europea⁵, que no arriba a convèncer ben bé a ningú, ni tan sols aquells que hi han votat a favor. Es tracta d'un nou discurs que, d'entrada, ha de vèncer els prejudicis que planen, precisament, sobre l'entitat de les nacions sense estat, com si

5 *Tractat pel qual s'estableix una Constitució per Europa*. Consell Europeu. Roma, 29 d'octubre de 2004.

El nou discurs s'ha de basar en la Unió en la Diversitat: l'ideal de respectar la diversitat com la manera europea de viure la unió entre tots els seus membres, les persones i els pobles

fossin la pròpia d'uns grups que encarnen els eterns perdedors que només es fan veure per a reivindicar utopies o futurs fundats en l'anacronisme. El nou discurs se centra en com encarnar més plenament l'objectiu d'una Europa que esdevingui igualment de i per a tothom, objectiu expressat en aquella petita frase, adoptada pels mateixos estats membres de la UE, que defineix allò que, en realitat, hauria de ser la nova Europa: la Unió en la Diversitat. És a dir, la constant aproximació en tots els nivells, polítics, socials, econòmics, culturals... a l'ideal de respectar la diversitat existent com la manera europea de viure la unió entre tots els seus membres, les persones i els pobles. Sense excepció. Ni que sigui, com haurà de ser, superant ideologies i organitzacions que impedeixen que, en realitat, tothom, individualment i col·lectivament, se senti coresponsable, sobiranament coresponsable, de la construcció d'una Europa capaç de deixar, definitivament, enrere les causes que la dividiren i enfrontaren els seus membres, els uns contra els altres.

Certament, la proposta d'aquest nou discurs europeu pot sonar utòpica. Però és, al meu entendre, la que fa creïble que una altra Europa és possible. |

+ INFO

Fonts

- ❑ **CONSELL EUROPEU**, *Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea*. Niça, 26 de febrer de 2001.
- ❑ *Declaració Universal dels Drets Humans*. Assemblea General de les Nacions Unides. París, 10 de desembre de 1948.
- ❑ *Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics*. Assemblea General de les Nacions Unides. Nova York, 16 de desembre de 1966.
- ❑ *Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals*. Assemblea General de les Nacions Unides. Nova York, 16 de desembre de 1966.
- ❑ *Tractat pel qual s'estableix una Constitució per Europa*. Consell Europeu. Roma, 29 d'octubre de 2004.

NAVEGADOR

Els Estats Units i Europa

Lluís Foix* | llfoix@gmail.com

VISTA PRÈVIA

A cada EINES, el Navegador ens serveix per intentar complementar les aportacions teòriques amb l'anàlisi d'un país que ens serveixi per exemplificar el tema central del número. Però associar el projecte de la UE amb una altra experiència no és fàcil en tractar-se d'una construcció política innovadora. Tan innovadora com ho va ser el naixement dels EUA a les darreries del segle XVIII.

Comparar el federalisme dels Estats Units d'Amèrica (EUA) amb el projecte de construcció europea és comparar una història constitucional acabada, que funciona ininterrompudament i amb èxit des de fa més de dos segles, amb una realitat política que s'està construint i encara no està consolidada políticament, tot i que els avenços assolits en els últims 50 anys són molt remarcables.

Els EUA són un país on la seva gran tradició és la seva joventut. Europa és vella, devastada per nombroses guerres, amb fronteres que fins fa molt poc barraven el pas als ciutadans d'altres estats que no eren acceptats pel simple fet que tenien un sistema polític diferent.

És la història la que fa els pobles. Per això és imprescindible fer un recorregut esquemàtic per la història a fi i efecte de poder establir les diferències entre el federalisme dels EUA i els avenços de la unitat política europea fins avui. La nord-americana és molt curta i la d'Europa és massa llarga, mil·lenària, trasbalsada per tota mena

* Periodista

Comparar el federalisme dels EUA amb la UE és comparar una història acabada amb èxit amb una realitat política que s'està construint i encara no està consolidada políticament

de conflictes polítics, econòmics, religiosos i socials. El general Charles De Gaulle (1890-1970) deia que per fer França han estat necessaris deu segles i 40 reis. I afegia que els segles són l'únic producte que no es fabrica sintèticament, ja que per construir segles fan falta segles.

La realitat europea d'avui és fruit d'un tortuós trajecte per definir la identitat política i social que comença amb la descomposició de l'Imperi Romà (segle I aC – 476 dC) fa 1500 cents anys. Calen gairebé deu segles per definir l'organització política en estats nació, i s'esmercen cinc segles més per determinar quines nacions tenien dret a ser considerades estats.

En tot aquest llarg període, la lluita es planteja en termes de pugnes entre l'Església i l'Estat, en si el poder màxim l'exercia el Papa o l'Emperador, en si els catòlics o els protestants prevalen en la cristiandat, en si els imperis dinàstics, els estats nació o les ciutats independents són la forma més idònia per governar els pobles.

Una mirada a l'atles històric d'Europa ens explica que les fronteres s'han modificat per raons que res tenen a veure amb els interessos de les persones i encara menys amb les seves arrels culturals. Els tractats els signen les monarquies, els senyors feudals o els papes, com a conseqüència de guerres perdudes o guanyades. Un ciutadà de Dijon, per exemple, tan aviat és un borgonyó com un ciutadà de França. El mateix es pot dir dels rossellonesos que passen de ser catalans a convertir-se en francesos per un tractat internacional.

Aquestes baralles sempre han estat sagnants, ja sigui en els camps de batalla o en la lluita contra els heterodoxos en matèries polítiques o religioses. Els mahometans i els jueus són foragitats de la península Ibèrica el segle XV, mentre que els albigesos són aniquilats del sud de França dos segles abans. Polònia ha sobreviscut com una nació sobre rodes, escapçada a vegades pels alemanys i altres cops pels russos.

Al final del segle XIX, sembla que amb la unitat d'Itàlia i d'Alemanya es fixa definitivament el mapa polític europeu, enterrant els conceptes obsolets que venien de la llunyania de la Roma imperial. Però un clar exemple de la fragilitat de les fronteres europees són els vells territoris d'Alsàcia i Lorena. Després de la Revolució Francesa (1789-1799) els alsacians, majoritàriament de parla alemanya i religió protestant, decideixen formar part de França. Però després de la humiliació de França en la guerra contra Prússia de 1870 –que comporta el naixement del I Reich alemany (1871-1918), signat amb gran cerimònia al Palau de Versalles– Alsàcia i Lorena esdeven de nou alemanyes fins que, a causa de la política de germanització forçosa, accepten gratament retornar a França després de la Primera Guerra Mundial (1914-1918). Finalment, de 1940 a 1945 tornen a ser alemanyes per esdevenir definitivament franceses després de la derrota del nazisme.

La Primera Guerra Mundial, coneguda també com a Gran Guerra, fa caure quatre grans imperis: l'alemany, l'otomà, el rus i l'austrohongarès. Es torna a refer el mapa

**La història és el que fa els pobles.
La nord-americana és molt curta
i la d'Europa mil·lenària, trasbalsada
per tota mena de conflictes polítics,
econòmics, religiosos i socials**

dels estats europeus impulsats per la doctrina de l'autodeterminació del president nord-americà, Woodrow Wilson (1856-1924), que arriba a Europa amb un gran vaixell carregat de cartògrafs, filòsofs i politòlegs per tal d'establir les noves fronteres nascudes de les cendres dels imperis caiguts.

El principi de la raó d'estat –inventat per la França del cardenal Richelieu (1585-1642) el segle XVII, indiferent a la moral i als interessos aliens– s'ensorra en matèria de política internacional després de la Gran Guerra. El president Wilson diu als europeus que a partir de llavors el sistema internacional ha de basar-se en l'autodeterminació ètnica i no en l'equilibri de poders. S'incorpora el principi de la seguretat col·lectiva que és reafirmat amb contundència pels presidents Franklin Roosevelt (1882-1945) i Harry Truman (1894-1972) després de 1945. La política internacional inspirada per aquest principi és d'invenió americana i, fins fa molt poc, ha funcionat sota la seva tutela.

Nacions com Estònia, Letònia i Lituània recuperen la seva sobirania i són proclamats estats. També Polònia veu complert el vell somni d'esdevenir novament un estat nació després de viure amb angoixa sota els capricis territorials dels tsars de Rússia i dels reis de Prússia. Hongria, Txecoslovàquia, Bulgària i Romania sorgeixen de les despulls de l'Imperi Austrohongarès, entrant en el mapa dels nous estats europeus. A l'origen d'aquella devastadora guerra, l'assassinat a Sarajevo de l'arxiduc d'Àus-

tria Francesc Ferran (1863-1914) –l'hereu de la corona dels Habsburg–, el 28 de juny de 1914, es forma un regne dels eslaus del sud, el que Salvador de Madariaga (1886-1978) anomena el «ventre d'Europa», i neix una monarquia que oficialment es designa com a Regne dels serbis, croates i eslovens fins el 1929, en què es converteix en Iugoslàvia. I el que comença com una noble idea per pacificar els sempre conflictius Balcans, acaba en guerres, destrucció, pobresa i odís mutus fins que el 2003 desapareix definitivament el nom de Iugoslàvia, prosseguint amb l'aparició de diverses nacions i estats que s'inicia amb la independència d'Eslovènia el 1991, alguns dels quals encara no estan del tot assentats en el mapa europeu actual.

De la mateixa manera, Irlanda aconsegueix la independència de la Gran Bretanya el 1923, després d'una llarga lluita contra la dominació britànica que encara es queda fins avui sis dels nou comtats de l'Ulster.

La Segona Guerra Mundial (1939-1945) es pot interpretar com una guerra civil europea en la que hi participaren les dues ideologies totalitàries i les democràcies britànica i nord-americana. En resulta fatídicament un nou esquinçament de les fronteres europees que, en realitat, dibuixen dues demarcacions territorials marcades per dos sistemes militars, polítics i econòmics antagònics que divideixen en dos el vell continent: l'Europa controlada pel Kremlin i la que es recupera sota el paraigües militar i econòmic dels EUA.

La realitat europea és fruit d'un tortuós trajecte per definir la identitat política i social, marcat per la lluita entre l'Església i l'Estat, entre catòlics i protestants, entre imperis dinàstics...

Així comença la Guerra Freda (1947-1991), que continua la caiguda del Mur de Berlín (1989) i les successives recuperacions de les sobirania nacional que es conquereixen en acabar la Primera Guerra Mundial. Les tres repúbliques bàltiques són simplement xuclades per la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques (URSS) mentre que bona part d'Europa Central queda controlada pel Kremlin. Dos blocs militars s'aixequen al bell mig del continent, com una amenaça preventiva però real que atemoreix a milions de ciutadans europeus durant més de dues generacions.

És al llarg de les dècades de 1940 i 1950 quan un grup d'europeus decideixen fermament dir prou a la guerra. Com diu Javier Solana (1942) en rebre el premi Carlemany a Aquisgrà el 2007, la construcció europea arranca amb la voluntat de segellar la pau entre Alemanya i França. 40 anys després ha estat la clau de volta de la reunificació pacífica del continent. A Europa, afegeix, hem estat capaços d'abandonar el vell i estèril concepte de basar la nostra seguretat en la debilitat de l'altre, mentre que ara sabem que serem forts i pròspers si els nostres veïns també ho són.

Què és el que ha fet que Europa hagi passat de ser una incubadora de guerres mundials a convertir-se en una corretja de transmissió de la pau i la democràcia? No hi ha una sola resposta. La primera podria ser la por a repetir les tragèdies del passat més immediat en què, en un període de 70 anys, França i Alemanya s'enfronten en

**Europa ha estat capaç d'abandonar
l'estèril concepte de basar la seguretat
en la debilitat de l'altre, quan hem estat
conscients que serem forts i pròspers si
els nostres veïns també ho són**

tres guerres que causen la mort de desenes de milions de soldats i civils en accions bèl·liques.

La segona és més senzilla i fa referència al dret i a la legalitat internacional, que han estat el camí que ha decidit emprendre Europa per ser una de les realitats més possibilistes i més humanistes que hi ha avui al món. La genialitat de Jean Monnet (1888-1979), Robert Schumann (1886-1963), Alcide De Gasperi (1881-1954), Paul Henri Spaak (1899-1972) i la resta de fundadors de l'embrió de la Unió Europea (UE) d'avui consisteix en estendre una mà invisible que fa possible una societat ordenada, a partir de l'interès nacional de cada país. Es crea una màquina d'alquímia política en la qual cada estat persegueix el seu interès nacional, de tal manera que quan els diferents interessos nacionals entren en la caixa màgica de la integració europea, per l'altre extrem en surti un projecte comú.

El procés ha estat llarg i feixuc. Dels sis primers membres que signen el Tractat de Roma el 1957, l'Europa de les democràcies s'ha anat eixamplant fins que avui en som 27, amb la possibilitat de què encara hi hagi cabuda per uns quants més que truquen a la porta.

El projecte ha anat de baix a dalt, fins a arribar a la xifra de 500.000.000 d'habitants que generen una quarta part del producte brut mundial. És la primera potència comercial i aporta la meitat de l'ajut mundial a la cooperació al desenvolupament. Des del punt de vista econòmic, de convivència i de llibertats, l'Europa d'avui és l'èxit

La UE és una màquina d'alquímia política que funcionarà quan els interessos nacionals entrin a la caixa màgica de la integració europea i per l'altre extrem en surti un projecte comú

més extraordinari que ha conegut la nostra vella civilització. Països com Alemanya, que ha provocat els conflictes més tenebrosos en el segle passat, ha tingut la valentia de demanar perdó i, a la vegada, ha exercitat una generositat que ha contribuït decisivament a què els fons de cohesió siguin un factor d'equilibri i prosperitat arreu del continent.

Europa s'ha construït malgrat els conflictes interns derivats dels interessos particulars dels estats que la formen i les crisis internacionals que en aquests temps precisament sembren la por i la desesperança en milions de ciutadans d'arreu del món.

S'ha de dir també que des del vessant polític i institucional, després de la macroampliació, Europa ha recuperat el seu territori tradicional, fent coincidir pràcticament l'Europa política amb la geogràfica, i ha fet possible la convivència entre cultures, llengües, religions i civilitzacions amb trets molt diferenciats.

Però totes aquestes realitats tan positives tenen uns contrapunts que podrien desfer el llarg i fructuós recorregut de més de 50 anys de pau a Europa. Tot i la situació d'incertesa que avui dia es viu, després dels resultats negatius en els referèndums francès i holandès sobre la Constitució europea (2004),¹ els desacords entre els estats potents en matèries claus o les dificultats per apro-

var un limitat pressupost comunitari, el cert és que la UE és més necessària que mai.

Pot ser pertinent recordar els cinc axiomes per definir Europa que empra George Steiner² (1929) en el seu petit assaig *La idea d'Europa* i que no són polítics ni econòmics però sí humanitzats: els cafès; el paisatge que podem recórrer, abastable i d'escala humana; els carrers i les places que porten noms d'estadistes, científics, artistes, escriptors del passat —a Dublin, fins i tot les parades d'autobús indiquen on són les cases dels poetes—; la nostra doble procedència d'Atenes i de Jerusalem; i, per acabar, el temor d'un capítol final, d'aquell famós crepuscle hegel·lià, que enfosqueix la idea i la substància d'Europa fins i tot en ple migdia. Steiner ens recorda les grandes de la nostra civilització i les seves més catastròfiques misèries. Europa ha de mirar el futur sense oblidar mai el seu passat.

Com diu Xavier Ferrer³ (1956) en el seu llibre *Viure segurs a Europa*, cada estat europeu per si sol és incapaç de fer front amb eficàcia a l'economia cada vegada més global, a la competència que ens ve inexorablement de l'Àsia, a la problemàtica i la realitat de la immigració, i també al terrorisme internacional o als problemes més actuals en els quals fa uns mesos no hi pensàvem.

Les mancances són polítiques i institucionals. La UE és

1 *Tractat pel qual s'estableix una Constitució per Europa*. Consell Europeu. Roma, 29 d'octubre de 2004.

2 STEINER, G., *La idea de Europa*. Ediciones Siruela. Madrid, 2005.

3 FERRER, X., *Viure segurs a Europa*. Dèria Editors. Barcelona, 2009.

Les mancances són polítiques i institucionals. La UE és una gegantina maquinària que funciona amb els fils molt prims, amb més voluntarietat que impuls polític

una gegantina maquinària que funciona amb els fils molt prims, amb més voluntarietat que impuls polític. Però potser no hi ha una altra forma per fer coincidir els interessos de tots els seus membres i no quedar arraconada en un món en què les solucions són globals però s'han d'aplicar localment.

Les institucions europees estan perfectament dibuixades amb la Comissió, el Parlament Europeu i les cimeres dels estats membres que es celebren com a mínim quatre vegades l'any. Però el Tractat de Lisboa (2007),⁴ que preveu una estructura jurídica per l'Europa dels 27 que abandoni el caràcter rotatori de les presidències semestral amb un president elegit per sis anys que rendeixi comptes al Parlament, no està vigent. Per tant, es podria dir que Europa viu en una interinitat constitucional que li permet funcionar però que no té la solidesa imprescindible per fer front a les problemàtiques que sorgeixen en una realitat geopolítica d'aquesta magnitud.

La UE s'assembla a un gegant amb els peus de fang. No és un sistema federal ni tampoc unitari. Funciona per directives de Brussel·les o per decisions aprovades al Parlament d'Estrasburg que no sempre són acollides favorablement pels estats membres.

La darrera ampliació ha tingut efectes molt positius per desactivar conflictes en un continent fins fa poc dividit i

històricament procliu a les confrontacions armades. Però els nous membres eren, fins fa ben poc, estats totalitaris sota el paraigües de Moscou, i serà necessària una llarga tasca de pedagogia i d'uropeisme per tal que els nous ciutadans europeus es convencin dels avantatges de pertànyer a un àmbit en què la llibertat i els interessos de tots conflueixin de forma natural.

La realitat és que la UE és una potència econòmica mundial però políticament està encara molt lluny de tenir la influència exterior dels gegants asiàtics, de Rússia i dels EUA. Per no tenir, encara no disposa ni d'una política exterior comuna.

Estats Units d'Amèrica

La història nord-americana és recent, però el seu estudi és amplíssim i plasmat en una extensa historiografia, però també amb senyals visibles en tots els estats, ciutats i carrers del país. L'escola és el centre bàsic on els alumnes aprenen la història amb totes les seves grandeses i petits detalls. Aquest meticolós coneixement històric dona un gran relleu a les institucions i a les seves funcions en la vida ordinària de la gent. Així, cada un dels darrers presidents ha constituït una fundació en la que s'emmagatzemen tots els records, escrits, llibres i altres objectes personals que es posen a disposició del gran públic per poder fer recerca sobre el seu pas per la Casa Blanca.

⁴ *Tractat de reforma institucional de la Unió Europea*. Consell Europeu. Lisboa, 19 d'octubre de 2007.

Els nord-americans tenen un estat social i una constitució democràtica que no l'han conquerit amb una revolució sinó que el porten d'Europa a la seva arribada a Amèrica

Per entendre el funcionament dels EUA com un sistema federal en acció no n'hi ha prou en passar uns dies al Districte Federal de Washington, on la democràcia americana funciona amb uns rituals gairebé sincronitzats. El poder executiu és a la Casa Blanca, el poder legislatiu a les dues cambres del Congrés que tenen la seu al Capitoli i el poder judicial al Tribunal Suprem.

Abans, cal passejar-se uns quants dies per la ciutat de Filadèlfia, llegir amb atenció els *Federalists Papers* i viatjar amb Alexis de Tocqueville (1805-1859) per les pàgines del seu llibre *De la démocratie en Amérique*,⁵ que es publicà en francès i en dos volums entre els 1835 i 1840.

Filadèlfia és el bressol de la democràcia americana, en ser la ciutat on es declara la seva independència d'Anglaterra el 1776 i on es redacta i aprova la Constitució el 1787, la més vella de les democràcies occidentals, tenint present que Anglaterra no disposa d'una constitució escrita. Passejar pels carrers de la ciutat, fundada per William Penn (1644-1718) després de rebre la franquícia del rei Carles II d'Anglaterra (1630-1685) el 1682, és com una visita al museu de la història fundacional dels EUA. Si Memphis, a l'estat de Tennessee, al bell mig del gran riu Mississippí, és la banda sonora de la història americana, Filadèlfia és la seva partitura escrita.

Penn funda una colònia basada en la llibertat religiosa i, com a bon quàquer, hi convida als seus coreligionaris an-

glesos i holandesos, els mennonites alemanys i els amish –que s'estableixen en el què encara avui és la Pennsilvània holandesa, vestint com fa dos segles i mantenint els mateixos costums, visitats com una reserva pels turistes de tot el món. L'esperit de la llibertat religiosa, cívica, comercial i política és present en els seus carrers, cementiris, edificis públics, esglésies i les voreres històriques del riu Delaware.

La campana de la Llibertat, les mansions on visquen els presidents George Washington (1732-1799), Thomas Jefferson (1743-1826), James Madison (1751-1836) i la d'un dels seus més famosos residents, Benjamin Franklin (1706-1795) –inventor, científic, editor i estadista que convertí la ciutat de Filadèlfia en el centre cultural i polític– són els signes meticulosament assenyalats del naixement polític dels EUA. Hannah Arendt (1906-1975) argumenta que la revolució americana és la més perdurable de les revolucions de l'era moderna, les que són impulsades per les esperances laiques de la Il·lustració del segle XVIII.

Els immigrants que arriben a Nova Anglaterra pertanyen a classes acomodades de la vella Europa. Quan s'estableixen en territori nord-americà creen una societat on no hi havia pobres ni rics. S'anomenen pelegrins i puritans. Però no porten només una doctrina religiosa, sinó política. Perseguits pels governs dels seus països, els puritans busquen una terra abandonada on poder viure a la seva manera i tractar a Déu en llibertat, lluny de les guer-

5 DE TOCQUEVILLE, A., *La democracia en América*. Akal. Madrid, 2007.

Els immigrants que arriben a Nova Anglaterra busquen una terra per poder viure a la seva manera, tractant Déu en llibertat, fugint de les guerres de religió europees

res religioses desfermades a Europa per la Reforma i la Contrareforma.

Per la seva part, els *Federalist Papers* són una col·lecció de 85 articles publicats en dos diaris de Nova York per convèncer de la necessitat de votar afirmativament la Constitució que es tramet als estats per a la seva ratificació a finals de 1787. L'esborrany del text constitutiu és durament criticat i, per aquesta raó, Alexander Hamilton (1755-1804) comença la publicació d'articles en els diaris *The Independent Journal* i *The New York Packet* –agrupats el 1788 en el llibre *The Federalist*⁶– per convèncer els ciutadans de Nova York que votin a favor de la Constitució, argumentant que el vell govern, tal i com existia en els articles de la Confederació, té molts defectes i que la nova Carta Magna, que estableix les branques del poder executiu, legislatiu i judicial, és la millor fórmula per garantir els ideals de la justícia i els drets individuals. Hamilton és l'autor de la majoria d'articles, signats amb el pseudònim de Publius, però també hi col·laboren James Madison i John May (1745-1829). Amb el temps, els articles s'han convertit en uns documents clàssics sobre el liberalisme constituent dels EUA i també com a primera font per a la interpretació de la Constitució per la seva càrrega explicativa de la filosofia inspiradora del federalisme americà. De fet, Jefferson diu que són el millor comentari que mai s'havia escrit sobre els principis del bon govern.

Els papers intenten resoldre un doble problema: establir un govern capaç de controlar els governants i obligar el govern a controlar-se a si mateix. És el famós principi dels *Checks and balances* o contrapesos entre els tres poders, de tal forma que cap d'ells en pugui fer un ús abusiu. També apareix, naturalment, la llibertat de premsa i d'opinió que fa que tots els poders estiguin sotmesos a la crítica dels mitjans de comunicació. Aquest principi de la llibertat l'expressa de nou Jefferson el mateix 1787, que davant dels atacs que rebia diu solemnement que «si hagués de decidir si és millor tenir un govern sense diaris o diaris sense govern, no dubtaria ni un moment per inclinar-me pel segon».

Els contrapoders estan dintre del sistema de tal manera que cap pugui alçar-se sobre els altres, i es controlin i limitin en el dia a dia. La Constitució preveu que el president sigui elegit cada quatre anys, una cambra de representants amb mandats de dos anys, un terç del Senat que es renova bianualment, un Tribunal Suprem escollit amb caràcter vitalici pel president de torn quan es produeix una baixa. Per la seva part, els estats federats tenen la seva pròpia dinàmica, les seves formes diverses d'escollir els governadors, representants i senadors i uns poders en cada estat que tenen els seus propis costums i hàbits democràtics. Així, res no pot canviar sense un ampli consens dels poders que se centralitzen en el Districte Federal de Washington però que garanteix també la dinàmica pròpia de cada estat.

6 DD.AA., *El Federalista: el debate por la unión*. Libro libre. San José, 1986.

Les dues realitats actuals tenen en comú la llibertat dels seus ciutadans, els drets humans i el mercat com a forma més adient per promoure el progrés i el creixement econòmic

Retornant a la història, la Guerra Civil (1860-1865) causa més de 600.000 morts en el camp de batalla que enfronta els unionistes comandats pel president Abraham Lincoln (1809-1865) i els confederats que abandona el general Robert Lee (1807-1870). La guerra es lliura per dos conceptes fonamentals. Lincoln vol preservar la unió de tots els estats en el sistema federal establert per la Constitució i també per alliberar l'esclavatge, com està previst en el primer article de la Carta Magna, el qual afirma que tots els homes han estat creat iguals, però que molts estats sudistes no complien. La victòria dels unionistes és clara i definitiva. Però passa més d'un segle fins que el 1965 el president Lyndon Johnson (1908-1973) signa la *Llei dels Drets Civils* que aboleix per sempre l'esclavatge. Aquest fet el recorda recentment Barack Obama (1961) en ser elegit president, afirmant que quan va néixer encara hi havia bastants estats americans on els negres no podien votar.

Finalment, com comentàvem, l'altra referència indispensable és el llibre escrit per Tocqueville, *De la démocratie en Amérique*, on reflexiona sobre com es vivia als EUA la democràcia. Tocqueville, fill d'una família de monàrquics i conservadors, té una repulsió a tot el que significa la revolució segurament fruit de tot el què va viure la seva família durant la Revolució Francesa. En el seu llibre, escrit durant una missió governamental per estudiar el sistema penitenciari dels EUA, explica com viuen els nord-americans, com respecten les institucions i les lleis,

quines són les seves preocupacions... Arribant a la conclusió que quan una majoria ha fixat el seu criteri sobre una qüestió sobren totes les discussions.

Són observacions d'un europeu ferit per les disbauxes de la Revolució Francesa i que compara amb l'estabilitat d'un país que no té «una escola filosòfica pròpia, però es pot detectar que tots els ciutadans dirigeixen les seves activitats intel·lectuals de la mateixa manera i tenen els mateixos principis. (...) Els nord-americans tenen un estat social i una constitució democràtica que no l'han conquerit amb una revolució sinó per un estat social que és el que portaren d'Europa a la seva arribada a Amèrica. (...) Els pobles democràtics tenen una afició natural per la llibertat però també tenen una semblant passió per la igualtat».

La història nord-americana està plena d'ombres i de misèries com les de qualsevol societat. Un historiador marxista com Eric Hobsbawm (1917) no té recels en afirmar que el segle XX l'han guanyat els EUA. Quan els dirigents han traspassat les ratlles contínues –com és el cas dels dos mandats del president George W. Bush (1946)– es posen en marxa els mecanismes per fer un gir inesperat i tornar als seus principis fundacionals.

La comparació entre el procés de construcció europea i el funcionament de la democràcia americana és molt ariscat. Les dues realitats actuals tenen en comú la llibertat dels seus respectius ciutadans, els drets humans, el mercat com a forma més adient per promoure el progrés i el creixement econòmic.

El que separa els dos sistemes és la història que ha portat a Europa a lliurar guerres massa freqüents entre els estats i que ara ha entrat en un procés de pau i convivència que tant de bo no s'espalli amb el retorn de vells fantasmes que ens ha portat a confrontacions doloroses i estèrils en nom dels estats, de les idees o dels interessos.

Els nord-americans no han conegut cap cop d'estat i la seva Constitució ha perdurat més de dos segles. Europa s'està fent mentre que als EUA estan molt fets i segurs, sigui quin sigui el futur que els espera. |

+ INFO

Fonts

- ▮ **DD.AA.**, *El Federalista: el debate por la unión*. Libro libre. San José, 1986.
- ▮ **DE TOCQUEVILLE, A.**, *La democracia en América*. Akal. Madrid, 2007.
- ▮ *Tractat pel qual s'estableix una Constitució per Europa*. Consell Europeu. Roma, 29 d'octubre de 2004.
- ▮ *Tractat de reforma institucional de la Unió Europea*. Consell Europeu. Lisboa, 19 d'octubre de 2007.

Llibres

FERRER, X., *Viure segurs a Europa*. Dèria Editors. Barcelona, 2009.

STEINER, G., *La idea de Europa*. Ediciones Siruela. Madrid, 2005.

BLOC

Europa, escenari per a un nou 'Estat emergent'

Eduard López | Vicesecretari general de Coordinació Interna i Acció Electoral d'Esquerra | elopez@esquerra.cat

Les properes eleccions europees arriben en un moment carregat d'ambivalències tant en l'àmbit nacional com en l'internacional. Als Països Catalans, i molt particularment al Principat, l'esgotament del model autonomista és una evidència per a sectors cada vegada més grans de l'opinió pública. Amb la negociació del sistema de finançament empantanegada per la manca de voluntat política del govern espanyol, amb l'Estatut amenaçat per una possible sentència adversa del Tribunal Constitucional i amb dificultats insalvables per a resoldre favorablement qüestions tan cabdals com la gestió de ports i aeroports o el traspàs de la xarxa de rodalies, la ciutadania té cada vegada més la sensació de trobar-se atrapada, com a col·lectivitat, en un autèntic cul-de-sac. La crisi econòmica i el qüestionament dels models de representació que afecta, d'una manera o una altra, el conjunt de les democràcies occidentals generen, però, un clima poc procliu a la sempre necessària implicació de la ciutadania en l'esfera pública.

En el pla internacional, i al costat de fets esperançadors com l'adveniment del «fenomen Obama» o els avenços dels processos de democratització en diversos punts del planeta, la crisi econòmica mundial i les dificultats polítiques per governar o, si més no, per gestionar amb cert ordre i equitat els múltiples efectes de la globalització, estan provocant una pèrdua de confiança ciutadana encara difícil de calibrar. El mateix procés de construcció

europea, amb un dèficit de legitimitat democràtica innegable, es veu en perill per aquesta situació.

En un context com l'actual, doncs, cal saludar com un esdeveniment d'efectes eminentment saludables i il·lusionadors l'acord que Esquerra ha estat capaç de bastir amb diverses forces

polítiques per concórrer conjuntament als comicis del 7 de juny. Que el Bloque Nacionalista Galego, Aralar, Els Verds, Eusko Alkartasuna, Chunta Aragonesista i Entesa per Mallorca participin en la llista encapçalada per Oriol Junqueiras és una notícia d'un calat polític evident. I és que no s'escapa a ningú la importància que té que, per primer cop des que se celebren eleccions europees a l'Estat espanyol, el 1987, les esquerres nacionals dels Països Catalans, Galícia i el País Basc hagin articulat una proposta electoral conjunta, oberta amb generositat a altres opcions, per tal d'actuar coordinadament a les institucions continentals.

L'aposta d'Esquerra, i de la coalició «Europa dels Pobles-Verds» passa per la defensa d'una Europa plural i respectuosa amb la seva diversitat cultural i lingüística, l'aprofundiment en un model social que actualitzi i enforteixi les conquestes aconseguides pels vells estats de benestar i l'impuls de polítiques de modernització ambiental. Això, a més, a partir d'una permanent exigència democràtica que comenci pel reconeixement del dret dels pobles a decidir el seu futur i, en el cas de la nació catalana, a actuar progressivament com el que ja comença a ser, un Estat emergent. |

FÒRUM

esquerra

seu nacional

Oriol Junqueras

«La prioritat ha de ser que ens reconegui Europa no pas Espanya»

Una conversa amb Marta Rovira

Sergi Sol | Moderador

David Campos | Fotògraf

VISTA PRÈVIA

«**Política o pallassades**». Sota aquest títol tant contundent, la periodista Esther Vera reflexionava sobre la construcció d'Europa a l'*Avui* el divendres 8 de maig. I és que Vera, diu les coses pel seu nom: «Europa s'ha construït a cops de crisi i aquesta que estem vivint podria ser una nova oportunitat d'impuls o una ocasió perduda si ens quedem paralizats per la por i el conservadorisme. Podem triar fer política o pallassades». Marta Rovira (Vic, 1977) i Oriol Junqueras (Barcelona, 1969) aposten per la política. Rovira des de la Secretaria General de l'Aliança Lliure Europea i com a responsable de la política internacional d'Esquerra. I Junqueras assumint el compromís de ser la veu de les esquerres nacionals al Parlament Europeu encapçalant la candidatura «Europa dels Pobles – Verds». Ambdós, comparteixen la joventut però, sobretot, el treball incansable per construir una Europa més justa i més lliure.

Sergi Sol: Amb la proximitat de les eleccions al Parlament Europeu, com veieu Europa?

Marta Rovira: Vivim una crisi econòmica global que caldrà veure com la UE és capaç d'afrontar. Però no hem d'oblidar que també hi ha una crisi en el model de construcció d'Europa. Una paràlisi i una crisi institucional evidents. Assistim a un moment d'estancament important davant el nou Tractat de Lisboa.

Oriol Junqueras: La clau és que Europa, des d'un punt de vista d'instrument econòmic, només fa política monetària i aquesta no serveix davant de la crisi, perquè ja hem esgotat pràcticament el marge de baixar els tipus d'interès. L'altra instrument és la política fiscal que els estats no volen cedir de cap manera a Europa. De manera que Europa, com a institució comuna, queda desarmada davant la crisi. Així tenim que han consumit la política monetària fins a fer-la inservible davant de la crisi, i com dèiem la fiscal està en mans dels estats. Per això els catalans necessitem constituir-nos en Estat. Per poder fer la nostra

Rovira: Vivim una crisi econòmica global que caldrà veure com la UE és capaç d'afrontar. Però no hem d'oblidar que també hi ha una crisi en el model de construcció d'Europa

pròpia política fiscal i acabar amb el llast del dèficit econòmic que pateix el país.

Sergi Sol: Però no sembla que el Tractat de Lisboa –nou text adoptat pel Consell de la Unió Europea davant la fallida del Tractat de Roma– modifiqui aquells eixos que van portar Esquerra a votar en contra la Constitució Europea.

Marta Rovira: A nivell institucional, vulguem o no, vivim un moment crític. Tenim una Europa institucional de 15 Estats membres i una Europea real de 27. És un moment crític des del punt de l'eficàcia i eficiència burocràtica i administrativa, i això pot minvar la democràcia i la representació. De fet, la Unió Europea no és un procés culminat sinó en construcció, en permanent construcció diria jo, i en aquest sentit podríem dir que està en crisi constant. I de moments crítics n'hi hauran cada vegada que s'hagi d'integrar un nou Estat membre i que hi hagi d' haver una nova adaptació institucional. És la crisi de creixement i de construcció constant, i és en positiu. M'explico, que un Estat membre no ratifiqui el Tractat de Lisboa no ha de ser dramàtic, sinó que forma part del procés de construcció i integració europeu, que com no podia ser d'altra manera és democràtic. El no al Tractat de Lisboa és una oportunitat per incorporar al Tractat aquells aspectes que el facin més representatiu per a tots els ciutadans i ciutadanes.

Oriol Junqueras: I mai no s'ha de confondre aquest no amb el dels euroescèptics. Perquè sempre s'intenta, per generar confusió, fer creure que dir no a la Constitució Europea és dir no a Europa. De cap manera. És difícil que ningú cregui més en Europa que el catalanisme, i en particular Esquerra. I es va votar no lògicament perquè aquesta Constitució no avançava en el camí de dotar de poder polític i econòmic a les regions. Dir que no al Tractat de Lisboa no és dir que no a Europa, sinó que és dir que volem una Europa diferent, que volem fer Europa més nostra, que ens representi. En aquest sentit, cal dir que sempre defensarem un procés de construcció transparent, democràtic i participatiu. I ens oposem als processos de construcció que són opacs, amb objectius poc clars, com ho va ser la «Convenció per al futur d'Europa» del Sr. Giscard d'Estaing, que va portar a l'aprovació del Tractat Constitucional, quan ningú li ho havia demanat clarament.

Marta Rovira: Evidentment, a dia d'avui el procés de construcció no és transparent, no és conegut per la ciutadania i això genera desconfiança i inseguretat. Aquest procés genera l'Europa dels il·lustrats, però no l'Europa dels ciutadans i ciutadanes. Llavors no és d'estranyar que fracassin iniciatives com el Tractat Constitucional. Hi ha un altre aspecte que hem de tenir en compte. I és que per participar en el procés de construcció europea has d'existir com a Estat. Tan de bo nosaltres fóssim un

Junqueras: Dir que no al Tractat de Lisboa no és dir que no a Europa, sinó que és dir que volem una Europa diferent, que volem fer Europa més nostra, que ens representi

Estat i poguéssim dir la nostra en aquest procés de construcció europea; però de moment, el procés ens deixa sense veu.

Oriol Junqueras: Com ja apuntàvem anteriorment, davant d'aquesta crisi que ens colpeja, ara més que mai necessitem ser un Estat. La millor eina econòmica contra aquesta crisi no la té Europa. És la política fiscal i aquesta la tenen els estats. I l'Estat espanyol nega serveis per dalt a Europa i en nega per baix als Països Catalans. Això limita, i molt, el marge de maniobra d'Europa. Sotmet les decisions europees als capricis dels estats i trasllada la sensació que les institucions europees no són útils. I això ens arma de raons per voler ser independents, ser un Estat més de la Unió per poder intervenir i disposar de mitjans útils.

Marta Rovira: Qualsevol estancament del procés de construcció de la Unió Europea, s'ha de veure també com una oportunitat per fer sentir la nostra veu dient com volem que es construeixi Europa. Si nosaltres vam votar que no a la Constitució Europea ho hem d'aprofitar per dir el model d'Europa que propugnem. I mentre no siquem un Estat ens cal defensar una Europa més democràtica, que permeti a les nacions sense Estat poder-hi intervenir.

Sergi Sol: De vegades el catalanisme no mira a Europa com una fugida endavant? És a dir, reclamem una oficiali-

Rovira: Per participar en el procés de construcció europea has d'existir com a Estat

tat de la llengua que no tenim a Espanya. Intentem saltar-nos Espanya i després ens trobem que Europa ens diu que primer ens han de reconèixer a Espanya.

Oriol Junqueras: Bé, però això si volguéssim ser espanyols. Però com que nosaltres no volem ser espanyols sinó un Estat independent... Per tant, la nostra prioritat no ha de ser que Espanya ens reconegui sinó que ens reconegui Europa. De fet, allò que té sentit és que reivindicuem ser reconeguts allí on ens sentim còmodes, no allí on no ens hi sentim. També és una evidència històrica que és més fàcil de trobar a Europa una sensibilitat democràtica, malgrat els seus dèficits i mancances; però aquests són immensament superiors a Espanya. Per tant, té més sentit postular-nos a Europa que no pas procurar-nos un reconeixement a Espanya que no té cap voluntat. Si és una fugida cap endavant té tot el sentit del món.

Marta Rovira: Pel que fa a la llengua hem de seguir insistint en el nombre de parlants que som. Si ho comparem amb el castellà, l'anglès, el francès o l'alemany, som pocs. Però pel pes demogràfic, i per la projecció cultural i consum ens situem a Europa gairebé darrere d'aquestes llengües. I això ho hem de fer valer. No ens val l'argument que esgrimeixen els que no s'han mirat les dades i que diuen estar en contra de l'oficialització de la llengua catalana a Europa. Qui diu que el català és una llengua minoritària a Europa, és que no sap en quina realitat viu.

Oriol Junqueras: Espanya només té una llengua oficial. I no n'hi ha cap que sigui oficial que sigui menys parlada que la nostra. Però, en canvi, Europa té moltíssimes llengües oficials menys parlades que la nostra. Però són llengües oficials als seus estats. El maltès o el gaèlic són oficials i tot i el seu petit pes demogràfic ho són perquè tenen estats al darrere. Però també són llengües menys parlades que el català, el danès, el finès o el suec. És que som la desena llengua més parlada de la Unió i a la Unió hi ha 23 llengües oficials!

Sergi Sol: Què significa ser una llengua oficial de la Unió Europea?

Marta Rovira: De fet es parla de llengües de treball. Són les llengües vàlides de treball al si de les institucions de la Unió Europea. I són 23. El català també ha de ser una llengua de treball.

Oriol Junqueras: Això vol dir que al Parlament Europeu podria parlar en maltès. O txec, o eslovac o eslovè, gaèlic... però no es pot parlar en català.

Marta Rovira: Per tant, no estem demanant l'oficialitat d'una llengua minoritària. No pas, sinó que demanem l'oficialització d'una llengua que té un pes demogràfic i cultural molt important a nivell europeu. I que és una llengua de mercat.

Junqueras: La millor eina econòmica contra aquesta crisi no la té Europa. És la política fiscal i aquesta la tenen els estats

Oriol Junqueras: Així és que fixem-nos si n'és d'important ser un Estat a la Unió Europea, que si un bon dia Andorra entrés a la Unió Europea aleshores el català seria automàticament llengua oficial de la Unió. Així que si ets un Estat, encara que només representis a uns poc milers de persones, tens un drets i la teva llengua és reconeguda. Però si no ets un Estat, per molts milions de persones que representis, no tens drets i la teva llengua no és oficial. Es demostra que Europa és una realitat estatista per sobre dels drets dels seus ciutadans. La ciutadania europea està representada a Europa de forma molt mediatitzada pels estats.

Marta Rovira: I això enllaça amb la idea de reclamar que el Parlament Europeu tingui molt més pes en el si de la Unió. Perquè és allí on estan representats els ciutadans. El pes del Parlament Europeu és encara insuficient i té una capacitat de codecisió en poques matèries.

Sergi Sol: La coalició «l'Europa dels Pobles-Verds», que encapçala Esquerra, aglutina el ventall d'organitzacions polítiques més ampli que mai s'ha pogut presentar des de la vessant de les esquerres independentistes de les nacions peninsulars sense Estat. Per si fos poc, és una coalició en què tots els seus integrants van coincidir a rebutjar la proposta de Constitució Europea dels estats. I, a l'inrevés, els partits nacionalistes de centredreta (CiU i PNV) que van dir Sí a la Constitució Europea també van plegats.

Marta Rovira: Excepte el seu cap de llista, que es devia equivocar, he, he. Seriosament, s'ha produït una reordenació de les coalicions electorals que ha clarificat i molt l'espai electoral de cadascú. L'Europa dels Pobles-Verds capitalitza els moviments d'esquerres i sobiranistes. Excepte els que estan il·legalitzats per una llei que va ser votada per Convergència i Unió. Precisament en això també coincidim tots els membres de la coalició, que tots per conviccions democràtiques vam votar en contra de la Llei de partits que van perpetrar el PP i el PSOE.

Oriol Junqueras: Jo estic especialment content i ufanós d'encapçalar una coalició d'aquestes característiques. És molt important la incorporació d'Aralar, però és molt significatiu, a més, el pas que ha fet el BNG, que s'ha replantejat la seva estratègia. A més, el BNG ha pres la decisió de deixar la coalició amb CiU i el PNV i sumar-se a la nostra amb l'aval d'un 95% del seu Consell Nacional. Això demostra que la seva militància està absolutament convençuda que calia canviar de socis i retornar al seu espai natural que és, precisament, on ha obtingut els seus millors resultats amb un discurs d'esquerres i sobiranista.

Sergi Sol: Pel que fa als Països Catalans també hi participa la coalició Entesa per Mallorca i sembla que finalment el PSM en resta al marge però donant-hi un suport extern.

Oriol Junqueras: Efectivament. I això té una explicació.

Rovira: Qui diu que el català és una llengua minoritària a Europea, és que no sap en quina realitat viu

L'Entesa per Mallorca participa d'una estratègia comuna, que és la unitat de les forces d'esquerra i sobiranistes de les Illes. Aquesta coalició a les europees no pot ser un punt i a part. Ha de tenir continuïtat a les eleccions al Parlament de les Illes. Jo en sóc un dels màxims defensors, d'aquest posicionament, crec que és necessari perquè el més important és enfortir l'espai de l'esquerra nacional a les Illes. L'aposta de coalició unitària dels partits de les Illes ha de ser a llarg termini. El que no fora bo és un ús puntual d'una coalició per a unes determinades eleccions, en detriment d'una aposta més ambiciosa a les Illes de caràcter unitari en el futur. La coalició ha de ser forta a les Illes, no en funció d'una contesa electoral concreta. En qualsevol cas, espero que el PSM aposti per l'esquerra nacional a les eleccions del Parlament de les Illes.

Sergi Sol: Insistim en la idea d'avançar per l'esquerra i reafirmem la condició d'esquerres en una coalició que, a més de ser clarament sobiranista, accentua el seu perfil d'esquerres. Però cal explicar per quin motiu això és determinant a Europa.

Oriol Junqueras: A Europa es va rebutjar l'ampliació draconiana de la jornada laboral perquè una majoria progressista s'hi va oposar. Ara però, només cal veure el rebuig del Parlament Europeu a ampliar el permís de maternitat a 20 setmanes, així com que el permís de paternitat fos obligatori. Això demostra que el 7 de juny no podem

fallar, com a catalans i com a gent progressista. Els grups liberal i popular de l'eurocambra, que disposen de majoria, acaben de votar tornar el text de la proposta a la Comissió Europea. Aquest és un exemple més de la necessitat que la societat catalana comenci a prendre consciència de la importància de ser presents al Parlament Europeu. Els catalans no ens podem permetre que el segon candidat més votat torni a ser un personatge tan poc amic dels interessos de les classes populars del nostre país, com és el senyor Vidal Quadras. I no cal oblidar que tant CiU com el PP formen part dels grups parlamentaris que han rebutjat l'ampliació d'aquesta mesura social que pretenia homogeneïtzar els permisos de maternitat i de paternitat dels estats membres.

Marta Rovira: A mi també m'agradaria destacar que som a l'Any europeu de la creativitat i la innovació. I això no només és una efemèride. Crec que en certa manera simbolitza un canvi d'època.

Oriol Junqueras: Sóc professor d'Universitat i això em fa estar absolutament convençut de la importància de la recerca, la creativitat i la innovació. Són valors determinants per construir Europa. Sovint s'ha afirmat que Europa es fonamenta precisament en això, en la idea d'experiment, també pel que fa a la Revolució Industrial i postindustrial, configurant-se com a societat a partir de la innovació i la creativitat. I ha de seguir sent així, per construir una soci-

Junqueras: És que som la desena llengua més parlada de la Unió i a la Unió hi ha 23 llengües oficials!

etat avançada i pròspera i un món millor. Des del convenciment ideològic i per la meua trajectòria personal, però també perquè crec que el nostre país s'ha de fer fort en aquests valors i avançar.

Marta Rovira: I això ens portarà a un canvi de model de productivitat? Cap a la societat del coneixement?

Oriol Junqueras: Tant de bo! Encara que també és evident que no podem renunciar als que han estat els nostres sectors econòmics tradicionals, alguns dels quals avui estan patint molt. I els hi hem de donar viabilitat i sortida. No podem sacrificar alegrement alguns dels sectors econòmics tradicionals als Països Catalans, com la indústria, que segueix sent el factor més important de qualsevol economia. Per tant, hem de donar continuïtat a molts dels nostres sectors econòmics tradicionals i al mateix temps anar preparant aquest trànsit cap a una societat postindustrial basada en el coneixement. Però sense experiments arriscats. No podem caure en adoptar, en nom del medi ambient, disposicions antiindustrialistes. Hem de saber preservar el medi sense malbaratar aquest potent sector.

Sergi Sol: Per exemple?

Oriol Junqueras: Hi ha aplicacions de tipus ambiental que impossibiliten la continuïtat d'alguns sectors industrials. Perquè els nivells d'exigència per la depuració d'ai-

Rovira: Cal reclamar que el Parlament Europeu tingui molt més pes perquè és allí on estan representats els ciutadans

gües són molt més rigorosos aquí que a qualsevol altre comunitat de l'Estat espanyol. De manera que això acaba afavorint la deslocalització de les nostres empreses, perquè els costos que els comporta treballar aquí són insuportables, i això empobreix la nostra economia. També pel que fa a les directives de purins de les nostres granges, que nosaltres aplicarem de forma íntegra i molt exigent i altres no ho faran. I això posa en risc les granges catalanes, la continuïtat de moltes explotacions ramaderes i la conseqüència és que molts ramaders aniran a l'atur i que encara collarem més un sector com l'agrícola que ja està prou amenaçat.

Marta Rovira: També ens hauríem de plantejar què ha de ser Europa. Perquè som l'Europa dels 27 i es planteja una ampliació a partir de dos països que truquen a la porta que són Turquia, amb tot el debat que arrossega, i l'altre és Croàcia. Nosaltres, com a futur Estat europeu, hem de definir la nostra posició també com a candidats a ampliar la Unió Europea des de dins. Nosaltres apostem per un cert protocol, de respecte a la democràcia i els drets humans. Ens cal determinar quina és la nostra posició, perquè precisament també aspirem a ampliar la Unió però des de dins.

Oriol Junqueras: Turquia es troba en el límit geogràfic i polític d'allò que és acceptable per Europa, en un extrem limitrof. I això obliga a plantejar, perquè és un exem-

Junqueras: Si no ets un Estat, per molts milions de persones que representis no tens drets

ple que ho il·lustra molt bé, la dificultat de definir la frontera geogràfica i política de la Unió. S'hi integra Turquia, per què? Perquè té un tros del seu país que és part del continent europeu? O bé perquè ens interessa demostrar que podem integrar un gran Estat de majoria musulmana i democràtica i d'aquesta manera donar un exemple al conjunt del món? Per què l'integrem? Queda clar que el límit no és geogràfic, perquè aleshores no hauríem acceptat a Xipre. I probablement tampoc no tindrem dubtes a l'hora d'acceptar a Geòrgia i a Armènia, que com Xipre també són Àsia. Però què passarà amb Azerbaidjan? No estarà gens clar que li haguem de dir que sí. Però si diem que sí perquè els hi hem dit que sí a Geòrgia i Armènia, què passarà quan ho demani el Líban o Síria? O fins i tot l'Iran? En algun moment caldrà posar el límit.

Marta Rovira: Creus que Turquia entraria posant com a límit el respecte als drets humans?

Oriol Junqueras: De fet, seria molt positiu que el condicionament de la Unió exigint el màxim respecte pels drets humans fos el condicionament per entrar i això fes que Turquia respectés els drets humans per tal de poder-hi entrar.

Sergi Sol: Tot i així, Grècia segueix sense acceptar l'entrada de Turquia i té dret de veto.

Marta Rovira: Efectivament, és veritat, l'entrada de

nous països s'ha de fer per unanimitat. I Turquia respecte el Kurdistan i els kurds no practica una política d'impeccable factura democràtica.

Oriol Junqueras: Però la millor garantia pels kurds és formar part de la Unió Europea. La situació és molt complexa. Hi ha pros i contres. Però no crec que Europea tingui una posició unànime ni una política clara respecte Turquia. Potser caldria començar per establir un protocol amb Turquia. Un altre factor seria el pes brutal que tindria en les institucions de la Unió a causa del seu pes demogràfic. Fins i tot en pocs anys podria arribar a ser l'Estat amb més representants al Parlament Europeu, el que tingués més pes a la Unió. És que Turquia ja té 72 milions d'habitants! També podríem plantejar per quin motiu volem Turquia a la Unió i no el Marroc.

Sergi Sol: Probablement perquè el Marroc és Àfrica, la porta d'Àfrica. Pel que fa a Turquia, cal dir que és un Estat laic i que va patir un procés de transformació amb Atatürk que el va modernitzar i diferenciar clarament de la resta del món musulmà.

Oriol Junqueras: Però amb un govern islamista. Un país que no respectés els drets humans i no fos demòcrata no pot estar a la Unió Europea

Sergi Sol: Turquia té un govern escollit per sufragi uni-

Junqueras: Hem de donar continuïtat als nostres sectors econòmics tradicionals i al mateix temps transitar cap a una societat postindustrial basada en el coneixement

versal. Si, posem per un cas, a Àustria guanyés un partit xenòfob d'extrema dreta no crec pas que ningú plantejés fer-lo fora de la Unió Europea.

Oriol Junqueras: Bé, en qualsevol cas és un problema, un problema de límits. Perquè també acabarà passant que Rússia trucarà a la porta. Acceptarem 200 milions de russos? Seria un exemple democràtic de gran abast que Turquia entrés a la Unió Europea, certament. A més d'un cop d'efecte davant el món islàmic. I, sense menystenir, que es tractaria d'un aliat molt important a la zona. I també en reconeixement als esforços que ha fet Turquia per democratitzar-se. Però l'entrada de Turquia té una dimensió que transcendeix per la seva importància a les incorporacions de nous estats com les que hem viscut fins ara. Suposaria tenir frontera amb l'Iraq o Síria.

Marta Rovira: Hauriem de parlar de la possibilitat d'ampliació interna de la UE. Aquella ampliació que s'hauria d'aplicar als nous estats que sorgeixin provinents d'un procés d'independència d'una regió d'un Estat membre que ja pertany a la UE. Jurídicament es podria dir que subrogaríem o succeiríem l'Estat espanyol en l'àmbit de la UE que correspondria als Països Catalans.

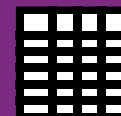
Sergi Sol: I això està previst en algun dels tractats?

Marta Rovira: No està previst, però tampoc està pro-

hibit.

Oriol Junqueras: Un dels partits polítics que ha estudiat i avançat més en aquests temes és l'SNP, sobretot a través d'un dels seus eurodiputats, que malauradament ens va deixar fa poc, el Neil Mc Cormick, jurista escocès que va treballar per fonamentar la base jurídica de l'ampliació interna a la UE, amb el suport polític de l'ALE, teoria que haurem de continuar treballant i fonamentant. I és que l'ALE, l'Aliança Lliure Europea, és l'únic partit polític europeu capaç de mantenir i defensar aquests postulats al Parlament Europeu. |

FULL DE CÀLCUL

Els espais euroregionals. Una opció per a l'espai català-valencià-balear

Pau Caparrós* | paucaparrós@iivee.org

VISTA PRÈVIA

Des que Benvingut Oliver (1836-1912) anomena per primera vegada a la nostra nació complerta Països Catalans (1876), el debat entre els defensors i els contraris a la unitat econòmica, social, cultural, lingüística i fins i tot històrica del Principat, el País Valencià, les Illes Balears i la Catalunya Nord no ha conclòs. Una discussió que ha entrat en una nova dimensió amb l'impuls de les euroregions per part de la UE. Saber aprofitar el nou context és a les nostres mans. Perquè Europa és la nova terra d'oportunitats.

L'Europa de les euroregions ha aportat al projecte de construcció nacional dels Països Catalans una renovada perspectiva que ha situat l'economia, les infraestructures i altres qüestions relatives a l'organització territorial com ara la dels grans espais urbans europeus, en el centre de l'interès i reflexió. No debades, l'espai geogràfic català-valencià-balear es troba situat en una zona estratègica per a Europa, conegut com a arc Mediterrani o Euroregió de l'Arc Mediterrani (Euram). Aquest espai econòmic i sobretot de comunicació amb Europa que puja des del sud d'Alacant fins passar els Pirineus existeix des de fa molts segles, des de la construcció de la Via Augusta durant l'Imperi Romà (27 aC – 476 dC), passant per la pròpia dinàmica d'assentament en el territori de les poblacions arribades amb Jaume I (1208-1276) o la construcció de la primera autopista de peatge a l'Estat espanyol, l'actual AP-7. Però ha estat en la darrera època que la seua potencialitat i adequació als plans europeus ha dotat al

* Sociòleg i coordinador de l'Institut Ignasi Villalonga d'Economia i Empresa al País Valencià

Les euroregions són territoris amb intercanvi comercial mutu intens, una interdependència estructural i una tradició fins i tot d'elements d'ordre històric o cultural comuns

debat sobre l'arc Mediterrani d'un component que fa possible pensar en un interès real sobre aquest espai col·lectiu no tan sols des de l'aspecte cultural i identitari –on no hi participen tots els sectors socioeconòmics– sinó des de la perspectiva econòmica i social.

Des de la seua creació, la Unió Europea (UE) ha parlat de regions per referir-se als espais interiors dels estats francès, espanyol, anglès, alemany... Però un concepte diferent d'espai regional europeu ha anat configurant-s'hi a poc a poc, en part gràcies a la revelació d'una realitat intrínseca a tots els grans països europeus que integren la UE abans de la caiguda del sistema socialista de l'Europa de l'Est. També ací apareixen nous espais regionals, com a Hongria i Romania i sobretot amb la desintegració de Iugoslàvia. Però, a l'Estat espanyol, eixes regions són realitats nacionals –i també econòmiques– de sistemes urbans organitzats que gràcies a la pròpia dinàmica europea han esdevingut espais euroregionals sobre els que la UE esdevé la principal interessada en desplegar polítiques de suport a les infraestructures.

També cal dir que la generalització del terme «arc Mediterrani» per parlar de debats econòmics i empresarials a València o Barcelona, ens situa en una discussió més global, la de la mundialització dels mercats i la necessitat de crear estratègies de cooperació econòmica entre territoris pròxims. En són un bon exemple les opinions sobre un front portuari València-Barcelona per competir per les mercaderies asiàtiques front a l'eix del nord d'Europa. I és

que tant a Catalunya com al País Valencià es concentra bona part de l'increment demogràfic –per treball o residència– que s'ha produït al conjunt de l'Estat, i és també ací on fa anys que la crisi industrial, i ara la de la construcció, ha fet majors les necessitats de finançament de grans projectes públics –o bé per finançar el sector de l'espectacle i el turisme de ciutats com és el cas de València o per reparar i modernitzar una xarxa ferroviària antiga en el cas de Barcelona.

Per tant, aprofitar l'espai de les euroregions és important per encetar una col·laboració que tracte els temes relatius a l'actualitat econòmica i social, a les necessitats de la societat civil, i entre elles la qüestió de la identitat. Els Països Catalans s'han convertit així en l'Euram perquè, tot i que aquesta inclogui altres regions, el nucli definitiu i imprescindible per fer-la efectiva és la connexió València-Barcelona.

L'Europa de les regions

En el context del procés de construcció europea, en què l'Estat espanyol hi entra com a membre de ple dret el 1986 juntament amb Portugal, s'ha produït la visualització econòmica i territorial de l'Euram dins la lògica creació de les regions a Europa, com diu Rafael Ninyoles

Amb l'euro les àrees econòmiques deixen de ser estatals. Es superen les fronteres i es visualitzen les regions i les nacions sense estat. Els Països Catalans s'han convertit en l'Euram

(1943), sociòleg i lingüista valencià.¹ En la creació de l'Europa de les regions, es defineix les euroregions com una mena d'estructura de cooperació entre els estats a través de dos o més territoris localitzats a diferents estats europeus.² Amb aquest terme també s'identifica un determinat tipus específic de cooperació transfronterera en què per a la UE s'han de localitzar els debats de les infraestructures. En el cas de l'Euram, les relacions entre Perpinyà i les ciutats de Girona o Figueres estan complint una funció de connexió europea de les xarxes de comunicació terrestre que serà imprescindible per enllaçar les dues riberes del Mediterrani i, sobretot, la del sud amb el nord d'Europa.

No obstant, l'espai euroregional no compta ni amb la capacitat legislativa suficient ni amb el poder econòmic necessari més enllà del paper de les autoritats locals. En el cas de l'eix Perpinyà-Girona, del que depenen en bona mesura les connexions terrestres amb tota Europa, tant de Catalunya com del País Valencià, el paper de les administracions catalanes i valencianes passa necessàriament pel Ministeri de Foment espanyol.

Amb la implantació de l'euro les àrees econòmiques deixen de ser estrictament estatals. Grans empreses,

cambres de comerç, patronals o simples associacions d'emprenedors duen a terme estratègies per traure el màxim profit de la nova situació i per evitar sucumbir en un mercat interior ple de noves potencialitats: la UE. La creació de l'Euram com a regió econòmica europea és en el context actual més possible, per diverses raons tècniques referides tant a la pròpia interdependència de l'àrea, des del punt de vista productiu, com a la possible futura configuració de l'estructura administrativa de la UE. Una dimensió adequada per a les regions europees del futur se situa en l'entorn dels 10.000.000 d'habitants. Són regions amb intercanvi comercial mutu intens, una interdependència estructural, i una tradició, fins i tot d'elements d'ordre històric o cultural, comuns. Eixa també és la característica fonamental d'altres euroregions, de les més de 50 que en aquest moment existeixen a la UE, amb majors o menors competències, depenent dels casos. La Ems Dollart Region, a la frontera nord entre Alemanya i Holanda, treballa des de fa anys amb diferents competències entre les quals es troba un parc de bombers conjunt o diferents sistemes de comunicació integrats entre les dues comunitats.

S'ha explicat i escrit en diverses ocasions que la creació de la UE, i el seu recorregut fins a l'actual ampliació als països de l'Est, ha superat les fronteres administratives estatals i ha permès la visualització de les regions i, en gran part dels casos, de les seues nacions sense Estat. Però aquest, ha estat un procés lligat a la globalització

¹ NINYOLES, R., *El País Valencià a l'eix Mediterrani*. L'Eixam Edicions. València, 1992.

² *Evaluation of cross-border activities in the European Union*. Landesinstitut für Gesundheit und Arbeit des Landes Nordrhein-Westfalen. 2007.

L'estructura de cooperació territorial de les euroregions s'ha d'aprofitar per tractar temes com l'actualitat socioeconòmica, les necessitats de la societat civil, i també la qüestió de la identitat

i a l'aparició d'escales globals i alhora locals. La mundialització de l'economia capitalista, la desaparició a finals de la dècada de 1980 del bloc soviètic i, més important encara, l'entrada el 1995 de la Xina a l'Organització Mundial del Comerç, han estat els condicionants que han fet ampliar el projecte europeu i han donat sentit a la creació de les polítiques comunes en matèria econòmica, agrícola, industrial, turística... I és en aquest context en el que l'economia espanyola aprofita la seua posició de membre comunitari més o menys recent per viure un creixement sense precedents en la història moderna de l'Estat. La celebració del 1992 va centrar les activitats a Barcelona, Madrid i Sevilla, tot i que ja sabem que aquestes dues darreres ciutats es van coordinar per redistribuir l'efecte «centre» que els Jocs Olímpics pogueren tenir. Fet i fet, el primer tren d'alta velocitat es construeix de Madrid a Sevilla, quedant assentat així el model sobre el que s'empren les grans obres d'infraestructures posteriors en el període de creixement. De 1995 fins el 2008, el període en què major ritme de creixement ha tingut el Producte Interior Brut de l'Estat –del 3% i 4% anuals en els millors moments–, s'ha definit el model de creixement i d'inversió de les infraestructures necessàries; les ciutats han crescut i creat el seu espai vital de relacions econòmiques; i el que potser és més important de tot, la població ha crescut vora un 10%, concentrant-se sobretot a la franja litoral, est del Mediterrani peninsular o, si es prefeix, a Catalunya i el País Valencià.

La reubicació de l'espai central del Mediterrani occidental a les darreries del segle XX és el resultat d'un procés iniciat a finals de la dècada de 1970, a escala econòmica de l'Estat espanyol, europea i mundial, que ha instaurat la globalització i per tant reordenat els espais locals i els territoris per la ubicació de la «nova economia». L'arc Mediterrani o, més concretament, l'espai urbà i econòmic format al voltant de les dues metròpolis més importants del sud europeu occidental –Barcelona i València, és un d'aquests espais centrals.

L'eix València-Barcelona, el motor de l'Euram

El paper de València i Barcelona és de vital importància en la configuració de l'Euram. Amb independència del diferent abast regional de les propostes que sobre l'arc Mediterrani s'han posat damunt de la taula –incloure o no Aragó, Tolosa de Llenguadoc...–, totes haurien d'incloure el principal eix econòmic d'aquesta euroregió, el format per Barcelona i València. Les dues representen els actius més importants en termes econòmics i demogràfics, els pols més representatius en matèria de tràfec portuari o d'intercanvis comercials, i hi hauríem d'afegir la representació de la identitat lingüística del català com a element simbòlic fonamental.

Per parlar de l'activitat portuària, València i Barcelona representen un front marítim que, com en el cas dels es-

València i Barcelona representen els actius més importants en termes econòmics, demogràfics i de representació de la identitat lingüística catalana com a element simbòlic fonamental

pais euroregionals, també ha aconseguit situar-se en un nou context, gràcies sobretot al canal de Suez i el desenvolupament de la globalització econòmica. Els ports de València i Barcelona són els més importants de la península Ibèrica i, llevat del port d'Algesires –que es dedica fonamentalment al trànsit de contenidors en ruta des de l'Atlàntic al Mediterrani– el front marítim del Mediterrani concentra la gran majoria de les exportacions i importacions de mercaderies –veure taula 1.

Amb l'increment de la producció asiàtica, la ruta marítima que des d'Àsia utilitza el Canal de Suez per arribar a Europa planteja una alternativa a la que ha estat, i ho continua sent, la principal porta d'entrada a Europa: el front marítim del nord, amb ports com els d'Hamburg, Rotterdam, Anvers... Tot i l'augment de l'activitat dels ports de València o de Barcelona, aquests no disposen de les mateixes infraestructures que els ports del nord, ja que pel moviment de tota aquesta mercaderia és necessari tenir a disposició una xarxa ferroviària i viària molt potent i molt lligada a l'activitat del port. Xarxa de la que no disposa, almenys amb l'adequació necessària, el front portuari del Mediterrani. Tot i així, existeixen moltes oportunitats des del punt de vista de la col·laboració portuària entre València i Barcelona per establir fórmules conjuntes que els permeten de competir amb el front nord-europeu i fer-se un lloc com a porta d'entrada a Europa, més enllà de la competència natural per atraure activitat entre les dues ciutats. De fet, aquesta col·laboració en matèria

TAULA 1. TRÀFEC D'EXPORTACIÓ I IMPORTACIÓ A L'ESTAT ESPANYOL. FEBRER 2009 (EN TEUS*)

	Nombre de contenidors
València	131.234
Barcelona	79.521
Bilbao	31.652
Badia d'Algesires	8.086

Font: Puertos del Estado, febrer 2009

* TEU: Sigles de Twenty-Foot Equivalent Unit. Mesura de quantitat de mercaderies carregades en contenidors en l'àmbit de l'economia portuària

L'espai euroregional no compta ni amb la capacitat legislativa suficient ni amb el poder econòmic necessari més enllà del paper de les autoritats locals

portuària ja s'està portant a terme. I prova d'això són projectes com el del lobby Ferrmed, que impulsa el projecte per a la construcció d'una xarxa ferroviària d'abast trans-europeu per al transport de mercaderies que pugui unir els principals ports del Mediterrani occidental, un projecte en el que a més de la participació dels ports de València i Barcelona també s'hi troben les cambres de comerç de l'arc Mediterrani, i altres importants institucions econòmiques i empresarials en un clar exemple de cooperació de l'Euram.

Tal i com observa el Llibre Blanc de les Infraestructures de l'Euram,³ el creixement del trànsit de mercaderies importades de fora d'Europa creixerà molt en els propers anys, en part per la desindustrialització creixent del continent. I aquest creixement del volum de mercaderies a través dels grans ports comportarà la necessitat de definir corredors on els serveis de transport de llarga distància siguin preferents, com per exemple la Betuwe Line del port de Rotterdam cap al seu hinterland centreeuropeu. Si l'Euram s'ha de convertir en la porta logística del Mediterrani cal poder passar molta més mercaderia pel corredor Mediterrani cap a Centreeuropa, i el ferrocarril pot contribuir a reduir la pressió sobre les autopistes. Precisament, el projecte Ferrmed proposa un corredor de ferrocarril per a serveis preferents de transport de mer-

caderies entre els principals ports de l'arc Mediterrani i l'Europa central i del nord, des d'Algesires fins a Estocolm (3500 km) passant pels ports espanyols, la vall del Roine, Hamburg, Copenhaguen i Malmö. Amb tot, malgrat el suport públic, el ferrocarril encara té un pes modest en el transport de mercaderies. Per augmentar-lo, cal millorar la seva competitivitat i per això, entre altres coses, és imprescindible la liberalització i reorganització del sector ferroviari a Europa.

També en l'aspecte de l'intercanvi comercial entre València i Barcelona, Catalunya i el País Valencià mostren un nivell d'integració econòmica d'euroregió, la qual cosa posa de manifest la clara necessitat de col·laboració entre les dues ciutats, i del paper de centralitat de l'eix que configuren. Els principals fluxos interregionals a l'Estat espanyol es produeixen entre Catalunya i el País Valencià⁴ des de 1995 a 2006. El principal client i proveïdor del País Valencià és Catalunya, i a la inversa, tot i que en els darrers dos anys cal apuntar l'important paper que està complint la plataforma logística de Saragossa com a proveïdora principal per a Catalunya amb dades de 2006. Aquest fet està molt lligat a què la capital d'Aragó es troba situada a l'eix peninsular Lisboa-Madrid-frontera francesa, que ha rebut importants ajudes en matèria de

3 *Llibre Blanc de les Infraestructures de l'Euram*. Institut Ignasi Villalonga – MCRIT. València, 2009.

4 LLANO, C. i ESTEBAN, A., *El comercio inter-regional en España. Análisis de la base de datos C-interreg sobre comercio de bienes (1996-2006)*. CEPREDE – Intereg. 2008.

L'Euram s'ha de convertir en la principal porta d'entrada a Europa de la producció asiàtica. Però per fer-ho cal millorar la competitivitat del transport cap a Centreeuropa a través del ferrocarril

construcció de connexions ferroviàries pel trànsit de mercaderies i on s'ha construït el centre logístic més gran al sud d'Europa, Plaza Zaragoza. Tot i així, el nucli més actiu des del punt de vista dels intercanvis comercials segueix sent l'eix València-Barcelona.

Un altre sector d'activitat on l'euroegió, i el seu eix principal Barcelona-València, concentra la meitat de l'activitat de tot l'Estat, és el turisme. I en aquest cas, cal afegir-hi la ciutat de Palma de Mallorca. Anualment, visiten Catalunya uns 15.000.000 de turistes, 10.000.000 a les Illes i 5.000.000 al País Valencià: la meitat de tot el turisme de l'Estat, i la major part prové d'Europa. Barcelona, València i Palma impulsen amb èxit un model turístic basat en l'oci, però també en els negocis, l'educació o la salut. Les àrees que tradicionalment concentren el turisme de sol i platja com Alacant, Tarragona o Mallorca diversifiquen la seva oferta i modernitzen la infraestructura turística. El Port de Barcelona és el primer port de creuers de la Mediterrània; transporta 2.800.000 passatgers anualment en dades de 2007, el 57% dels quals són creueristes, i el tràfic creix a ritmes superiors al 10% anuals. Els ports de l'Euram acullen més de 3.000.000 de creueristes cada temporada. Fins ara, el turisme és el sector econòmic que té major creixement a tot l'Euram.⁵

Quant a les qüestions demogràfiques, val a dir que el

creixement econòmic a l'Euram durant els darrers anys s'ha degut més a increments de població ocupada en sectors de baix valor afegit que a millores de la productivitat. Entre 1998 i 2008 la població de l'Euram ha augmentat en 2.400.000 habitants (increment del 22%), i el nombre de llocs de treball en 2.100.000 (50%). El fenomen migratori genera creixement econòmic, sobretot quan comporta la incorporació de persones amb talent i capacitat emprenedora, però també el procés d'integració social és incert. L'Estat espanyol és el segon país de la UE en nombre de residents de nacionalitat estrangera –vora 4.600.000 persones, un 10% de la població– per darrere d'Alemanya. Sobre el 13% de la població de l'Euram és de nacionalitat estrangera, la major part de la qual atreta per cobrir llocs de treball generats en el període de fort creixement 1997–2007 –ritmes superiors al 3,5% anuals– en sectors de productivitat mitjana i baixa, però una part significativa atreta també per qüestions climatològiques i de qualitat de vida: vora un de cada cinc immigrants a l'Euram prové d'algun dels països de la UE-25, i en alguns territoris la proporció augmenta fins a un de cada tres. Per tot això, cal tenir en compte que si el creixement econòmic no es deté a la UE, l'Euram continuarà incrementant la seua població en un patró similar a totes les poblacions, des d'Alacant fins a Barcelona, Girona o Perpinyà.

⁵ *Llibre Blanc de les Infraestructures de l'Euram*. Institut Ignasi Villalonga d'Economia i Empresa – MCRIT. València, 2009.

Catalunya, les Illes i el País Valencià concentren la meitat del turisme de l'Estat, la gran majoria d'origen europeu, essent el sector econòmic que més creix a tot l'Euram

Conclusions: l'Euram, ser o no ser a Europa

L'apreciació dels Països Catalans com un espai econòmic, una euroregió, va en paral·lel al què s'ha estat donant a altres regions, també integrades per la nova economia, de l'Estat espanyol. Quan abans hem comentat la construcció del primer tren d'alta velocitat Sevilla-Madrid, en el context de 1992, hauriem d'afegir ací que a hores d'ara aquest eix ha seguit fins Barcelona, consolidant una xarxa amb centre a Madrid, l'eix Lisboa-Madrid-Saragossa-Barcelona. Però encara és més important el fet que aquest eix es troba entre els eixos prioritaris dissenyats per la Comissió Europea per al transport de viatgers i mercaderies i no l'arc Mediterrani, tot i que com hem dit s'estan elaborant diverses propostes per demanar a les institucions europees la inclusió d'aquest en els plans europeus. Al mateix temps, altres zones com Albacete, antiga i tradicional emissora de població a altres zones, està enmig d'un procés de transformació a gran escala de la seua economia i la seua organització territorial al trobar-se situada en una corona que gira al voltant de Madrid i de l'entrada a l'arc Mediterrani per Múrcia i Alacant. En breu temps, també estarà enllestida la connexió en alta velocitat entre Madrid, Albacete, Múrcia i Alacant. Albacete ciutat es converteix així en el gran distribuïdor del centre cap al sud-est de la península ibèrica.⁶ Una corona intermèdia entre la

gran metròpoli madrilenya i l'accés d'aquesta al Mediterrani. És evident que Albacete està realitzant els passos convenients per lliurar-se del seu passat de zona subdesenvolupada no tant llunyà. El cas de Madrid ha estat més evident des d'un inici. El procés encetat el 1992 per la capital de l'Estat per convertir-se en el gran espai urbà de la península ibèrica amb la construcció del primer tren d'alta velocitat, però està escrit d'abans. El propis plans de creixement de Madrid de mitjans de la dècada de 1980 visualitzen molt bé l'entrada real de l'Estat espanyol en la mundialització econòmica, i l'entrada a Europa. Construir una regió econòmica al voltant de la capital de l'Estat que abordés diverses corones al seu voltant. La vella lògica de la construcció de la xarxa d'infraestructures radials amb centre a Madrid com la iniciada a finals del segle XIX amb el ferrocarril. Però en aquest cas adaptada als trens d'alta velocitat o els aeroports. Aquesta ha estat la raó principal per a la construcció del gran aeroport de Barajas. Com diu Manuel Castells (1942), avui ja no són els estats, sinó les ciutats les que competeixen entre si per atraure les inversions internacionals i localitzar els sectors més atractius d'una economia mundialitzada.⁷ Ciutats que en realitat configuren una gran regió de ciutats o regió metropolitana si es prefereix.

Per la seua banda, l'Euram necessita abordar diferents temes relatius a les seves infraestructures d'una forma més o menys urgent si es vol afrontar mitjançant ella al-

⁶ IRIBAS, J. M., *El efecto Albacete, una investigación territorial*. Foro Civitas Nova. Albacete, 2007

⁷ CASTELLS, M., *La ciudad informacional*. Alianza Editorial. Madrid, 1995

Avui són les ciutats les que configuren una gran regió i no els estats els que competeixen entre si per atraure les inversions i localitzar els sectors més atractius de l'economia

tres debats com la millora de les relacions sobretot entre Catalunya i el País Valencià a tots els nivells i, perquè no, també pel què fa a les relacions culturals, els mitjans de comunicació...

La coordinació de l'Euram presenta moltes oportunitats. Primer, perquè com s'ha dit durant diverses ocasions al llarg de l'article, és una regió amb importants relacions econòmiques dins seu i disposa de diversos projectes econòmics i d'infraestructures que demanen la cooperació com en el cas del front portuari. Segon, perquè és la mateixa UE la que ha detectat aquest eix econòmic sobre el que existeixen diversos projectes i estudis en marxa. I tercer, perquè al seu voltant s'han aplegat diferents institucions –econòmiques i socials– de tots els territoris en un exemple sense gaires precedents en la història recent de les relacions entre Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears, al marge de l'Estat. Tot i així, els problemes són diversos, i sobretot tenen a veure amb el retard de certes infraestructures i, potser encara més important, la manca d'un debat entre les diferents institucions de govern on, evidentment, les divergències polítiques hi han tingut molt a veure.

En la proposta de creació de l'Euroregió Pirineus–Mediterrània el 2004 no hi entra el País Valencià, però la ciutat de València sí està a la xarxa de ciutats C-6 constituïda el 1990 com a referent més immediat del què seria aquesta euroregió. Sense la participació de València, del conjunt del País Valencià, el desplegament de totes les

potencialitats de l'Euram quedaran coixes. És, com hem dit abans, l'eix València–Barcelona el centre més urgent i més necessari per definir un espai territorial on jugar un paper dins del context europeu de regions econòmiques i de sistemes urbans. |

+ INFO

Fonts

- ▮ *Evaluation of cross-border activities in the European Union*. Landesinstitut für Gesundheit und Arbeit des Landes Nordrhein-Westfalen. 2007.
- ▮ **IRIBAS**, J. M., *El efecto Albacete, una investigación territorial*. Foro Civitas Nova. Albacete, 2007.
- ▮ **LLANO**, C. i **ESTEBAN**, A., *El comercio inter-regional en España. Análisis de la base de datos C-intereg sobre comercio de bienes (1996-2006)*. CEPREDE – Intereg. 2008.
- ▮ *Llibre Blanc de les Infraestructures de l'Euram*. Institut Ignasi Villalonga – MCRIT. València, 2009.

Llibres

- NINYOLES**, R., *El País Valencià a l'eix Mediterrani*. L'Eixam Edicions. València, 1992.
- CASTELLS**, M., *La ciutat informacional*. Alianza Editorial. Madrid, 1995.
- BOIRA**, J. V., *Euram 2010, la via europea*. Edicions 3i4. València, 2002.
- TREMOSA**, R., *Catalunya serà logística o no serà*. Edicions 3i4. València, 2007.

EXPLORADOR

La Unió Europea al món: avenços, límits i alguns mites de la política exterior europea

Anna Herranz* | anna.herranz@uab.cat

VISTA PRÈVIA

Europa ens ha donat múltiples mostres dels seus límits en matèria de política internacional. Des de la seva incapacitat per evitar el retorn de la guerra al vell continent amb els conflictes dels Balcans a la manca de resposta conjunta a la política energètica russa. Però aquesta és una perspectiva que no fa justícia als avenços de l'acció exterior europea, limitant un nou actor internacional que aporta una nova manera de presentar-se i interrelacionar-se amb el món.

«Dèbil, dividida, incoherent, hipòcrita i exasperant». El catedràtic d'Estudis Europeus de la Universitat d'Oxford i prestigiós analista internacional, Timothy Garton Ash (1955) recentment definia així la política exterior europea, reafirmant la idea que quan es tracta d'actuar cap a l'exterior, la Unió Europea (UE) continua mostrant-se «tan dividida com sempre».¹ Certament, sovint la política exterior europea mostra signes de divisió interna i manca d'eficàcia. No obstant això, des d'una perspectiva històrica de llarga durada, les qualificacions de Garton Ash es poden fàcilment considerar desmesurades.

Cal tenir en compte que les comunitats europees neixen el 1957 sense cap ambició de desenvolupar una política exterior comuna més enllà de la dimensió del comerç exterior i uns vagues objectius en matèria de cooperació

¹ **GARTON ASH, T.**, «Europe is Failing two life and death test. We must act together, now» a *The Guardian*. 8 de gener de 2009.

* Investigadora a l'Observatori de Política Exterior Europea de l'Institut Universitari d'Estudis Europeus

La política exterior europea mostra signes de divisió interna i manca d'eficàcia. No obstant, des d'una perspectiva històrica les desqualificacions fàcilment es poden considerar desmesurades

al desenvolupament. No és fins la dècada de 1970 que comença a proposar-se explícitament assumir un paper més autònom i distintiu en la política internacional. És en un context de Guerra Freda (1947-1991) i greu crisi econòmica internacional que els països d'Europa Occidental comencen a fer una crida a treballar de manera concertada davant d'una realitat internacional cada vegada més dominada per grans potències.² Des d'aquestes primeres declaracions d'intencions, l'avenç cap al desenvolupament d'una política exterior comuna només es pot qualificar de radical. Sobretot a partir de la dècada de 1990, la UE ha anat desenvolupant tot un seguit d'institucions i instruments que han permès que avui dia puguem parlar d'un extens sistema de relacions exteriors que inclou una Política Exterior i de Seguretat Comuna (PESC) i, fins i tot una Política Europea de Seguretat i Defensa (PESD).

Tot i aquest avenç històric, les crítiques al paper internacional de la UE no han fet més que augmentar. Així, a dia d'avui és un lloc comú afirmar que la UE apareix dividida en els temes clau de l'agenda internacional, que està mancada d'instruments per a la resolució de conflictes o que els interessos materials dels diferents estats membres primen sovint sobre l'ideal europeu de promoció de la democràcia i els drets humans. D'on ve tanta decepció? La resposta a aquesta pregunta l'hem de buscar en

les expectatives generades pel propi procés d'integració, o el que es coneix com la paradoxa del «diferencial entre les capacitats i les expectatives».³ És a dir, la pròpia existència de la UE —una construcció política única al món amb ambicions de ser un model d'integració i convivència pacífica per a la resta del planeta— ha anat generant expectatives amb les quals no sempre ha pogut complir.

En aquestes pàgines ens proposem presentar el paper de la UE al món essent molt conscients d'aquesta paradoxa. Comencem doncs amb un breu repàs de la gens menyspreable activitat en política exterior i de seguretat, defugint així les visions pessimistes de manca d'una política comuna de la UE en aquest camp. Però alhora, en la segona part de l'article, presentem els límits i fracassos de la política exterior europea, reconeixent així que hi ha nombrosos àmbits on la UE es troba encara molt lluny de complir amb les expectatives generades.

Els avenços de la política exterior europea

Funció diplomàtica

El primer que cal recalcar per entendre el paper internacional de la UE és que disposa d'un gran ventall d'instru-

2 Veure *Declaració sobre la identitat europea. Butlletí de les Comunitats Europees*. Número 12. Pàgines 127-130. 1973.

3 HILL, Ch., «The Capability-Expectations gap, or Conceptualizing Europe's International Role» a *Journal of Common Market Studies*. Volum 31. Número 3. 1993.

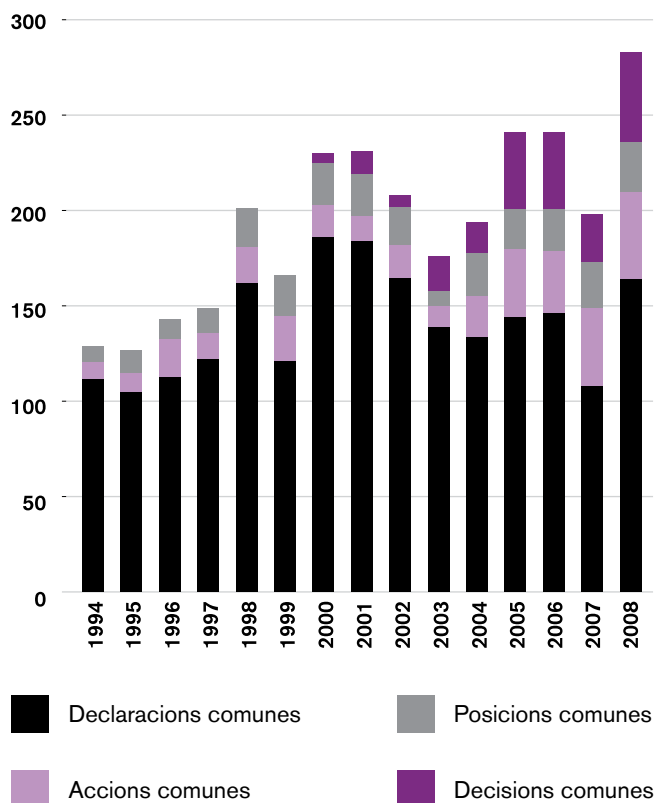
La política exterior europea és una realitat gens menyspreable. La UE duu a terme una destacable funció diplomàtica, de gestió de crisis i de lideratge normatiu que cal seguir enfortint

ments de representació i de presa de decisions comunes. Aquest és un aspecte sovint poc valorat, però que constitueix un dels atributs indispensables perquè puguem considerar-la un actor internacional.

Pel que fa a l'activitat de representació, la UE disposa de manera permanent de més de 130 delegacions de la Comissió Europea arreu del món, així com també d'una desena de representants especials del Consell de la UE en àrees d'especial conflicte o inestabilitat. De la mateixa manera, també realitza una intensa activitat diplomàtica a través de les visites regulars dels principals representants de la UE, sovint en el format conegut com la «troïca», constituïda pel Ministre d'Afers Exteriors del país que ostenta la Presidència del Consell, l'Alt Representant per a la PESC –càrrec que ha ocupat Javier Solana (1942) des de la creació d'aquesta figura el 1999– i el Comissari de Relacions Exteriors.

El Tractat de Lisboa⁴ (2007) preveu reforçar encara més aquesta cara visible de la UE, ja que l'Alt Representant per a la PESC tindrà un paper més central, assumint les funcions que actualment desenvolupa el Comissari de Relacions Exteriors; alhora, està prevista la creació d'un Servei d'Acció Exterior que reunirà les actuals delegacions de la Comissió, les oficines dels Representants Especials i les representacions diplomàtiques dels estats

GRÀFIC 1. EVOLUCIÓ DEL NOMBRE D'ACTES DE LA POLÍTICA EXTERIOR I DE SEGURETAT COMUNA (1993-2008)

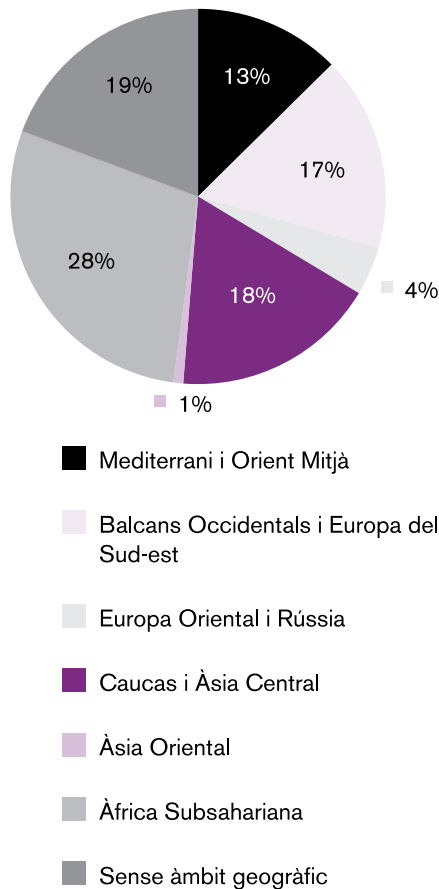

Font: Observatori de Política Exterior Europea

⁴ Tractat de reforma institucional de la Unió Europea. Consell Europeu. Lisboa, 19 d'octubre de 2007.

La UE té un gran ventall d'instruments de representació i de presa de decisions comunes. La política exterior europea és molt més que la suma de les polítiques exteriors dels estats

GRÀFIC 2. DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA DELS ACTES DE LA POLÍTICA EXTERIOR I DE SEGURETAT COMUNA (2008)

Font: Observatori de Política Exterior Europea

membres. El funcionament d'aquestes noves institucions encara planteja moltes incògnites i, a dia d'avui, el sistema de representació de la UE pateix d'una certa dispersió. Tot i això, no es pot obviar la magnitud i grau de consolidació que ha assolit aquesta xarxa de càrrecs i funcionaris que actualment treballen al servei d'una política europea comú cap a l'exterior.

Pel que fa als instruments, des de la posada en marxa de la PESC el 1993, la UE emet regularment declaracions, accions, posicions i decisions comunes (veure quadres 1-3 sobre l'activitat de la PESC). A través de les declaracions comunes, la UE expressa regularment les seves posicions sobre temes de l'agenda internacional. Per exemple, el 2008 la UE va fer més de 150 declaracions per denunciar temes com la pena de mort i la violació dels drets humans a l'Iran o la privació de la llibertat d'expressió a països com la Xina o Myanmar. Més enllà d'aquest instrument declaratori, les posicions, accions i decisions comunes inclouen una acció coordinada i la utilització de recursos polítics, financers i també militars diversos. En el cas de les posicions comunes, destaquen sobretot les sancions de la UE contra tercers estats, una eina de pressió per temes com la lluita contra el terrorisme i la no proliferació d'armes de destrucció massiva o la protecció dels drets humans, la democràcia i l'estat de dret. Les sancions poden consistir en la interrupció de relacions diplomàtiques, la denegació de visats per entrar a la UE a determinats grups de persones, la congelació de

Amb l'entrada al segle XXI, la UE ha desenvolupat capacitats per dur a terme missions de gestió de crisis de manera autònoma

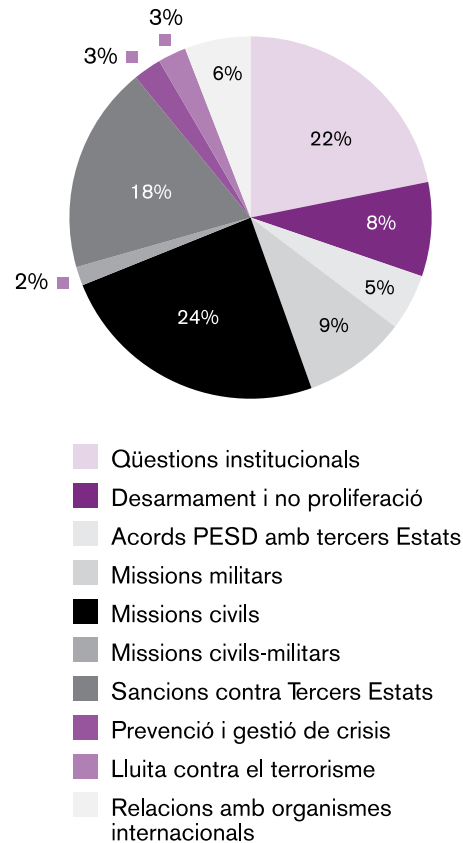
recursos financers de determinats individus, els embargaments d'armes i altres tipus de béns –per exemple, petroli o diamants– o inversions, així com també la suspensió o no ratificació d'acords comercials i de cooperació. A l'actualitat, la UE té diverses modalitats de sanció imposades, per exemple, contra les elits governants de Zimbabwe, Uzbekistan, Iran o contra un nombrós llistat de grups considerats terroristes. Per la seva banda, les accions i decisions comunes en bona part fan referència a les missions de la PESD i a altres qüestions operatives de la funció de gestió de crisis que tractem a continuació.

Funció de gestió de crisis a Europa

Durant la dècada de 1990, la UE va haver de contemplar amb frustració com el conflicte dels Balcans feia tornar la guerra a Europa. Aleshores, amb una PESD encara embrionària i sense instruments de gestió de crisis, la UE no va ser capaç de reaccionar ni d'establir una política unitària davant dels diferents conflictes que esclataren a la zona. Finalment, va ser els Estats Units d'Amèrica (EUA) el país que jugà el paper principal en la imposició de la pau en la guerra de Bòsnia el 1995 i en la de Kosovo el 1999.

Però des d'aquells anys la situació ha canviat de manera substancial. A finals de la dècada de 1990, la UE empenen el gir cap a la construcció de la PESD, que es posa en marxa efectivament el 2003. En el marc d'aquesta política, la UE ha desenvolupat capacitats per dur a terme missions

**GRÀFIC 3. DISTRIBUCIÓ TEMÀTICA DELS ACTES
DE LA POLÍTICA EXTERIOR I DE SEGURETAT COMUNA (2008)**

Font: Observatori de Política Exterior Europea

Bona part de missions són de caràcter civil, per reforçar la policia, l'estat de dret, l'administració i la protecció civil en zones afectades per conflictes armats

de gestió de crisis de manera autònoma i fins el març de 2009 ha posat en marxa 22 operacions, bona part de les quals al continent europeu. La major part de les missions han estat de caràcter civil, destinades al reforçament de la policia, l'estat de dret, l'administració civil i la protecció civil en zones que estan o han estat afectades per conflictes armats. Per a aquestes tasques, la UE disposa de més de 5.000 policies, més de 1.000 funcionaris públics –per exemple, jutges, fiscals o funcionaris de presons– o més de 5.000 experts i equips de treball en protecció civil.

Pel que fa a les missions militars, la UE aviat pot arribar a complir amb els anomenats *Headline Goals*, que permetrien mobilitzar fins a 60.000 soldats en menys de 60 dies i amb capacitat per romandre desplegats fins a un any. Així mateix, des de 2007 la UE compta amb capacitat militar de resposta ràpida de fins a dos *Battle-groups* simultanis, formacions multinacionals de 1.500 homes que la UE té permanentment a punt per a desplegar d'immediat.

A través de les missions de la PESD, la presència de la UE als Balcans ha augmentat de manera espectacular. Des de 2003, ha assumit la responsabilitat en el manteniment de la pau a Bòsnia i Hercegovina, on des de llavors hi té desplegada una missió encarregada de la formació de la policia (EUPM) i una missió militar (ALTHEA) que vetlla pel compliment dels acords de pau de Dayton i París. A l'antiga república iugoslava de Macedònia, l'actuació de la UE també ha estat crucial des que el 2001 con-

tribueix decisivament a evitar l'escalada de la violència entre les milícies albaneses i les forces armades del país. La UE també hi porta a terme dues missions, una civil i una militar, entre 2003 i 2005. Més recentment, la UE s'ha implicat fortament a Kosovo, engegant la missió civil més ambiciosa que ha realitzat fins ara (EULEX), per a donar suport en la creació d'estructures policials, judicials i duaneres d'aquest país ja independent.

Però la (re-)construcció de les estructures d'Estat és una tasca d'enorme complexitat i la UE sovint ha estat criticada per l'excessiu protagonisme que ha adquirit a la regió. Per exemple, en el cas de Bòsnia i Hercegovina, es critica que l'acció de la UE ha acabat desincentivant la creació d'unes elits locals autònomes i implicades en la gestió dels problemes polítics del país. Tot i així, no es pot negar que la UE s'ha compromès fortament amb la regió, oferint-hi fins i tot el seu incentiu més preuat: la perspectiva d'adhesió a la UE un cop aquests països realitzin les reformes polítiques i econòmiques necessàries.

Funció de lideratge normatiu

Precisament, un dels instruments de política exterior més importants de la UE ha estat la seva pròpia ampliació. La perspectiva d'ampliació ha suposat una àncora d'estabilitat política insubstituïble per a països en moments de delicades transicions cap a la democràcia, com és el cas de l'Estat espanyol, Portugal i Grècia durant les dècades de 1970 i 1980 o com els països de l'Europa Central i Orien-

Un dels instruments de política exterior més importants de la UE és la seva pròpia ampliació, una àncora d'estabilitat política insubstituïble per a països en transició cap a la democràcia

tal que accedeixen a la UE el 2004⁵ i 2007.⁶ Per exemple, l'adhesió a la UE d'aquests darrers països ha contribuït decisivament a la transformació dels seus sistemes comunistes cap a les estructures polítiques, econòmiques institucionals de les democràcies liberals de l'Europa comunitària. Els actuals països candidats a la UE –Turquia i els països dels Balcans occidentals– també estan immersos en aquest procés de reforma per aconseguir amb els requisits d'entrada a la UE.

L'anomenat «poder transformador»⁷ de la UE ha anat fins i tot més enllà de les fronteres comunitàries i dels actuals països candidats. Països avançats com Suïssa, Noruega i Islàndia, malgrat no ser membres de la UE, adopten la legislació comunitària en el marc de l'Espai Econòmic Europeu; països de l'Europa Oriental com Ucraïna i Moldova, o fins i tot del Caucas, com Geòrgia, també han manifestat la seva voluntat d'adherir-se a la UE i per tant, d'emprendre les reformes necessàries per fer-ho. Així mateix, la UE ha servit de model d'integració regional a d'altres parts del món, com il·lustra el projecte de mercat comú de Mercosur a Amèrica Llatina. Un altre exemple ben clar és la Unió Africana, que segueix un model institucional calcat del de la UE, tot i que el grau d'integració entre els països que en

formen part és encara molt limitat. Cal destacar també el marc regional de relacions que la UE ha promogut amb els seus veïns del sud del Mediterrani a través del Partenariat Euromediterrani o els diversos diàlegs biregionals, com és el cas de l'Asia-Europe Meeting (ASEM).

Per altra banda, la funció de lideratge normatiu de la UE també es fa palesa en les institucions internacionals globals. De fet, la promoció del multilateralisme constitueix un dels principis bàsics de la política exterior europea, reconegut per exemple en l'Estratègia Europea de Seguretat. En aquest sentit, des de la dècada de 1970 s'ha conceptualitzat la UE com a «potència civil» per la seva ambició i capacitat de conduir la seva política internacional a través del dret internacional i d'intentar transformar entorns hostils en interdependències positives.⁸ Més recentment, s'ha estès àmpliament el concepte de «potència normativa» per referir-se a la capacitat de la UE de determinar internacionalment els estàndards d'allò que és bo o legítim i el que no ho és.⁹

Així, la UE ha liderat iniciatives per a la protecció universal dels drets humans i l'estat de dret, per exemple, abandonant la lluita contra la pena de mort en el si de l'Organització de les Nacions Unides (ONU), o essent un actor

5 Polònia, República Txeca, Eslovàquia, Estònia, Letònia, Lituània, Xipre, Malta, Hongria i Eslovènia.

6 Bulgària i Romania

7 LEONARD, M., *Why Europe Will Run the 21st Century*. Fourth Estate. Londres, 2005.

8 DUCHÊNE, F., «The European Community and the Uncertainties of Interdependence» a KOLISTAMM, M., i HAGER, W. (eds.), *Nation Writ Large: Foreign Policy Problems Before the European Communities*. Macmillan. Londres, 1973.

9 MANNERS, I., «Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?» a *Journal of Common Market Studies*. Volum 40. Número 2. Pàgines 235-258. 2002.

La UE ha servit de model d'integració regional a d'altres parts del món, com il·lustra el projecte de mercat comú a Amèrica Llatina o la pròpia Unió Africana

clau en la creació del Tribunal Penal Internacional per a jutjar crims contra la humanitat. També ha exercit funcions de lideratge en règims internacionals de protecció del medi ambient, com exemplifica el procés de Kyoto de lluita contra l'escalfament global. La defensa dels drets socials a través de l'Organització Mundial del Treball o l'activisme en matèria de desarmament –com a mostra la lluita contra les mines antipersones i el tràfic il·legal d'armes petites i lleugeres– es compten també entre les seves àrees predilectes de l'activitat internacional. Malgrat això, estudis recents demostren una certa pèrdua de lideratge normatiu de la UE en institucions multilaterals. Per exemple, en el cas de les votacions a l'Assemblea General de l'ONU, la UE ha perdut 40 dels seus tradicionals aliats en les votacions sobre drets humans des de finals de la dècada de 1990, en benefici de països com Rússia o la Xina.¹⁰

Els límits de la política exterior europea

Incapacitat per a la gestió de crisis fora d'Europa

Si dins d'Europa l'activitat de la PESD ha estat central, no es pot dir el mateix dels resultats de la UE en la resolució de conflictes més llunyans. L'escassa o ineficàcia implicació política de la UE en la solució dels diferents focus

de conflicte a l'Orient Mitjà en són un clar exemple. En el conflicte àrab-israelià, la UE destaca per ser el major donant d'ajuda humanitària i per a la reconstrucció d'infraestructures als territoris palestins, però a nivell polític, el seu paper ha estat de baix perfil i subsidiari dels EUA. La descripció d'Ariel Sharon (1928) de la UE com a *payer, not player* («pagador, però no actor») al conflicte és una mostra molt gràfica de la visió que es té de la UE a la zona.¹¹ El 2006, la UE va desplegar dues missions PESD als territoris palestins, una de suport a la reforma del sistema policial i de justícia criminal (EUPOL COPPS) i una segona per a la supervisió dels passos fronterers de la Franja de Gaza (EUBAM Rafah). Però aquestes missions han tingut resultats molt magres, en part a causa del propi deteriorament de la situació a Palestina després de la victòria electoral de Hamas el mateix 2006; com també per les pressions d'Israel i EUA en les activitats de la UE sobre el terreny, que fan que les missions europees sovint hagin estat més orientades als interessos de seguretat israelians que als objectius de millora dels serveis policial, judicial i fronterer als territoris palestins.¹²

¹⁰ *A global force for human rights? An audit of European power at the UN*. European Council on Foreign Relations. Setembre de 2008. (www.ecfr.eu)

¹¹ Citat a BARBÉ, E., «La Unión por el Mediterráneo: De la europeización de la política exterior a la descomunitarización de la política mediterránea» a *Revista de Derecho Comunitario Europeo*. Propera edició.

¹² SABIOTE, M. A., «European Union and Security Sector Reform: ESDP missions in the crossroad of the security-development nexus» a REMACLE, E. (ed.), *The Security-Development Nexus and the Millennium Development Goals*. Peter Lang. Brussel·les, 2009.

Sovint, la UE ha estat incapaç d'arribar a una política comuna cap a Rússia, sobretot perquè els grans estats de la UE continuen apostant per opcions bilaterals

La UE també duu a terme una missió de suport al sistema judicial a Iraq (EUJUST LEX), tot i que no cal dir que la seva rellevància política a la zona després de la històrica divisió europea arran de la intervenció dels EUA el 2003 és escassa. Però val la pena recordar que fins i tot allà on la UE ha actuat de manera decidida i fent gala de bons oficis diplomàtics —com és el cas de la crisi internacional per les ambicions nuclears d'Iran— la capacitat d'influència de la UE ha estat limitada. Així, des de 2003 la UE ha actuat eficaçment de mediatra entre els EUA i l'Iran i les sancions que ha imposat a les elits governants iranianes han tingut certa efectivitat, però no prou com per canviar les posicions de l'Iran ni per modificar les polítiques de confrontació dels EUA durant els anys de govern de George W. Bush (1946).

L'activitat i influència de la UE en la resolució de conflictes a l'Àfrica també ha estat escassa. Fins i tot en els països veïns de la Mediterrània, la UE ha destacat per la seva manca d'implicació en conflictes tan propers com el del Sàhara Occidental. Degut a les divergències entre els propis estats membres, ha optat reiteradament per quedar-se al marge del conflicte, cosa que indirectament ha implicat reforçar l'*status quo* de control marroquí sobre el Sàhara.

Més implicació ha mostrat en la gestió de crisis a l'Àfrica Subsahariana, on ha posat en marxa diverses missions de la PESD, tant civils com militars, en països afectats per conflictes de llarga durada com la República Demo-

cràtica del Congo o el Txad, o més recentment, un nou tipus de missió militar de lluita contra els actes de pirateria a les costes de Somàlia. No obstant això, en comparació amb les missions en territori europeu, les operacions a l'Àfrica han estat més modestes i limitades en el temps. A més, les missions de la PESD a l'Àfrica han estat marcades per un protagonisme molt destacat de França, fent que la implicació de la UE hagi estat a vegades percebuda com un instrument al servei dels interessos d'aquesta antiga potència colonial. El cas de la missió del Txad, recentment transferida a l'ONU, n'és un exemple ben clar.

Desunió davant de Rússia

La UE sempre ha reaccionat amb cauteles davant de la gran potència que té com a veïna. Sobretot els països grans, com França o Alemanya, han estat sovint criticats per d'altres socis europeus, especialment des d'Europa Central i Oriental, però també des de la Gran Bretanya, per la seva «política de Rússia primer». Aquesta tendència a tractar Rússia de manera especial s'ha accentuat en els darrers anys degut a una renovada confiança d'aquest país en la seva categoria de gran potència, especialment des de l'elecció com a president de Vladimir Putin (1952) el 2000.

L'acusat augment dels preus de l'energia des de 2004 ha beneficiat enormement l'economia d'aquest país, situació radicalment diferent a la de la dècada de 1990, en què l'economia russa depenia fortament dels crèdits

Més enllà de l'èxit d'ampliació, les ambicions de la UE d'estendre l'àrea de pau, democràcia i liberalisme econòmic més enllà de les seves fronteres han tingut uns efectes limitats

i assistència de països occidentals. D'altra banda Rússia, que mai ha considerat la UE com un interlocutor vàlid, ha jugat reiteradament al bilateralisme, promovent relacions estratègiques amb els grans estats membres de la UE. Davant d'aquesta situació, en molts àmbits la UE ha estat sovint incapaç d'arribar a una política comuna cap a Rússia. Els exemples de divisió intraeuropea han estat molt diversos, fins al punt que a dia d'avui encara no s'ha aconseguit la renovació de l'Acord d'Associació i Partenariat entre la UE i Rússia firmat el 1994. Entre alguns dels obstacles s'hi compta, per exemple, el fet que el 2006 Polònia veta l'inici de les negociacions del nou acord com a protesta davant la prohibició introduïda per Rússia a les importacions de carn procedent de Polònia i davant la incapacitat de la UE per respondre a aquest atac contra els interessos d'un dels socis del mercat comú.

Així mateix, les relacions energètiques entre la UE i Rússia es presenten com un dels temes cada vegada més destacats i alhora més divisius de l'agenda exterior de la UE. Rússia ha utilitzat de manera creixent la seva posició com un dels principals productors de gas natural del món com a arma de pressió política en els països del seu entorn. En els darrers anys, els conflictes entre Rússia i Ucraïna pels preus del gas han arribat a causar talls de subministrament que han afectat diversos països de la UE, com va passar a l'hivern de 2006 o de manera encara més dramàtica, el gener d'enguany. Fins i tot davant

de la situació de falta de subministrament de gas en alguns dels estats membres, la UE va demostrar una lenta capacitat de reacció i més enllà de les mesures puntuals per a resoldre la crisi, no hi ha acord sobre una estratègia a llarg termini per evitar aquest tipus de xantatge energètic per part de Rússia. Una de les solucions per acabar amb aquesta situació seria la compleció del mercat interior de l'energia i acabar així amb el sistema d'acords bilaterals que Rússia manté amb els diferents països de la UE. No obstant, països que tenen una relació estratègica amb Rússia, com Alemanya, França o Itàlia, són els més reticents a parlar de solucions comunitàries en aquest àmbit.

Els límits de la UE com a potència transformadora

Més enllà de l'èxit en els processos d'ampliació, les ambicions de la UE d'estendre l'àrea de pau, democràcia i liberalisme econòmic més enllà de les seves fronteres han tingut uns efectes ben limitats. Prenent el cas dels països del sud del Mediterrani, la UE ha intentat reiteradament i amb poc èxit promoure-hi les reformes polítiques i econòmiques desitjades. El 1995 es posa en marxa el Partenariat Euromediterrani –també anomenat Procés de Barcelona– que institueix un ampli procés de cooperació regional per tal d'assolir un alt grau de convergència en temes polítics i de seguretat, econòmics, culturals i socials. Gairebé quinze anys després, els balanços del procés és magre: el diferencial entre les economies del Nord i

El mite de la desunió, inacció i irrellevància europea que tan sovint apareix en l'opinió pública i publicada hauria de situar-se en una perspectiva més àmplia i matisada

del Sud del Mediterrani no s'ha reduït; continua havent-hi règims no democràtics i violacions dels drets humans; la societat civil continua molt feble; i els conflictes regionals continuen obstaculitzant la pau i la cooperació regional.

No obstant això, la UE ha continuat proposant iniciatives, com la Política Europea de Veïnatge que s'engega el 2004. Aquesta política, molt orientada a promoure reformes concretes a través d'oferir incentius específics per als països amb major voluntat de cooperació, tampoc no ha acabat de calar al Mediterrani, amb l'excepció de Marroc, país que ha destacat per la seva bona disposició a cooperar amb la UE, arribant fins i tot a acordar un «Estatut avançat» de relacions en el marc de la política de veïnatge. En canvi, altres països com Algèria, Egipte o Líbia han estat molt reticents davant del que perceben com un intent de la UE d'imposar el seu model de reformes.

Més recentment, el projecte d'Unió per a la Mediterrània (UMed) promogut pel president francès, Nicolas Sarkozy (1955), sembla reconèixer el fracàs de les polítiques europees de promoció de les reformes al Mediterrani. Així, el projecte que comença a concretar-se a finals de 2008 suposa un canvi d'enfocament cap a objectius de cooperació molt més pragmàtics, com ara el desenvolupament conjunt de projectes d'energia solar, la descontaminació del mar, la protecció civil o l'educació. Amb la UMed, la UE vol animar els socis mediterranis a cooperar en aquells temes que siguin del seu interès. Però fer això també implica abandonar, o si més no treure força, als ob-

jectius de la reforma democràtica i el respecte als drets humans, ja que la cooperació es desvincula de qualsevol condicionalitat política. El resultat d'aquest nou marc de relacions encara és una incògnita, però ja mostra un cert reconeixement dels límits de la capacitat transformadora de la UE, fins i tot als països del seu entorn.

Conclusions: alguns mites entre la irrellevància i l'Europa potència

Des del punt de vista de les relacions internacionals, l'actual nivell de desenvolupament de la política exterior europea no planteja dubtes sobre si la UE disposa dels atributs necessaris per ser considerada un actor internacional. Si bé és cert que la complexitat del sistema institucional de la UE repercuteix sovint en problemes de cohesió i coherència internes, la maquinària de la PESC i de l'acció exterior desenvolupa de manera estructural les seves funcions. A dia d'avui, la política exterior europea és molt més que la suma de les polítiques exteriors dels estats membres. Malgrat la naturalesa intergovernamental de polítiques com la PESC i la PESD, a la pràctica, el nivell d'institucionalització i utilització de recursos comuns fan que ens trobem davant d'una política molt més comuna del que sembla sobre els Tractats. Així doncs, el mite de la desunió, inacció i irrellevància europea que tan sovint apareix en l'opinió pública i publicada hauria de

La capacitat d'influència de la UE sobretot es deu a les seves qualitats internes, per la qual cosa l'increment de capacitats militars fins i tot podria ser un camí contraproductiu

situar-se en aquesta perspectiva més àmplia i matisada. Alhora, la impressió que l'adhesió dels països d'Europa Central i Oriental ha minvat la capacitat d'acció unitària de la UE, hauria de valorar-se també amb molta cautela. Per exemple, en casos on la fractura europea ha tingut més ressò, com la guerra d'Iraq, els propis estats grans de la vella UE aparegueren dividits –França i Alemanya per una banda i Gran Bretanya i Itàlia per l'altra. O com hem assenyalat en el present article, quan es tracta d'una actuació unitària davant de Rússia, també són els grans estats membres fundadors de la UE els que continuen apostant per opcions bilaterals. En aquest sentit, cal avaluar cas per cas quins són els obstacles a una actuació unitària per tal de no caure en la tendència de recrear estereotips de divisió entre els estats membres, que no ajuden en res a crear un clima de major entesa i unitat.

Un altre dels mites que caldria revisar –o si més no posar en qüestió– és el de la manca de capacitats de la UE com una de les causes de la seva suposada ineficàcia en la política internacional. Sovint, des de posicions ben europeïstes es reclama un augment de les capacitats militars de la UE per tal que aquesta pugui actuar de manera més influent en la resolució de conflictes internacionals i aconseguir una major autonomia respecte d'actors com els EUA. Però aquesta visió de l'Europa potència sembla obviar alguns elements importants de l'exercici del poder en l'actual configuració del sistema internacional i moment històric. Per una banda, cal tenir en compte que la UE deu

la seva capacitat d'influència sobretot a les seves qualitats internes, és a dir, al fet de ser una nova forma política que va més enllà de les nocions clàssiques de l'estat westfalià i que ha aconseguit així uns elevats nivells d'integració política i desenvolupament econòmic i social. Així mateix, la seva política exterior ha tingut una certa influència per la via d'instruments civils i la promoció de la cooperació regional i el multilateralisme. En aquest sentit, l'increment de capacitats militars podria ésser fins i tot un camí contraproductiu, ja que la UE correria el risc de causar desconfiança, sobretot en àrees on la confiança que desperta ja és ben poca, per exemple als països del sud del Mediterrani, Orient Mitjà o a l'Àfrica, on l'experiència del període colonial encara és ben present. D'altra banda, com s'ha demostrat amb la política exterior dels EUA –sobretot durant els anys dels governs Bush– ser una potència que gasta més en defensa que tota la resta del món en el seu conjunt no és garantia de poder solucionar conflictes internacionals tant enrocats com l'àrab-israelià, contenir un país com l'Iran, o exportar per la força la democràcia, com demostren els casos d'Iraq i Afganistan. Així doncs, si bé és desitjable que la UE reforci els mecanismes de la PESD, la fortalesa de la política exterior europea pot dependre més del reforçament intern de la UE com a model de desenvolupament econòmic, social i convivència pacífica, que no pas de l'augment de les seves capacitats militars.

En resum, la política exterior europea del segle XXI és una realitat gens menyspreable. La UE duu a terme una

És un lloc comú dir que la UE està dividida en els temes clau de l'agenda internacional, que no té instruments per resoldre conflictes i que els interessos dels estats primen sobre l'ideal europeu

destacable funció diplomàtica, de gestió de crisis i de lideratge normatiu que caldria seguir enfortint. Pel que fa als instruments de la PESC, un àmbit concret que la UE podria reforçar de manera substantiva és el de les sancions contra tercers actors que violen drets fonamentals i principis internacionals bàsics. La UE té un potencial econòmic i polític per poder imposar sancions efectives –i que alhora no afectin la població civil– que roman infrautilitzat degut a la manca d'estratègia.¹³ En l'àmbit de gestió de crisis, caldria sobretot una major imbricació de les activitats dutes a terme per la Comissió Europea i pel Consell de la UE, per tal d'evitar els actuals problemes en la delimitació de competències i en la utilització del finançament. En les missions de caràcter militar, la coordinació amb l'OTAN continua també essent un important escull per a una utilització eficient dels recursos militars. Però davant de tot, la UE hauria de seguir treballant la funció del lideratge normatiu, ja que és la seva principal via d'influència en política internacional. Per a això, també cal estratègia: la UE hauria d'identificar més clarament els principis i normes prioritaris que voldria veure adoptats internacionalment i utilitzar els mitjans de persuasió necessaris per guanyar el suport de tercers actors. En definitiva, la UE pot prestar una contribució més positiva al món a través de reforçar-se com a model més que no pas aspirant a convertir-se en superpo-

¹³ PORTELA, C., «The EU's 'Sanctions Paradox' a *SWP Comments*. Número 18. Octubre de 2007.

+ INFO

Fonts

- ▢ *A global force for human rights? An audit of European power at the UN*. European Council on Foreign Relations. Setembre de 2008. (www.ecfr.eu).
- ▢ *Declaració sobre la identitat europea*. Butlletí de les Comunitats Europees. Número 12. Pàgines 127-130. 1973.
- ▢ *Tractat de reforma institucional de la Unió Europea*. Consell Europeu. Lisboa, 19 d'octubre de 2007.

Articles

- BARBÉ, E., «La Unión por el Mediterráneo: De la europeización de la política exterior a la descomunitarización de la política mediterránea» a *Revista de Derecho Comunitario Europeo*. Propera edició.
- GARTON ASH, T., «Europe is Failing two life and death test. We must act together, now» a *The Guardian*. 8 de gener de 2009.
- HILL, Ch., «The Capability-Expectations gap, or Conceptualizing Europe's International Role» a *Journal of Common Market Studies*. Volum 31. Número 3. 1993
- MANNERS, I., «Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?» a *Journal of Common Market Studies*. Volum 40. Número 2. Pàgines 235-258. 2002.
- PORTELA, C., «The EU's 'Sanctions Paradox' a *SWP Comments*. Número 18. Octubre de 2007.

Llibres

BARBÉ, E. i **HERRANZ, A.** (eds.), *Política Exterior y Parlamento Europeo. Hacia el equilibrio entre eficacia y democracia*. Oficina del Parlament Europeu. Barcelona, 2007.

CAMERON, F., *An Introduction to European Foreign Policy*. Routledge. Londres, 2007.

DUCHÊNE, F., «The European Community and the Uncertainties of Interdependence» a **KOLISTAMM, M.**, i **HAGER, W.** (eds.), *Nation Writ Large: Foreign Policy Problems Before the European Communities*. Macmillan. Londres, 1973.

HILL, Ch. i **SMITH, M.** (eds.), *International Relations and the European Union*. Oxford University Press. Oxford, 2005.

LAÏDI, Z., *La norme sans la force. L'énigme de la puissance européenne*. Presses de Sciences Po. Paris, 2008.

LEONARD, M., *Why Europe Will Run the 21st Century*. Fourth Estate. Londres, 2005.

SABIOTE, M. A., «European Union and Security Sector Reform: ESDP missions in the crossroad of the security-development nexus» a **REMACLE, E.** (ed.), *The Security-Development Nexus and the Millennium Development Goals*. PeterLang. Brussel·les, 2009.

SMITH, K. E., *European Union foreign policy in a changing world*. Polity Press. Cambridge, 2008.

Enllaços

■ Centre for European Policy Studies (CEPS)
www.ceps.be

■ European Council on Foreign Relations (ECFR)
www.ecfr.eu

■ Fundació Cidob
www.cidob.org

■ Institut Barcelona d'Estudis Internacionals (IBEI)
www.ibeii.org

■ Observatori de Política Exterior Europea – Institut Universitari d'Estudis Europeus
www.iuee.eu

ARXIU

El catalanisme i Europa: una relació ancestral

Ignasi Pérez* | ignasiper@hotmail.com

VISTA PRÈVIA

Una de les crítiques més habituals que el nacionalisme espanyol ha llençat sobre el catalanisme és que continua entestat a parlar de si mateix, mirant-se el melic, en un moment en què tot Europa s'ha posat a construir un projecte comú. Però en clau europea, el catalanisme mai ha remat a contracorrent. I és que pel pensament polític català, des del seu origen, Europa significa el referent i l'horitzó on poder-se adscriure en primera persona.

El segle I aC, el filòsof llatí Marc Terenci Varró (116 aC – 27 aC) escriu *europae loca multae incolunt nationes* –són moltes les nacions que habiten els diferents indrets d'Europa. Des del seu naixement com a moviment polític, aquesta màxima sembla haver representat com cap altra el punt d'unió, el punt de partida i de trobada de tot el catalanisme polític en la seva concepció d'Europa. Des d'aquell més conservador i nacionalista, fins al més liberal i internacionalista, passant per totes les variants del socialisme amb les què històricament el catalanisme ha experimentat.

D'altra banda, per a la pràctica totalitat del catalanisme polític i cultural, Europa ha representat i representa el model antitètic a l'Estat espanyol. Mentre un accepta el seu pluralisme natural de forma espontània, l'altre no només mira de ser homogeneïtzador, sinó que a més a més, s'autoimposa un determinisme artificial. En altres paraules, mentre Europa ha acceptat, reconegut i en menor mesura, promogut la seva pluralitat nacional,

* Sociòleg i doctor Europeu en Ciències Polítiques per la UB i la Univeristà degli Studi di Firenze. Professor de l'IES Barcelona.

El catalanisme, sempre ha entès que el present i futur de Catalunya passen per Europa. És impensable un escenari polític desentès o aïllat de la resta del continent

lingüística i política, l'Estat espanyol tradicionalment ha intentat imposar una sola cultura en el si de les seves fronteres, alhora que ha criticat i condemnat enèrgicament els defensors del fet plurinacional i a tots aquells que s'han oposats al model «oficial», el qual recull i assumeix els principis nacionalistes centralistes, homogeneïtzadors, monàrquics, tradicionalistes i catòlics com a «únicos» i «vàlids».

De fet, el catalanisme, sempre ha entès que el present i futur de Catalunya passen per Europa. És impensable un escenari polític per al Principat desentès o aïllat de la resta del continent. Un continent on la pluralitat nacional és al moll de l'os de la seva naturalesa, i on el manteniment de la diversitat d'idiosincràsies i tradicions existents és el leimotiv que li ha permès mantenir el paper determinant i de lideratge que s'exigeix en un món cada cop més globalitzat. Un continent que ha apostat de forma clara i determinant per la unió dins la diversitat.

Així, totes les forces polítiques catalanistes han mostrat sempre un clar i explícit interès en pro de la plena integració de Catalunya en el context europeu. No només a nivell polític, sinó sobretot a nivell social, econòmic i cultural. Un interès, cal afegir, de tipus vocacional. Un afany comú a figures tan dispars entre sí com per exemple, els presidents Lluís Companys (1882-1940), Jordi Pujol (1930) o Pasqual Maragall (1941). Tres presidents de perfil ben diferent però amb el denominador comú de l'interès per la plena europeïtzació de Catalunya.

Certament, és ben diferent el context en què esdevenen la màxima responsabilitat del país però, malgrat això, amb un o altre objectiu, amb major o menor intensitat, o per motivacions ben diverses, tots tres tenen Europa com a clar i explícit referent i objectiu. En tots ells hi trobem innumerables exemples del marcat interès per normalitzar la integració de Catalunya a l'espai europeu. Una voluntat basada en la idea que el context polític natural de Catalunya ha de ser Europa.

Com és sabut, el catalanisme polític conté elements de les dues gran concepcions de nació, però pel que fa a Europa clarament té, genèricament parlant, una visió de tall liberal. Existeix una tradició dins el catalanisme vinculada a la tradició contrarevolucionària, seguint el model germànic. Una concepció de la nació com a comunitat natural, articulada per la història, per un dret sorgit en ella i per una llengua, una religió o una ètnia que la identifiquen —tradició molt vinculada al nacionalisme conservador, certament present, històrica i actualment, en molts sectors de la societat catalana.

Però no hi ha cap dubte que, en termes generals, el catalanisme ha tingut una visió d'Europa vinculada a una concepció liberal de les nacions, basada en el model francès. Una tradició que neix al propi continent amb Emmanuel-Joseph Sieyès (1748-1836) o Benjamin Constant (1767-1830) i als Estats Units d'Amèrica amb dos dels denominats *Founder Fathers*: Thomas Jefferson (1743-1826) i Alexander Hamilton (1812-1883). En aquest sen-

Pel catalanisme, Europa ha representat el model antitètic a l'Estat espanyol. Mentre un accepta el seu pluralisme de forma espontània, l'altre és homogeneïtzador i s'autoimposa un determinisme artificial

tit l'argument que ofereix el professor Isidre Molas (1940) és determinant. Segons ell, per la tradició liberal la nació és una agrupació d'individus lliures i iguals, que posseeixen drets inherents a la condició de la persona humana, si bé la declaració i el reconeixement d'aquests drets només pot venir d'una comunitat política, que es compromet a garantir-los en un àmbit territorial determinat. Aquests individus lliures i iguals en drets s'autogovernen conjuntament mitjançant un sistema polític organitzat en un estat d'acord amb la regla de la divisió de poders, un requisit considerat indispensable per a la convivència en llibertat. La decisió de viure junts es pren a partir dels acords convinguts en un pacte o un contracte lliurement establert que anomenem constitució. Per tant, la convivència es realitza en el marc constituït per una decisió lliure, amb la forma d'una norma jurídica, el contingut de la qual és variable, però que ha de contenir com a elements indispensables la garantia dels drets humans i la divisió de poders.¹

Aquesta visió de la nació —molt vinculada a l'esperit federal— és la que majoritàriament el catalanisme polític ha identificat amb Europa. Fins i tot en els sectors més nacionalistes i, per tant més conservadors oposats a la tradició liberal i federal, Europa s'ha vist sempre com una federació basada en els principis anteriorment esmentats:

la lliure associació i sentiment de pertinença voluntaris en base a un marc legal que respecti els drets individuals i col·lectius elementals i la capacitat de retirada de la mateixa en un sentit i lògica estrictament unilateral. En altres paraules, la pertinença i vinculació amb Europa ha estat i és el *leitmotiv* del catalanisme en tant que aquesta representa i encarna els valors i procediment polítics contraris i oposats coneguts fins al moment a l'Estat espanyol. Lluny de ser una pertinença forçada, la relació amb la resta de pobles d'Europa, encarna el caràcter d'associació voluntària a un marc polític més ampli i general del catalanisme polític.

I és que, gairebé sempre, el catalanisme s'ha caracteritzat per una idea associacionista cívica tant dins com fora de la seves fronteres. Fins i tot durant la proclamació de la República Catalana, el president Francesc Macià (1859-1933) declara la voluntat d'adscripció a la Federació Ibèrica, element que denota un cop més —fugint del tòpic habitualment instal·lat entre els sectors nacionalistes espanyols i centralistes— que el catalanisme ha cercat la unió i col·laboració amb altres pobles, sempre respectant i fent-se respectar l'autonomia i la capacitat de lliure decisió.

Aquesta adscripció del catalanisme modern i contemporani envers Europa, té els seus referents més poderosos en la primera meitat del segle XX. En paral·lel a la vessant política, hi ha una societat civil catalana amb una voluntat inequívoca de vincular-se i relacionar-se di-

¹ REQUEJO, F. (ed.), *Pluralisme nacional i legitimitat democràtica*. Proa. Barcelona, 1999. Pàgines 150-151.

El pensament polític català sempre ha tingut una visió d'Europa vinculada a la concepció liberal de les nacions: una agrupació d'individus lliures i iguals

rectament amb Europa. Una relació que també vol superar les limitacions imposades per l'Estat espanyol, el qual, com comentàvem, tradicionalment ha vist que Europa és, en termes polítics, la seva antítesi en assumptes com el pes i el paper de les nacions sense Estat, la comunicació política i la pluralitat cultural, ideològica i nacional. Aquesta voluntat es demostra a través d'iniciatives populars que, superant els filtres polítics i institucionals, han vinculat sectors importants de Catalunya amb altres col·lectius d'indole continental o simplement transnacional. I és que social i econòmicament, Europa ha estat la gran aspiració per a diferents moviments i grups socials del Principat de natura ben diversa.

Un primer exemple el trobem ben al començament del segle passat. Si posem atenció a la voluntat modernitzadora de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1925), veiem com Europa és el punt de referència a seguir –i fins i tot a imitar– per a la majoria d'intel·lectuals, polítics, industrials i científics de l'època. Evidentment Europa, no entesa com a unió política –doncs encara no existia–, sinó com a referent de desenvolupament tècnic, econòmic, social i democràtic. París, Londres, Viena, estan constantment en el punt de mira de les classes dirigents i les avantguardes de tot ordre del país, i especialment tots aquells països amb sistemes socials i econòmics més avançats que el Principat. D'aquesta manera, França, Alemanya, Anglaterra o Itàlia tradicionalment han estat referència pel catalanisme.

Innumerables clubs, observatoris, instituts, escoles tècniques, associacions i agrupacions nascudes en aquell període i «importades» d'altres indrets del continent en són un clar exemple. Referents que, degut a l'immobilisme tradicionalista i ultraconservador existent a la majoria d'indrets de l'Estat espanyol, difícilment són «importats» i àdhuc «exportables» a altres zones de l'Estat. Catalunya, però en especial les principals ciutats industrials de l'època –Barcelona, Sabadell, Mataró, Terrassa,...–, gràcies als esforços realitzats per la gran majoria de la seva classe política, s'equipara a altres indrets de l'Europa democràtica, creant-se un nucli d'unió efectiu i fluid amb diversos indrets del continent. Exemple clar de tot això és la creació de diferents institucions encara avui presents en la societat civil catalana que, tot i preocupades pel manteniment del prestigi cultural de Catalunya, no han oblidat mai la importància de la seva permanent vinculació a la realitat europea. Institucions com l'Institut d'Estudis Catalans, l'Escola Industrial, la Biblioteca de Catalunya, l'Escola Superior de Belles Arts, l'Escola Superior d'Alts Estudis Comercials o l'Escola del Treball són exemples més que fefaents d'aquesta voluntat europeïtzadora, democratitzadora i modernitzadora existent en gairebé tots els sectors del catalanisme.

Aquest dinamisme contrasta especialment amb els períodes amb règims autoritaris a l'Estat espanyol, i particularment durant la dictadura franquista (1939-1975), la qual, després de la Guerra Civil (1936-1939), manté a

Lluny de ser una pertinença forçada, la relació amb la resta de pobles d'Europa, encarna el caràcter d'associació voluntària a un marc polític més ampli i general del catalanisme polític

Catalunya en una situació d'anormalitat política, social i natural esferèidora. I és que, més enllà del període repressiu i genocida que representa, des de la vessant de la relació amb la resta d'Europa i el món, el franquisme és un període certament nefast, sobretot per culpa de l'aplicació de l'autarquia política i econòmica que s'implanta a l'Estat durant gairebé 40 anys.

Un altre període destacat d'aquesta voluntat de recerca d'Europa com a marc per a Catalunya i el catalanisme el trobem durant la Segona República (1931-1939), amb figures com Marià Rubió i Tudurí (1896-1961) i l'obra *Catalunya amb Europa* (1932), i especialment després de la Guerra Civil, en els treballs, accions i obres de tres figures catalanes de reconegut prestigi polític i intel·lectual, que cerquen que Europa es comprometi a retornar la democràcia a Catalunya: Pere Bosch i Gimpera (1891-1974), Josep Trueta (1897-1977), i sobretot Carles Pi i Sunyer (1888-1971).

Malgrat que la visió de Pi i Sunyer difereix molt de la perspectiva de la gran majoria de la classe política catalana al final de la Guerra Civil entorn al problema ibèric, sí que genera consens sobre la idea d'una Catalunya integrada en una federació europea democràtica alliberada del totalitarisme i del feixisme.

Prova evident d'aquesta visió és la redacció d'una declaració basco-catalana el 1941 a Londres, pràcticament l'única capital europea lliure d'un totalitarisme que prenia bona part del vell continent. En aquest text es mostren el

En paral·lel a la vessant política, hi ha una societat civil catalana amb una voluntat inequívoca de vincular-se i relacionar-se directament amb Europa

principis europeistes del catalanisme, ahora que s'emfatitza la preocupació pel context polític espanyol com a completament desfavorable pel model federal. «La reconstrucció d'Europa obligarà totes les nacions i estats europeus a resoldre els seus propis problemes en forma que constitueixin elements d'estabilitat i bases de col·laboració. L'Espanya actual no pot ser aquest instrument de col·laboració en la Península. No pot constituir un element estable i en concordança amb l'esperit de la nova Europa pel seu caràcter totalitari, intolerant i despòtic, incompatible amb els principis de la democràcia liberal. No pot constituir-lo, perquè desconeix i intenta vanament destruir la viva realitat de les nacionalitats peninsulars»². En essència dos punts resumeixen perfectament la idea de l'esmentada declaració:

IV. Los consejos Nacionales de Euskadi y Catalunya proclaman el deseo de sus pueblos de colaborar en una futura ordenación europea, y después de la dolorosa experiencia de la guerra civil que han sufrido por tantas causas que les eran ajenas, renuevan su voluntad de laborar en la paz de mañana por la seguridad y reconstrucción de Europa.

V. Los pueblos de Euskadi y Catalunya, de tradición liberal y democrática, ratifican su fe en estos principios

*y afirman que la reconstrucción peninsular dentro del cuadro europeo debe asentarse sobre las bases de la democracia liberal, perfeccionada en eficacia constructiva, del progreso económico y justicia social, y en general de un régimen de comprensión, respeto y tolerancia, fundado en un sentimiento nacional que en lugar de ser motivo de recelo sea estímulo de colaboración entre los pueblos libres.*³

Un altre exemple inequívoc de la vessant europeista del catalanisme —no només polític sinó també acadèmic, cultural i científic— és la Declaració de la Intel·lectualitat Catalana a favor de la Federació Europea de 1948. Aquest manifest redactat per l'historiador Ferran Soldevila (1894-1971) es va presentar a la Haia en el marc del Congrés del Moviment Europeu celebrat el març d'aquell any. En aquesta declaració es destaca la importància del concepte de federació: «El mot **FEDERACIÓ** torna a condensar l'esperança d'aconseguir la unió dels pobles avui dissociats o hostils i de bastir la pau damunt de la unió. Per això la idea d'una federació europea, a penes llançada, ha trobat eco en molts esperits, i pertot sorgeixen veus que demanen associar-se a l'empresa de propagar-la i de dur-la a realització. En aquest conjunt de veus, no podia mancar la nostra

² PI I SUNYER, C., *Memòries de l'exili*. Fundació Carles Pi i Sunyer. Barcelona, 2003. Pàgina 33.

³ VILANOVA, F. (ed.), *Federalisme, Catalanisme, Europeisme: corrents de pensament i pràctica política*. Fundació Carles Pi i Sunyer. Barcelona, 2003. Pàgines 30-31.

Social i econòmicament, Europa ha estat la gran aspiració i el gran referent de diferents moviments i grups socials del Principat de natura ben diversa

veu de catalans, malgrat la situació del nostre país ens fa difícil i arriscada l'expressió. Catalunya ha propugnat sempre la solució federal, sia en els temps remots, quan, mestressa dels seus destins, va crear a la Mediterrània una veritable unió dels pobles lliures, sia en els temps moderns, com la més viable solució al problema hispànic»⁴.

El manifest destaca, sintèticament en diversos punts, la voluntat «federalitzadora» d'Europa per part dels intel·lectuals catalans:

- «1. Que ens adherim fervorosament a l'esforç per a la Federació Europea, etapa per a la federació mundial.
2. Que la Federació no s'ha d'adreçar contra cap poble ni grup de pobles, sinó contra la guerra i la tirania, onsevilla que es trobin o que pretenguin brotar.
3. Que la federació ha de mostrar, al contrari, tals garanties d'anhel pacificador i de respecte mutual, que tots els pobles se sentin atrets a col·laborar-hi i a entregar-s'hi.
4. Que l'ideal cap al qual ha de tendir, en darrer terme, tot esforç és la Federació de Pobles, no la Federació d'Estats.
5. Que mentre arriba l'hora de la Federació de Pobles, cal exigir als estats que pretenguin entrar a la **FEDERACIÓ** l'ingra reconeixença dels drets i les llibertats democràtiques a cadascun dels seus súbdits.

6. Que, ultra el dogma de la sobirania intangible dels estats, que avui ja no pot admetre ningú, cal destruir el dogma de la no ingerència en les qüestions interiors dels estats, i que cal donar facultats a l'organisme rector de la federació per intervenir en la vida interna dels seus membres sempre que s'hi transgredeixin les normes del nou ordre federalista i democràtic.

7. Que, en conseqüència, ultra una defensa internacional comuna, ja que propugnada per alguns dels agrupaments federalistes, existeixi una policia internacional, destinada a vetllar pel compliment dels preceptes emanats de l'organisme rector de la **FEDERACIÓ** i a garantir les llibertats dels homes i les col·lectivitats»⁵.

El manifest es tanca amb una autèntica declaració de principis del que s'espera del nou context federal internacional proposat i defensat per aquests intel·lectuals: «Aquestes són les bases que creiem indispensables per a l'èxit de la **FEDERACIÓ**. Però cal encara posar en primer terme la bona fe de tots els contractants. Perquè ni la **FEDERACIÓ** pot ésser una associació per a defensar els interessos dels forts amb la col·laboració dels febles, ni l'egoisme pot seguir essent la norma de les relacions internacionals, ni pot la combinació interessada sacrificar

4 «Declaració de la Intel·lectualitat Catalana a favor de la Federació Europea» a *La Declaració Schuman i altres escrits sobre la idea europea. 50è Aniversari (1950-2000)*. Oficina del Parlament Europeu i la Representació de la Comissió Europea a Barcelona. Barcelona, 2000. Pàgina 2.

5 «Declaració de la Intel·lectualitat Catalana a favor de la Federació Europea» a *La Declaració Schuman i altres escrits sobre la idea europea. 50è Aniversari (1950-2000)*. Oficina del Parlament Europeu i la Representació de la Comissió Europea a Barcelona. Barcelona, 2000. Pàgines 49-50.

El dinamisme modernitzador de la Mancomunitat i la Generalitat republicana en què Europa esdevé el referent contrasta amb l'autarquia dels períodes de règims autoritaris a l'Estat espanyol

sense escrúpols els principis essencials de la **FEDERACIÓ** i deixar desemparats homes i pobles en el si dels estats que la constitueixin. Si això s'esdevingués, el factor esperança que la **FEDERACIÓ** representa s'esvairia tot d'una i aquesta nova decepció cruel, afegida a tantes altres, enfonsaria els pobles en la desesperació. I caldria anar a la recerca d'una nova esperança, esperança sense la qual ni els homes ni els pobles no poden viure i que, en darrer terme, no pot tenir altre fonament que les essencials llibertats humanes, individuals i col·lectives»⁶.

Aquesta concepció de la federació europea, continua viva entre les forces polítiques catalanistes de tall progressista i liberal. Unes forces que, des de la incorporació de l'Estat espanyol a la UE, el 1986, han estat plenament pendents de l'evolució de la pròpia Unió mostrant-se, quan s'esqueia, crítiques davant els mateixos «errors» i «pecats» que tradicionalment ha comès l'Estat espanyol envers les nacions que la conformen.

Malgrat altres sectors del catalanisme, molt més vinculats al nacionalisme conservador, han mostrat un cert conformisme i una única visió «economicista» i mercantilment pragmàtica d'Europa, els sectors més preocupats pels drets i les garanties civils, polítiques, socials i democràtiques, han estat sempre força crítics amb la deriva

«intergovernamentalista» que ha emprés la UE, la qual ha obviat i deixat de banda els valors federalistes, progressistes i liberals.

Aquestes postures en absolut han estat crítiques amb la idea de pertinença i integració de Catalunya a la UE. Ans al contrari. Han anant en la direcció presa alhora que miraven de millorar, respectar i fer respectar els principis federals que hauria de tenir la UE. Principis basats en el respecte i la defensa de la pluralitat cultural, social i lingüística del continent. Defensa que passa, tal i com argumenten els intel·lectuals catalans a la declaració de 1948, per un rectorat i protecció que superi les traves que ofereix l'actual model d'estat nació, el qual no tolera una intromissió de cap agència o institució comunitària en els seus «afers interns».

Malgrat la seva vocació europea, el catalanisme polític continua tenint dos referents, no enfrontats però sí separats, sobre quin ha de ser el paper d'Europa respecte la política catalana. Mentre el nacionalisme conservador accepta les condicions i el disseny de l'actual UE, argumentant que Catalunya no pot anar en contra de la tendència general europea pel l'efecte negatiu que això tindria sobre l'economia, el catalanisme progressista, liberal i federalista continua defensant el que haurien de ser, sota el seu parer, els elements bàsics que caracteritzessin Europa a diferència de molts dels estat nació que la conformen.

Elements que passen, invariablement, per una concepció d'unitat dins la diversitat, de respecte i protecció dels

6 «Declaració de la Intel·lectualitat Catalana a favor de la Federació Europea» a *La Declaració Schuman i altres escrits sobre la idea europea. 50è Aniversari (1950-2000)*. Oficina del Parlament Europeu i la Representació de la Comissió Europea a Barcelona. Barcelona, 2000. Pàgines 50-51.

La pertinença i vinculació amb Europa ha estat el *leitmotiv* del catalanisme en representar els valors i procediment polítics contraris i oposats coneguts fins al moment a l'Estat espanyol

drets nacionals i socials —aquests últims tant individuals com col·lectius— i una projecció política que ofereixi garanties democràtiques a llarg termini a tots els nivells. Garanties protegides mitjançant institucions regulades i controlades per mecanismes democràtics. Un model, en definitiva, que es distingeix i que gairebé s'oposa al què tradicionalment ha adoptat i aplicat l'Estat espanyol amb Catalunya. Un model que eviti a Catalunya —així com la resta de pobles ibèrics i europeus— errades comeses en temps pretèrits i actuals i que han creat una cultura política cada cop més allunyada d'alguns dels elements bàsics de la democràcia. Un model que permeti parafrasejar prepòsterament a Josep Torras i Bages (1846-1916) afirmant allò de Catalunya serà europea o no serà. |

+ INFO

Fonts

- ▢ «Declaració de la Intel·lectualitat Catalana a favor de la Federació Europea» a *La Declaració Schuman i altres escrits sobre la idea europea. 50è Aniversari (1950-2000)*. Oficina del Parlament Europeu i la Representació de la Comissió Europea a Barcelona. Barcelona, 2000.

Llibres

- COLOMER, J. M., *Grans imperis, petites nacions*. Proa. Barcelona, 2006.
- PI I SUNYER, C., *Memòries de l'exili*. Fundació Carles Pi i Sunyer. Barcelona, 2003.
- REQUEJO, F. (ed.), *Pluralisme nacional i legitimitat democràtica*. Proa. Barcelona, 1999.
- VILANOVA, F. (ed.), *Federalisme, Catalanisme, Europeisme: corrents de pensament i pràctica política*. Fundació Carles Pi i Sunyer. Barcelona, 2003.

XARXA

Jo també sóc catalana

Najat El Hachmi

Columna. Barcelona, 2004

Salwa El Gharbi | centre@unesccat.org

Àrea de diversitat cultural de Unescocat

Fa uns mesos estava convidada a la ciutat de València per participar al congrés Dones de l'Islam, organitzat per l'Octubre - Centre de Cultura Contemporània. En el marc del programa hi havia una conferència titulada «Creació literària i dones del Magrib: transgressió i feminisme en les literatures de la Mediterrània», durant la qual va sorgir el nom de la Najat El Hachmi (1979), la jove escriptora vigatana que va veure reconegut al seu talent literari el 2008 guanyant el Premi de les Lletres Catalanes Ramon Llull, per el seu darrer llibre *L'últim patriarca*.¹

El que em va sorprendre més va ser el fet d'emmarcar la Najat entre les escriptores magrebines. De la mateixa manera, fa uns dies estava navegant per Internet, i explorant la Viquipèdia² em vaig trobar amb la Najat definida una altra vegada com a escriptora marroquina. I la setmana passada, en la meva tornada d'un viatge a Milà, necessitava distreure el meu cansament, em vaig posar a fullejar la revista *Woman* –que és dedica entre altres coses a posar-nos al dia sobre el món homogeneïtzador de la

moda, a ensenyar a les dones com vestir-nos, cuidar-nos externament i agradar d'una manera masculista als homes. En una de les pàgines hi havia una exposició de novetats de producció literària de diferents països, amb el gran títol: «LETRAS SIN FRONTERAS: Autores destacados de todo el mundo nos ofrecen sus novelas, que atrapan por encima de idiomas y estereotipos». Una altra vegada em vaig trobar amb el nom de la Najat El Hachmi, amb el seu reconegut llibre traduït al castellà i amb el Marroc com a país de referència.

M'agradaria deixar clar que no em molesta el Marroc com a referència. Ni vull parlar sense permís en defensa de la Najat, perquè sé perfectament que no tinc cap dret a fer-ho i ella és plenament capaç de defensar la seva causa. Però totes aquestes coincidències d'exemples que utilitzo en el meu repàs estan pròpiament lligades a la reflexió sobre la identitat d'un volum important de fills i filles de famílies immigrades o de famílies de matrimonis mixtos que per molt que insisteixen sobre la seva pertinença a l'espai on han crescut o nascut, que no es consideren immigrants ni immigrats, i dels quals la història, la trajectòria i l'experiència de la immigració és exclusivament dels seus pares, se'ls continua lligant als referents ancestrals i no es respecta com ells volen en realitat identificar-se. Alguns d'ells volen continuar com els seus pares, sent africans, llatinoamericans, xinesos... o volen ser

¹ HACHMI, N. El, *L'últim patriarca*. Planeta. Barcelona, 2008.

² ca.wikipedia.org

**En una relació basada en el respecte
i la consideració entre els ciutadans hem
de tenir molt en compte com es defineix
l'altre, o com vol definir-se,
i no com volem imposar que es defineixi**

moltes identitats a la vegada sense que cap en destitueixi l'altra. Però molts confirmen d'un manera clara i contundent una identitat única lligada amb l'espai de convivència actual, en el nostre cas el català.

És veritat que la Najat ens serveix com a gran exemple, perquè el seu primer llibre, *Jo també sóc catalana*, malgrat tenir ja uns anys de recorregut, continua sent un referent per la seva resposta clara, sense entrar en la complexitat conceptual de la identitat, a la pregunta de qui sóc.

Totes aquestes coses que passen responen a la realitat dinàmica que estem vivint i al debat posat damunt la taula per molts professionals i polítics relacionats amb la identitat en el marc de la diversitat. I és que hi ha una gran contradicció entre els discursos que es fan al voltant de la immigració i com la tractem en realitat, tant als immigrants com a les persones que hi estan relacionades.

En el moment que parlem de la ciutadania, de la convivència intercultural, de la inserció, la inclusió i la normalització, sovint caiem en discursos que recriminen als immigrants la seva poca implicació en la societat d'acollida. Fins i tot quan el propis immigrants o els seus fills s'identifiquen amb el nostre context, i el fan seu —perquè en realitat ho és—, els reneguem o els recloem amb insistència al context d'origen.

La majoria dels fills i filles de famílies immigrades coneixen un únic espai de convivència lligat a la societat cata-

lana. La resta són records de la infantesa o dels moments de vacances amb els pares a la terra d'on van partir. Per això és evident que el seu referent identitari no podrà ser, en aquest cas, cap altre que Catalunya. Si ells ho trien, és clar. Però en una relació basada en el respecte i la consideració entre els ciutadans hem de tenir molt en compte com es defineix l'altre, o com vol definir-se, i no com volem imposar que es defineixi. |

Breviari de ciutadania

Carles Rahola

CCG Edicions. Girona, 2009

Ricard Torrents | ricard.torrents@uvic.cat

Càtedra Verdaguer d'Estudis Literaris de la Universitat de Vic

Hi ha llibres que són com vells amics. En retrobar-los, sents de nou el gust de tenir-los a les mans. M'ha passat amb *Breviari de ciutadania* de Carles Rahola (1881-1939), publicat el 1933 i re-

editat ara amb un estudi preliminar de Josep-Maria Terricabras (1946). Amb aquest llibret som amics des del franquisme. Els qui treballàvem en l'ensenyament, buscàvem referents per a una educació ciutadana i catalana. La dictadura imposava l'assignatura *Formación del Espíritu Nacional*, impartida per funcionaris del partit únic per difondre el més tronat ideari feixista. Però, com que també tenien febleses, al col·legi de Sant Miquel de Vic, d'on era director, vàrem arribar a un pacte: vindrien al col·legi i cobrarien a final de mes, però no farien classe.

Vàrem buscar obres on inspirar-nos per a les classes de suplència. En recordo dues: la potent *Crida a la joventut catalana*¹ de Manuel Serra i Moret (1884-1963) i aquest contundent *Breviari de ciutadania*. Quina descoberta! Responien al que ens imaginàvem que volien els alumnes.

¹ **SERRA I MORET, M.**, *L'ahir i el demà de Catalunya: crida a la joventut catalana*. Fundació Rafael Campalans. Barcelona, 1984.

O potser érem nosaltres els qui en teníem necessitat. En tot cas, a ells i a nosaltres, ens interpel·laven els missatges que Rahola anomena «orientacions per a la formació ciutadana en els principis de Democràcia i Autonomia». Amb quin delit hi llegíem que «dins el concepte genèric de ciutadania hi ha, no sols l'amor a Catalunya, sinó el sentit dels deures cívics, la devoció al treball, el noble afany de cultura, la capacitació per al govern propi».

El *Breviari* recull 47 capítols d'una pàgina o una pàgina i mitja. El terme és pres de la litúrgia catòlica dita de «les hores» i designa el llibre de breus pregàries i lectures recurrents al llarg del dia. El *Breviari* de Rahola és de *ciutadania* i les seves breus «lliçons» cerquen estimular la reflexió sobre les realitats quotidianes. Hi ha records d'infantesa, anècdotes històriques, observacions del dia a dia i referències a l'actualitat, com l'Estatut, el de la República, on llegim coses difícils de no subratllar avui: «insuficient i tot, l'Estatut pot ésser —serà— l'instrument adequat per forjar la Catalunya «rica i plena», rica sobretot d'espiritualitat, que tots somiem. Som nosaltres, els catalans, que hem de donar-l'hi, amb el nostre sentit de govern, tota l'eficàcia necessària». S'han escrit moltes obres d'intenció semblant: instruir en la vida social, comunitària, civil, política, per tal de crear consciència de comunitat, de poble, de nació. Però poques han aconseguit la qualitat literària del *Breviari de ciutadania*.

**Molts llibres volen fer pedagogia,
instruir en el coneixement i encoratjar
la pràctica de la vida social, política,
creant consciència de comunitat, de nació.
Però el «Rahola de Terricabras»
és una joia en un joier**

Un altre assaig de l'autor, *La pena de mort a Girona*, de 1934, afegeix valor al llibre. La ignominiosa mort de Rahola pertany als esdeveniments que marquen una època. Cada vegada de pensar-hi s'encén fins a l'insuportable el sentiment d'indignació, alhora que la solidaritat i la compassió fan humà l'inhumà. Cal repetir-ho un cop més: Rahola fou afusellat el 15 de març de 1939. El seu *Breviari* va servir com a prova irrefutable en el consell de guerra. Escruixidor. Quan ara el llegeixes, sents la vibració dels fulls de l'ànima. La reedició del llibre se suma a l'empresa de fer memòria d'uns fets, l'oblit dels quals ha tingut efectes deseducadors en l'educació de les generacions que vàrem patir el franquisme. Efectes d'ombra allargada com la dels xiprers que creien en Déu a Girona. Efectes que es van esborrant amb iniciatives per fer de Rahola un pensador contemporani, com el *Nou Breviari de Ciutadania*,² una intel·ligent actualització de l'escriptor obra de més de 100 autors que en escrits breus, a la manera de Rahola, posen la mirada sobre la quotidianitat per reflexionar dels temes clau del nostre temps.

Encara un últim i més alt valor afegit distingirà aquesta edició del *Breviari de ciutadania*: l'estudi introductori de Terricabras. El que ha escrit el filòsof és, per l'extensió i per la «intensió», un assaig que serà de referència per a

l'obra i el pensament de Rahola. Una joia en un joier. Terricabras s'ocupa del llegat de Rahola en el seu Portal de Filosofia,³ un dels llocs més estimulants de la catòsfera catalana. Però l'estudi del *Breviari* és on millor ha sumat erudició i penetració, context i paratext, idees i idees. El resultat és una semblança completa, interpretativa, crítica, inclusiva dels diversos aspectes de Rahola. «El Rahola de Terricabras» no solament és de referència obligada per al coneixement de l'autor del *Breviari* sinó que també ha de figurar en lloc destacat de la voluminosa obra del seu editor i introductor. |

3 www.terrincabras-filosofia.cat

2 DD.AA., *Nou Breviari de Ciutadania*. CCG Edicions. Girona, 2009.

El factor humà.

Nelson Mandela i el partit de rugbi que va construir una nació

John Carlin

La Campana. Barcelona, 2009

Jordi Llavina | llavina68@gmail.com

Escriptor

Hi ha llibres biogràfics que neixen de l'admiració de l'autor cap al personatge que centra la seva anàlisi. De vegades, l'admiració és prudent, i no constitueix cap obstacle remarcar les mancances o els errors del biografiat. D'altres, en canvi, l'admiració no hi és, ben al contrari, i sembla que l'autor hagi iniciat la seva recerca amb el ferm propòsit de desacreditar l'homenatjat (i en aquest cas és ben bé una manera de dir, això d'homenatjat: fóra molt més just acabar-ho amb un *ultratjat*). No cal pas que citi noms, però en la ment del lector hi deu haver alguns llibres que en darrerament s'han dedicat a la figura del president Lluís Companys (1882-1940).

Fa poc, Acantilado publicava un text de la poeta russa Marina Tsvetàieva (1892-1941), *Mi Pushkin*.¹ Hi llegim que a la tendra edat de tres anys, Marina descobreix el poeta nacional rus per una pintura que hi havia a l'habitació de sa mare. El quadre, titulat *El duel*, representa la tràgica fi de Puixkin, perpetrada per un francès. Tot seguit, Tsvetàieva ens regala unes pàgines memorables, en què descriu la colossal estàtua moscovita dedicada al

gran poeta de les lletres nacionals. Al peu d'aquell Puixkin negre com el carbó, la petita Marina hi aprèn tot de coses: la jerarquia, el valor de l'escala, el material de què estan fetes les coses. Aquí, més que no pas admiració, potser caldria parlar de contigüitat: Puixkin es fa gairebé indiscernible del corrent de la vida de l'autora del cèlebre *Poema de la fi*,² que entre nosaltres va traduir Monika Zgustova (1957) amb l'ajut de Maria-Mercè Marçal (1952-1998).

John Carlin (1956) és un periodista anglès que tant escriu sobre política internacional com sobre futbol, i a més ho fa amb solvència, en un cas i en l'altre. Col·labora en diversos mitjans de prestigi, com el diari espanyol *El País* o el nord-americà *The New York Times*. Durant sis anys va treballar com a corresponsal a Sud-àfrica, i es va començar a interessar per la figura de Nelson Mandela (1918). L'home que va estar empresonat durant 27 anys: del 1962 fins a l'any fundacional –fundacional pel fet del seu alliberament, però també pel de la caiguda del Mur– de 1989.

El factor humà és admirable, perquè, sense dissimular gens ni mica l'admiració pel polític, sense escatimar cap esforç per mostrar la grandesa de la seva acció política,

1 TSVETÀIEVA, M., *Mi Pushkin*. Acantilado. Barcelona, 2009.

2 AKHIMATOVA, A. i TSVETÀIEVA, M., *Poema de la fi i altres poemes. Rèquiem i altres poemes*. La Butxaca. Barcelona, 2008.

**Després de llegir el llibre,
un diria que més que dotat d'un inusual
talent per a l'estratègia política,
encara més que un seductor molt fi,
Mandela és un autèntic hipnotitzador**

ens en mostra la faceta humana: per exemple, aquell detall entranyable de fer-se el llit cada matí, en llevar-se, encara que passi uns dies com a convidat en cambres règies, perquè s'hi havia acostumat durant el seu llarg captiveri. Carlin escriu, en el pròleg, que «pretén, humilment, reflectir una mica de la llum que desprèn Mandela». A fe que ho aconsegueix: la *novel·la* mandeliana és impressionant, pel que té de sofriment però també de lliçó sublim. El nas polític del biografiat resulta incommensurable: la seva tasca de reconciliació de blancs i negres, àrdua però finalment reeixida. El periodista ens explica com, des de la presó, Mandela es va guanyant la confiança de la població blanca. A través de diversos testimonis, alguns de netament enemics del protagonista, Carlin va component un reportatge d'una densitat enlluernadora: els entrevistats coincideixen a dir que Mandela és un ésser extraordinari. Després de llegir el llibre, un diria que més que no pas dotat d'un inusual talent per a l'estratègia política, encara més que no pas un seductor molt fi, Mandela és un autèntic hipnotitzador. En el seu actiu polític, ha deixat per a la història la superació del règim de l'apartheid i la reconciliació entre els ciutadans de Sud-àfrica. «Reconciliar els temors dels blancs amb les aspiracions dels negres»: sembla poca cosa, però és l'obra de tota una vida.

Un dels assumptes que centren el treball de l'anglès és el cèlebre partit de rugbi en què, d'alguna manera, se

supera la separació històrica i se cicatritzen antigues ferides entre els sud-africans. Si l'apartheid havia estat creat el 1948, el rugbi era la màxima expressió del règim en el terreny esportiu: només hi jugaven els blancs, els africansers. Però Mandela, savi a còpia d'anys d'estar-se preparant per a aquell moment (el del seu alliberament), entén que cal signar popularment la reconciliació. I és aquí on Carlin excel·leix en la seva aportació. El 24 de juny de 1995, l'Springbok –l'equip nacional sud-africà– derrota Nova Zelanda i alça la Copa del Món de Rugbi. La reconciliació aixecava el seu primer trofeu i posava els fonaments d'una pau duradora a l'estat africà.

El llibre ha interessat el director Clint Eastwood (1930), que ja n'està realitzant la versió cinematogràfica. En el paper de François Pienaar (1967), el capità dels Springbok, Matt Damon (1970). En el de Mandela –agafin-se fort–, Morgan Freeman (1937). |

Redes complejas

Ricard Solé

Tusquets Editors. Barcelona, 2009

Eudald Carbonell | eudald.carbonell@urv.cat

Director de l'Institut Català de Paleoeologia Humana i Evolució Social (IPHES) i codirector del jaciment arqueològic d'Atapuerca

Redes Complejas, de Ricard Solé (1962), és en la línia de la literatura científica que interessa a l'espècie. Les xarxes representen els models més elementals i el seu principi actiu de l'evolució és explicatiu de la realitat biòtica i abiòtica del cosmos. Abans es parlava molt de cadenes tròfiques, però el que és veritat és que les seqüències de l'ADN, les ontogèniques i les filogenètiques, formen part de grans xarxes agrupades en malles polifuncionals que acaben essent el cor del sistema. Tot es pot explicar a través de les interaccions. Les estructures són l'esquelet de tot i tota estructura que no entra en una dinàmica interactiva queda per activar i no regula energia. Les xarxes estan relacionades i per tant, la complexitat es troba en el seu entorn. Tot el que passa pot ser entès en el marc de les relacions d'interdependència.

Des del genoma humà, passant pel virus, Internet o el llenguatge, les categories de funcionament interactiu estan sotmeses a lleis que poden ser predicatives. Entendre el món des de l'holística sistèmica és introduir-nos en el coneixement del segle XXI. El llenguatge, des de l'innatisme de Noam Chomsky (1928), es pot entendre com una realitat biosocial etològica. La funció cultural i la seva

adaptació en el sistema humà fa que evolucioni cap a una major complexitat, però el que és clar, és que el sistema neurològic el té incorporat com a funció bàsica. A Atapuerca, hem observat que la freqüència d'audició dels *Homo heidelbergensis* de fa 450.000 anys és semblant a la nostra i és diferent a la d'altres primats, demostrant que el llenguatge no només és innat en l'espècie *Homo sapiens*, sinó en el gènere *Homo*.

Els gens estan en l'evolució com a mecanisme del continu evolutiu dinàmic, igual que els *mems*. Charles R. Darwin (1809-1882) tenia raó, però Jean B. Lamarck (1744-1829) potser també. Els processos que són estructurats per informació contingent en la memòria del sistema poden ser destruïts per l'evolució de la mateixa memòria o per manca d'adaptació. El genoma humà ens demostra que, com el de tots els animals, està estructurat a base d'assaig i error.

De tota manera, les xarxes poden avançar o retardar un sistema, desprogramar seqüencialment les estructures de base. És sobre aquesta capacitat innata dels processos evolutius que els humans podem intervenir per construir una organització que sigui complementària amb l'ordre natural. Entendre l'ordre i intentar controlar el caos forma part de la quimera humana, però és obvi que la complexitat no pot ser gestionada i que només la incertesa pot ser entesa en el marc d'algoritmes matemàtics

**Soler permet saber com es pot
comprendre la realitat a partir
de la nostra percepció: els sistemes
complexos ens acosten als models
que permetran conèixer els processos**

que ens poden apropar a la realitat natural. L'evolució forma part de la trama de la complexitat on ordre i caos interaccionen amb l'atzar i la necessitat dels organismes. Formen en conjunt una realitat dialèctica que s'expressa de manera termodinàmica en el seu substrat, però a la vegada aquest no ho explica tot.

L'autoconsciència dels humans a través del coneixement científic i el pensament evolucionat poden anar a conèixer i fer analogies amb el tot i les seves parts. Tot i així, les parts de base analítica no expliquen el tot. Parlem del cervell. Una estructura sistèmica capaç d'una gran quantitat d'interaccions endògenes, però de manifestacions exògenes a través dels sentits i la mecànica anatòmica. Sistemes oberts de cobertura holística i atzarosa, aleatòria, però amb una gran capacitat de discriminació i jerarquia quan es tracta d'adaptar-se.

Aquest llibre és una fabulosa manera de fer saber com es pot comprendre la realitat a partir de la nostra percepció: els sistemes complexos ens acosten als models que permetran conèixer els processos. Fins que no s'esborri la frontera entre model i procés no sabrem si realment el pensament holístic és una conseqüència evolutiva de l'holística del sistema, que ha donat el marc atzarós del coneixement i el pensament representat per la ciència i la filosofia.

Quan vaig llegir *Gödel, Escher, Bach: an Eternal Golden Braid* (1979) de Robert Hofstadter (1915-1990) em

va sorprendre que Kurt Gödel (1906-1978), Maurits C. Escher (1898-1972) i Johann Sebastian Bach (1685-1750) representessin tot plegat com una mena d'etern i gràcil bucle, i diria que aquest estaria lligat a la selecció natural i a la memòria del sistema que fa que tot interaccioni. Cal llegir amb atenció a Solé. El seu coneixement és un exemple de treball interdisciplinari o, millor dit, transdisciplinari. |

PORTAL

La nova frontera europea

FINESTRA

**Els catalans i Europa.
La influència del context regional
en la configuració d'actituds**
Elna Roig

**Cal modificar la circumscripció
única de l'Estat espanyol
a les eleccions al Parlament
Europeu?**
Josep Vall

CONNEXIONS

**L'Europa en construcció:
aportacions en un procés dinàmic**
Bernat Joan

**La innovació política
d'Europa**
Daniel Innerarity

Té futur el model social europeu?
Jordi Sabater

**La UE i la crisi global:
l'impuls de l'Europa sostenible**
Arnau Queralt

Una altra Europa és possible
Carles Riera

NAVEGADOR

Els Estats Units i Europa
Lluís Foix

BLOC

**Europa, escenari
per a un nou 'Estat emergent'**
Eduard López

FÒRUM

Oriol Junqueras
«La prioritat ha de ser
que ens reconegui Europa
no pas Espanya»
Una conversa amb Marta Rovira

FULL DE CÀLCUL

**Els espais euroregionals.
Una opció per a l'espai
català-valencià-balear**
Pau Caparrós

EXPLORADOR

**La Unió Europea al món:
avenços, límits i alguns mites
de la política exterior europea**
Anna Herranz

ARXIU

**El catalanisme i Europa:
una relació ancestral**
Ignasi Pérez

XARXA

***Jo també sóc catalana*
de Najat El Hachmi**
Salwa El Gharbi

***Breviari de ciutadania*
de Carles Rahola**
Ricard Torrents

***El factor humà. Nelson Mandela
i el partit de rugbi que va
construir una nació*
de John Carlin**
Jordi Llavina

***Redes Complejas*
de Ricard Solé**
Eudald Carbonell